

"DET ER JO MIN FAMILIE!"

BERETNINGER FRA BØRN OG UNGE I SLÆGTSPLEJE

10:34

TINE EGELUND
TURF BÖCKER JAKOBSEN
LENA STEEN

10:34

"DET ER JO MIN FAMILIE!"

BERETNINGER FRA BØRN OG UNGE I SLÆGTSPLEJE

TINE EGELUND
TURF BÖCKER JAKOBSEN
LENA STEEN

KØBENHAVN 2010
SFI – DET NATIONALE FORSKNINGSCENTER FOR VELFÆRD

"DET ER JO MIN FAMILIE!". BERETNINGER FRA BØRN OG UNGE
I SLÆGTSPLEJE

Afdelingsleder: Anne-Dorthe Hestbæk
Afdelingen for børn og familie

Undersøgelsens følgegruppe:

Ane Kirstine Christensen, Københavns Kommune
Maia Bang, Københavns Kommune
Marianne Folden, FABU
Charlotte Veilskov Friis, Ishøj Kommune
Geert Jørgensen, LOS
Susse Kolster, KL
Henrik Egelund Nielsen, Dansk Socialrådgiverforening
Julie Trøjborg, Socialministeriet

ISSN: 1396-1810

ISBN: 978-87-7487-996-1

Layout: Hedda Bank

Forsidefoto: Hedda Bank

Oplag: 600

Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk A/S

© 2010 SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

SFI's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.
Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver SFI's
publikationer, bedes sendt til centret.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
1	INDLEDNING	13
	SFI's undersøgelse af slægtspleje	15
	Rapportens indhold	18
2	UNDERSØGELSESDSIGN	21
	Udvælgelse af interviewpersoner	21
	Gennemførelse af interview	23
	Metodens muligheder og begrænsninger	25
	Analysestrategi	28

3	PROFIL AF UNDERSØGELSENS BØRN OG UNGE	29
	Køn og alder	29
	Anbringelsesforløbene	30
	Slægtsplejehjemmet	32
	Forudgående kendskab til slægtsplejefældrene	33
	Anbringelsesårsager	34
	Skole, arbejde og fritidsliv	36
	Sammenfatning	37
4	FORHOLDET TIL SLÆGTSPLEJEFORÆLDRENE	39
	Det lange og indgående kendskab	40
	Slægtspleje – primært et kvindeprojekt	43
	Regler og håndteringen af konflikter	46
	Kontinuitet i livet – fælles erfaring og refleksion	50
	Slægtsplejefældre – et sikkerhedsnet under forældrene?	56
	Afrunding	58
5	FORHOLDET TIL DE BIOLOGISKE FORÆLDRE	61
	En tynd kontakt	62
	En ambivalent kontakt	66
	En god forældrekontakt	69
	At lære at leve med forældrenes svigt	70
	Afrunding	73
6	FORHOLDET TIL DET UDVIDEDE FAMILIENETVÆRK	77
	Relationer til slægtsplejefældre, som <i>ikke</i> er bedstefældre	78
	Relationer til øvrige familiemedlemmer	84
	"Det er jo min familie!"	87
	Afrunding	89

7	KONTAKTEN TIL FORVALTNINGSSYSTEMET	91
	Ingen lige vej til en slægtsanbringelse	92
	Tilsynsbesøg som billede på den tynde kontakt	95
	Tillid og fortrolighed som omdrejningspunkt for den gode kontakt	97
	Afrunding	98
8	AFSLUTTENDE DISKUSSION: SLÆGTSPLEJE MELLEM HJEM OG ANBRINGELSE	101
	Fokus på tilhørsforhold og de nære relationer	101
	At høre til – og at vide, hvor 'hjem' er	106
	'Blodets bånd' – familien som essens eller proces?	108
	Afrunding: identitet og normalitet	111
	LITTERATUR	117
	SFI-RAPPORTER SIDEN 2009	121

FORORD

Denne rapport indgår i den evaluering af anbringelsesreformen fra 2006, som SFI gennemfører, og som blandt flere andre undersøgelser omfatter et studie af slægts- og netværkspleje. Resultaterne fra undersøgelsen af slægts- og netværkspleje udgives i tre rapporter, hvoraf den foreliggende er nummer to i rækken. Den første rapport udkom i 2009 under titlen: *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje* (Knudsen, 2009) og var baseret på spørgeskemadata. Denne anden rapport bygger på kvalitative data i form af personlige interview med større børn og unge, som enten er eller har været anbragt i slægtspleje.

Det har været afgørende for udarbejdelsen af rapporten, at børn og unge i slægtspleje har indvilget i at lade sig interviewe om deres opvækst og anbringelsesforløb. En stor tak skal derfor rettes til deltagerne i undersøgelsen for deres åbenhed og beredvillighed til at videregive deres righoldige barndomserfaringer. Også en tak til de slægtsplejeforældre, som har stillet deres hjem til rådighed for interview. Endelig ønsker vi at takke adjunkt Sofia Linderot, Lunds Universitet, der har fungeret som ekstern referee på rapporten, for grundige og værdifulde kommentarer.

Rapporten er udarbejdet af programleder Tine Egelund, seniorforsker Turf Böcker Jakobsen og videnskabelig assistent Lena Steen, som også har gennemført undersøgelsens kvalitative interview. Tine Egelund er projektleder på den samlede undersøgelse af slægts- og netværkspleje.

Socialministeriet har iværksat og finansieret den samlede evaluering af anbringelsesreformen, herunder også den foreliggende rapport.

København, december 2010

JØRGEN SØNDERGAARD

RESUMÉ

Denne rapport er del af en større evaluering af anbringelsesreformen fra 2006, som SFI gennemfører i disse år. Evalueringen indeholder blandt andet en undersøgelse af slægts- og netværkspleje, der både omfatter en større kvantitativ undersøgelse, baseret på spørgeskemaer, og en mindre kvalitativ undersøgelse, baseret på interview. Denne rapport omhandler udelukkende resultaterne af den kvalitative del.

Rapporten stiller skarpt på børn og unges erfaringer med at være anbragt inden for slægten. Den bygger på interview med 15 børn og unge i alderen 13-20 år, som enten er eller tidligere har været anbragt i slægtspleje. Interviewene er gennemført i 2009–2010, og deltagerne er udvalgt tilfældigt (bortset fra alder og landsdel) blandt den gruppe af slægtsanbragte børn og unge, som indgik i den kvantitative del af undersøgelsen.

11 af de 15 deltagere har været anbragt hos bedsteforældre. Det er således i særlig grad denne type anbringelser, der undersøges i rapporten. Den hyppigste anbringelsesårsag i undersøgelsesgruppen er forældres misbrug, men også tidlig død og sindslidelser blandt forældrene optræder som væsentlige årsager. Kun få af børnene havde selv alvorlige symptomer ved anbringelsen, men beskriver som helhed en række yderst vanskelige opvækstbetingelser, som fx er slået ud i skoleproblemer før anbringelsen. På undersøgelsestidspunktet er næsten alle i gang med

skole, uddannelse eller arbejde. Ingen af de slægtsanbragte børn og unge har oplevet sammenbrud i anbringelsen.

SLÆGTSANBRINGELSER SKABER KONTINUITET

Rapporten fokuserer i særlig grad på karakteren og kvaliteten af de nære sociale relationer, som de slægtsanbragte børn og unge har eller oplever at have haft/fået under anbringelsen. Forholdet til *slægtsplejeførelldrene* tillægges stor betydning af de interviewede, hvilket også skal ses i lyset af plejeførelldrenes (typisk bedsteførelldrenes) lange og ofte dybtgående kendskab til barnet. Slægtsplejeførelldrene opfylder et udtalt behov for kontinuitet i barndommen. Slægtsplejeførelldrene har bl.a. en detaljeret viden om barnets opvækst og traumer, som betyder, at børnene og de unge har følt sig genkendt og anerkendt under anbringelsen. Samtidig fremstår slægtsplejeførelldrene som vigtige 'livsvidner' og dermed som personer, børnene har kunnet både sørge og erindre de gode oplevelser sammen med.

RELATIONEN TIL FØRELLDRENE VARIERER

Forholdet til de biologiske førelldre er langt fra entydigt blandt de slægtsanbragte børn og unge. Nogle oplever, at kontakten til førelldrene er tynd eller ikke-eksisterende. Andres førelldrerelationer er kendetegnet ved betydelig ambivalens; børnene er knyttet til førelldrene, savner dem og vil gerne være sammen med dem, men samværet er ofte vanskeligt og konfliktfyldt. Endelig er der eksempler på tætte og velfungerende relationer, fx når barnet oplever at genetablere forholdet til en førellder, der kommer tilbage fra misbrug eller et omflakkende liv. Tidligere forskning har peget på, at børn i slægtspleje har en særlig risiko for at 'komme i klemme', fordi slægtsplejeførelldre er mere følelsesmæssigt involverede i anbringelsen end andre plejeførelldre og derfor har vanskeligt ved at sætte grænser for de biologiske førelldre. Dette er ikke noget gennemgående billede i denne undersøgelse. Til gengæld gælder det for alle de interviewede, at de hen over barndommen må gennemgå en proces, hvor de skal finde ud af, hvordan de ønsker samværet med førelldrene, hvad de kan tåle i samværet, og hvordan de skal sætte deres egne ønsker igennem – selvom de eventuelt er på kollisionskurs med førelldrenes ønsker.

FAMILIEROLLERNE ER DYNAMISKE

Forholdet til det udvidede familienetværk er interessant at belyse, fordi personer fra den bredere kreds af slægtninge i en række tilfælde inkorporeres af de slægtsanbragte børn og unge som deres mest nære familie. Interviewpersonerne beskriver fx, hvordan fætre bliver til 'fædre', fastre til 'mødre' og kusiner til 'søstre' under det konkrete anbringelsesforløb. Til forskel fra eksisterende forskning på området, som særligt hæfter sig ved, at slægtsanbringelser bygger på eksisterende familierelationer, viser denne undersøgelse, at oplevelsen af at være i familie i høj grad afhænger af aktørernes handlinger og fælles erfaringer. Familieskab er også noget, der opstår under anbringelsen, og det betyder, at slægten kan ses som en 'bruttoliste' for, hvem barnet kommer til at opfatte som sin nære familie.

SAGSBEHANDLERE KAN BÅDE VÆRE MED- OG MODSPILLERE

Rapporten berører i mindre omfang også de slægtsanbragte børn og unges kontakt til forvaltningssystemet. Erfaringerne er blandede. En del oplever, at 'systemet' ikke er på deres side, og de peger på flere forhold ved kontakten, der bekræfter dette, herunder: At de ikke kender sagsbehandleren, og at sagsbehandleren ikke kender dem, at sagsbehandleren ikke overholder sin tavshedspligt, at der er stor udskiftning af sagsbehandlere, at der er konflikter omkring økonomiske ydelser, og at sagsbehandleren efter børnene og de unges vurdering er imod slægtsplejeanbringelsen som sådan. Andre oplever primært kontakten som positiv, og de udpeger flere centrale punkter som væsentlige for dette: At de får mulighed for at tale om sig selv og føler sig forstået og anerkendt, at der er kontinuitet i møderne med sagsbehandleren, at de får råd og vejledning såvel som faktuel bistand af sagsbehandleren, og at sagsbehandleren får inddraget hele familien på en positiv måde.

SLÆGTSANBRINGELSER ER MINDRE INDGRIBENDE

I rapportens afsluttende del giver vi nogle bud på, hvad der samlet set – med afsæt i undersøgelsens børneperspektiv – karakteriserer slægtspleje som anbringelsesform. En væsentlig pointe er, at slægtspleje udgør en slags hybrid mellem anbringelse og hjem. Dette bliver tydeligt, når man fokuserer på begreberne identitet og normalitet. I forhold til anbragte børn og unges identitetsdannelse i almindelighed åbner slægtspleje op for nogle interessante perspektiver. Ud fra interviewpersonernes erfaringer

giver slægtsplejen således mulighed for en udstrakt kontinuitet i vigtige relationer og tilknytningsforhold såvel som en accept og forståelse af deres partikulære historie og personlige kampe. Omvendt må man også være opmærksom på, at slægtspleje ofte medfører 'demarkationslinjer' ned gennem slægten, hvorved barnets familiemæssige tilhørsforhold svækkes, fx når en anbringelse inden for morens slægt har som konsekvens, at kontakten til farens familie mere eller mindre ophører.

I forhold til anbragte børn og unges selvforståelse er det interessant, at de slægtsanbragte karakteriserer det at bo hos familie som 'normalt' og som noget, der ikke kræver så mange forklaringer. Dermed behøver de ikke i lige så høj grad som andre anbragte børn og unge at gøre en stor del af deres liv usynligt for andre. Følelsen af at være 'unormal', 'forkert' eller på anden måde stigmatiseret er en central erfaring blandt anbragte børn og unge, og i dette lys er billedet, som de slægtsanbragte tegner af sig selv, værd at bemærke: De fremtræder gennem deres egne beretninger som grundlæggende almindelige børn og unge, der blot har en usædvanlig baggrund.

INDLEDNING

Anbringelse hos slægtsmedlemmer har hidtil ikke været en særlig udbredt anbringelsesform i Danmark. Slægtsanbringelser finder typisk sted hos bedsteforældre, og der har rådet en vis tilbageholdenhed blandt praktikerne over for denne anbringelsesform. Tankegangen har været, at bedsteforældre, der ikke har haft så meget held med opdragelsen af deres egne børn, der kæmper med fx misbrugsproblemer, også må forventes at have begrænset kapacitet til at tage vare på deres børnebørn og sikre deres trivsel og udvikling. Modstanden over for slægtspleje skal også ses i lyset af en generel skepsis over for de familiemiljøer, der har fostret nogle af samfundets afvigere (jf. Egelund, 1997; Havik & Backe-Hansen, 1998; Hessle & Vinnerljung, 1999). Linderot (2006) peger dog i en svensk sammenhæng på, at holdningen til anbringelse i slægten er ved at ændre sig i den forstand, at sagsbehandlerne tænker mere positivt om denne anbringelsesform end tidligere, men at de fortsat er skeptiske over for at iværksætte den.

Forskningen om slægtspleje har ligeledes været begrænset i en dansk sammenhæng. Indtil for nylig har slægtspleje ikke været et fænomen af en størrelsesorden, der har påkaldt sig megen opmærksomhed, og der findes derfor kun ganske få danske undersøgelser om emnet: Et mindre kvantitativt pilotstudie, der overordnet kortlagde slægtsplejens omfang og væsentlige kendetegn (Lindemann & Hestbæk, 2004), og et interviewstudie, der primært anlagde et system-perspektiv på slægtsplejen

(Mehlbye, 2005). Under indtryk af udenlandsk forskning (fx Holtan, 2002; Vinnerljung 1993), der har dokumenteret visse positive virkninger af at være anbragt i slægtspleje sammenlignet med andre anbringelsesformer, er interessen for slægtspleje dog øget i forskningskredse.

Hertil kommer, at barnets slægt og øvrige netværk har fået en ideologisk styrket position ved anbringelsesreformen, der trådte i kraft 1. januar 2006. Det skete ved en betoning af slægtens og netværkets ansvar i løsningen af barnets problemer og ikke mindst konkret ved, at det altid skal undersøges, om slægtsanbringelse er en realistisk mulighed, når et barn skal anbringes uden for hjemmet. Samtidig blev særlige vilkår for slægts- og netværksplejen fastlagt. Hidtil havde det været sådan, at anbringelse i slægten foregik på samme betingelser som ved andre anbringelser. Dette ændredes ved reformen. Slægts- og netværksplejeførelde godkendes således nu til et eller flere *konkrete* børn inden for deres familie eller bekendtskabskreds, mens almindelige plejeførelde godkendes til *alle potentielle* plejebørn. Slægts- og netværksplejeførelde modtager desuden ikke vederlag for deres plejeindsats som andre plejeførelde, men kompenseres alene for specifikke udgifter ved plejeforholdet; kompensationen udgør dog ikke en fast beløbsmæssig ramme. Med Barnets reform 2009/2010 får slægtsplejeførelde som andre plejeførelde også ret og pligt til supervision af plejeforløbet.

Som udgangspunkt er slægtspleje en unik anbringelsesform, idet barnet – i modsætning til ved andre anbringelser – kender plejeførelde i forvejen og i nogle tilfælde må formodes at kende dem endog særdeles godt, hvis de har fulgt barnet fra fødslen. Man kan derfor forestille sig, at overgangen mellem at være hjemme og komme i pleje er mindre traumatisk for barnet. Man kan også forestille sig, at barnet i højere grad bevarer et kendt netværk i form af andre familiemedlemmer, der forbliver nærværende for barnet under anbringelsen. At bo hos familie kan måske også opleves mindre stigmatiserende end fx at være et 'børnehjemsbarn'. Det er betydningen for barnet af disse og andre karakteristika ved slægtsplejeanbringelsen, der er genstand for interesse i denne rapport.

SFI'S UNDERSØGELSE AF SLÆGTSPLEJE

SFI fik i 2006 til opgave af det daværende Indenrigs- og Socialministerium at evaluere dele af anbringelsesreformens nyskabelser i indsatsen over for udsatte børn og unge. På denne foranledning blev en større undersøgelse om slægts- og netværkspleje igangsat. Undersøgelsen består af en større kvantitativ og en mindre kvalitativ del. Denne rapport omhandler udelukkende resultaterne af den kvalitative del, men vi gennemgår her kort grundlaget for begge delundersøgelser.

DEN KVANTITATIVE UNDERSØGELSE – DEL I

Gennem Ankestyrelsens anbringelsesstatistik fik SFI lov til at udtrække samtlige børn og unge på 4-22 år, der var anbragt i slægts- og netværkspleje pr. 31. december 2006. Der blev også udtrukket en sammenligningsgruppe af børn og unge, matchet på alder, der var anbragt i ordinær familiepleje. Efter opdatering af stikprøven, således at børn og unge, der var hjemgivet, flyttet hjemmefra eller anbragt under andre former, ikke indgik, bestod stikprøven af i alt 249 børn og unge anbragt i slægts- eller netværkspleje, og sammenligningsgruppen udgjorde i alt 368 børn og unge anbragt i ordinær familiepleje.

Til børnenes plejeforældre – henholdsvis slægts- og netværksplejeforældre og ordinære plejeforældre – blev sendt et spørgeskema i 2007. Spørgeskemaet efterspurgte information om anbringelsesgrunde, både forhold hos forældrene og hos barnet selv. Desuden blev der spurgt til barnets trivsel, sundhed, skolegang og eventuelle risikoadfærd, hvilket – sammen med anbringelsesgrundene – gav grundlag for at vurdere alvorligheden af børnenes problemer i de to anbringelsesformer. Der blev yderligere spurgt om relationen/slægtsforholdet til barnet, demografiske og socioøkonomiske kendetegn ved plejeforældrene, barnets samvær med forældrene, integrationen i plejefamilien, plejeforældres relation til de biologiske forældre, støtten (uddannelse og økonomi) til varetagelsen af plejeforholdet m.m.

Da spørgeskemaerne kom retur, blev det klart, at der ud fra SFI's relativt brede definition af den moderne slægt¹ næsten ikke var

1. Definitionen omfatter blandt andet stedforældre og stedbedsteforældre (Knudsen, 2009). En lignende definition lægger Linderot (2006) til grund.

nogen børn, der var anbragt i netværkspleje. Ankestyrelsen benytter en mere snæver definition af slægt, hvorved andelen af børn i netværkspleje bliver højere, men hvis man til slægtspleje fx henregner børn, som var anbragt hos stedfædre eller stedmødre og stedbedsteforældre, vedrørte kun 19 af de returnerede spørgeskemaer børn i netværkspleje. Det betød, at det ikke ville give mening statistisk at foretage analyser på grundlag af den lille gruppe netværksanbragte børn. Da både de netværksanbragte børn og deres plejefamilier desuden adskilte sig betydeligt fra de slægtsanbragte børn og deres plejefamilier på en række parametre, ønskede vi heller ikke at analysere de to grupper samlet. Som konsekvens heraf drejer undersøgelsen sig alene om slægtspleje.

Denne første dataindsamling er analyseret og publiceret som en SFI-rapport (Knudsen, 2009). Rapporten tegner en fortrinsvis deskriptiv profil af forskelle mellem børn i slægtspleje og i ordinær familiepleje, mellem plejeforældrene i de to grupper, i relationer til de biologiske forældre, i støtte til de to anbringelsesformer mv. Hovedresultaterne fra rapporten kan opsummeres i følgende punkter:

- *Både* slægtsplejeanbragte og børn anbragt i traditionel familiepleje kommer fra hjem med en betydelig problemophobning, fx har forældrene ofte et misbrug eller sindslidelse.
- Børn i slægtspleje kommer dog *sjældnere* fra hjem med alvorlig vold mellem de voksne eller forældres mishandling eller grove vanrøgt af børnene.
- Færre børn i slægtspleje (ca. halvdelen) end i ordinær familiepleje (mellem to tredjedele og tre fjerdedele) har problemer knyttet til dem selv som anbringelsesårsag.
- Plejebørn i traditionelle plejefamilier har et dårligere helbred end børn i slægtspleje.
- Børn i traditionelle plejefamilier har også i højere grad end slægtsplejeanbragte børn adfærdsproblemer, emotionelle problemer, kammeratskabsproblemer eller er hyperaktive.
- Børn i ordinær familiepleje har hyppigere skoleproblemer end børn i slægtspleje.
- Ifølge plejeforældrenes udsagn har børn i slægtspleje sjældnere en risikoadfærd i form af kriminalitet, rygning og misbrug af rusmidler.
- Alle slægtsplejeforældre kendte plejebørnene før anbringelsen, og ca. halvdelen havde haft børnene boende uformelt inden anbringelsen.

- Slægtsplejeforældrene og barnets mor har hyppigt udvist betydelig aktivitet forud for anbringelsen for at få barnet anbragt i slægtspleje.
- Færre slægtsplejeanbragte børn end børn i almindelig familiepleje måtte skifte miljø (kvarter, skole mv.) ved anbringelsen.
- Flere børn i slægtspleje (tre fjerdedele) end børn i ordinær familiepleje (halvdelen) havde ikke været anbragt før.
- Børnene i slægtspleje har været anbragt længere end børn i almindelig familiepleje.
- Børn anbringes oftere i slægtspleje i morens end i farens familie.
- Halvdelen af børnene er anbragt hos bedsteforældre, mens ca. en tredjedel er anbragt hos tanter og onkler.
- Slægtsplejeforældre har en dårligere økonomisk situation, er oftere enlige og befinder sig oftere på et lavere uddannelsesniveau end traditionelle plejeforældre.
- Slægtsplejeforældre får mindre støtte økonomisk og uddannelsesmæssigt end andre plejeforældre, og der er sjældnere tilsynsbesøg hos dem.
- Slægtsplejeforældre oplever hyppigere, at barnet er fuldt ud integreret i familien og har færre konflikter med plejebarnet end ordinære plejeforældre.
- Lige store andele børn i de to anbringelsesformer har kontakt med deres mødre og fædre.
- De slægtsplejeanbragte børn, der har kontakt med forældrene, har markant hyppigere kontakt end børn i ordinær familiepleje.
- Slægtsplejeforældre har en tendens til at vurdere deres kontakt med barnets forældre mere negativt end ordinære plejeforældre.

DEN KVANTITATIVE UNDERSØGELSE – DEL II

Den første kvantitative dataindsamling er i 2010 fulgt op af endnu en dataindsamling, der først og fremmest sigter mod at undersøge, hvordan henholdsvis børnene i slægtspleje og i ordinær familiepleje har udviklet sig, når der er taget højde for de forskelle mellem grupperne, der var i udgangspunktet. Det vil sige, at hensigten med denne del er at kunne opstille kvalificerede hypoteser om udviklingsudfaldet (effekterne) af henholdsvis anbringelse i slægtspleje og ordinær familiepleje. Det er ikke et effektstudie i snæver forstand (forstået som lodtrækningsforsøg), idet man efter sagens natur ikke etisk kan forsvare at trække lod om placering hos henholdsvis slægten og hos almindelige plejeforældre. Derved vil

man heller ikke kunne opnå maksimal lighed mellem slægtspleje- og familieplejebørnene. Trods dette vil det ved statistiske analyser være muligt at identificere eventuelle markante forskelle mellem de to grupper og opstille hypoteser om, hvorvidt sådanne forskelle skyldes anbringelsesformen eller børnenes situation i udgangspunktet.

I denne dataindsamling sendes der spørgeskemaer til de ældste af plejebørnene selv, dvs. unge mellem 15 og 25 år, og til de voksne, de nu bor sammen med (fx biologiske forældre, plejeforældre eller institutionspersonale). Hvis en ung er flyttet hjemmefra for nylig, sendes spørgeskemaet til de voksne, den unge sidst boede sammen med. Resultaterne af denne dataindsamling publiceres i en selvstændig rapport i 2011.

DEN KVALITATIVE UNDERSØGELSE – DENNE RAPPORT

Blandt de børn, der indgik i den kvantitative undersøgelse, udvalgte vi i 2009 15 børn og unge mellem 13 og 20 år, der indvilgede i at lade sig interviewe om deres erfaringer som slægtsplejeanbragte børn. Vi har ikke interviewet børn i almindelig familiepleje med henblik på en sammenligning af grupperne, da omdrejningspunktet i det kvalitative studie er at få en dybere indsigt i, hvad der specielt kendetegner slægtsplejen. Hertil kommer, at vi fra en del andre undersøgelser ved ganske meget om, hvad der kendetegner anbringelsesrelationer i almindelighed, og ud fra denne viden kan sammenligne de slægtsanbragte børns udsagn med andre anbragte børns.

Børnene og de unge har i interview af ca. 1½-2 timers varighed fortalt om deres familiebaggrund, årsager til anbringelsen, relationer til slægtsplejeforældre, biologiske forældre og andre signifikante personer i deres liv, hverdagens forløb, fremtidsplaner og forholdet til myndighedsudøvere og tilsynspersoner i deres anbringelsesforløb. En mere detaljeret beskrivelse af de anvendte metoder og analysestrategier følger i næste kapitel.

RAPPORTENS INDHOLD

Kapitel 2 redegør for det valgte undersøgelsesdesign, det vil sige interviewundersøgelsens metodiske og analytiske grundlag, som omfatter en beskrivelse af interviewenes praktiske gennemførelse, metodens muligheder og begrænsninger samt centrale begreber og teorier. Kapitel 3

tegner en overordnet profil af undersøgelsens børn og unge, herunder deres alder og køn, tidspunktet for og årsager til anbringelsen, kendskabet til slægtsplejefædre og deres aktuelle situation i forhold til skole, arbejde og fritid. Kapitel 4 omhandler børnene og de unges forhold til deres slægtsplejefædre, både tidligere i barndommen og aktuelt. Kapitel 5 vedrører forholdet til de biologiske forældre, såvel de gode og glædelige som de ambivalente og negative relationer. Kapitel 6 drejer sig om børnene og de unges forhold til 'familie' i bred forstand, ikke mindst det udvidede familienetværk og dets betydning under anbringelsen. Kapitel 7 vedrører de slægtsanbragtes kontakt til de anbringende myndigheder og de træk ved kontakten til forvaltningssystemet, de henholdsvis sætter pris på og afviser som relevante. Kapitel 8 præsenterer en samlet diskussion af undersøgelsens resultater belyst gennem de teoretiske perspektiver og begreber, som har inspireret undersøgelsen.

UNDERSØGELSESDSIGN

Dette kapitel beskriver kort det metodiske og analytiske grundlag for undersøgelsen. Vi redegør først for udvælgelsen af børn og unge til de kvalitative interview samt for undersøgelsens praktiske gennemførelse. Derefter diskuterer vi de muligheder og begrænsninger, der ligger i at lade børnene og de unges egne erfaringer med anbringelsesforløbet være omdrejningspunktet for undersøgelsen. Endelig præsenteres de begreber og teorier, som danner grundlag for rapportens analyser.

UDVÆLGELSE AF INTERVIEWPERSONER

Denne undersøgelse er baseret på interview med 15 børn og unge i alderen 13-20 år, som enten er eller tidligere har været anbragt i slægtspleje. Interviewene er gennemført i perioden november 2009 til februar 2010. Deltagerne er udvalgt blandt den gruppe af børn og unge, som indgik i den tidligere gennemførte spørgeskemaundersøgelse (jf. kapitel 1). Ud af de 158 børn og unge i slægtspleje, hvis plejeforældre besvarede spørgeskemaet, udtrak vi til denne interviewundersøgelse en gruppe på i alt 40 børn og un-

ge.² Gruppen bestod af 20 piger og 20 drenge i alderen 12-23 år, der, selvom nogle af dem nu var blevet voksne, havde været slægtsanbragte som børn (0-17 år). Blandt disse var der tre søskendepar. Vi havde kun til hensigt at interviewe 15-20 børn i alt, men de 40 potentielle deltagere blev udtrukket ud fra en forventning om, at det ikke ville være muligt at komme i kontakt med alle, og at der desuden ville være en vis andel af de kontaktede, som ikke ønskede at deltage i interview. Af hensyn til projektets ressourcer udtrak vi alene børn og unge anbragt på Fyn og Sjælland. Dette fandt vi acceptabelt ud fra en betragtning om, at slægtsanbragte børn og unges oplevelser ikke kan forventes at adskille sig betydeligt på tværs af landsdele. Børn og unge, som i perioden op til interviewet var flyttet til andre landsdele, forblev dog i undersøgelsesgruppen.

Den nedre aldersgrænse ved 12 år blev valgt med henblik på at skabe grundlag for en form for sammenlignelighed. Inden for de senere år har SFI således i flere studier gennemført relativt mange kvalitative interview med netop anbragte unge. Med fokus på aldersgruppen 13-20 år åbnes der mulighed for at trække paralleller mellem anbringelseserfaringer fra slægtspleje og andre anbringelsesformer, navnlig institutionsanbringelser (jf. Egelund & Jakobsen, 2009; Egelund et al., 2010). Vi kan således ikke med denne undersøgelse udtale os om, hvordan mindre børn i slægtspleje ser på deres anbringelse.

Selve rekrutteringen af deltagere er forløbet overraskende positivt. Kun en enkelt af de adspurgte børn og unge har takket nej til at deltage i undersøgelsen, hvilket muligvis skal ses i lyset af proceduren omkring afgivelse af tilsagn. Henvendelserne skete telefonisk, det vil sige ved direkte kontakt til slægtsplejeforældrene og det enkelte plejebarn. I de fleste tilfælde havde vi kontakt med begge parter, da det var slægtsplejeforældrenes adresse, som var udgangspunkt for at lokalisere undersøgelsesdeltagerne. Dog gik kommunikationen i tre tilfælde – hvor den unge var flyttet i egen bolig på undersøgelsestidspunktet – direkte til interviewpersonen. I de tilfælde, hvor interviewene foregik i slægtsplejefamilien, hilste interviewereren ofte på en eller begge slægtsplejeforældre, men interviewene foregik alene med de unges tilstedeværelse. Alle de indgåede interviewaftaler er blevet overholdt.

2. Informationerne i denne rapport bygger dog udelukkende på interview med de unge. Der er ikke anvendt oplysninger fra spørgeskemaerne om dem; skemaerne er alene brugt til udvælgelsesprocessen.

GENNEMFØRELSE AF INTERVIEW

Interviewene varede mellem halvanden og to timer. Ved interviewets start præsenterede vi formålet med undersøgelsen, og vi gjorde det klart, at vi var uafhængige af forvaltningen og ikke havde nogen indflydelse på deres anbringelsessag. Grundlaget for samtalerne bestod af en semistruktureret interviewguide, som berørte en række spørgsmål opdelt efter følgende temaer:

1. Anbringelseshistorien
2. Slægtsplejefamilien
3. Biologiske forældre og søskende
4. Venner, skole og fritidsinteresser
5. Synet på fremtiden.

En sådan spørgeguide – hvor interviewer sikrer, at de ønskede temaer berøres, men hvor interviewpersonen i høj grad er med til at bestemme rækkefølgen og vægtningen af samtaleens emner – giver mulighed for en spontan og dynamisk interviewsituation. Spørgeguiden bliver i denne type interview ”støttende, ikke disciplinerende” (Warming 2005: 26). Det har også været tilfældet i denne undersøgelse, hvor de enkelte interview bl.a. har taget farve efter den enkeltes alder, baggrund og aktuelle situation.

I undersøgelsesforløbet blev det tydeligt, at deltagerens *alder* spiller en væsentlig rolle for, hvordan erfaringer med et anbringelsesforløb kan italesættes. Selvom vi i udgangspunktet havde fravalgt de yngre børn, var der således væsentlige forskelle at spore inden for undersøgelsesgruppen. De yngste (13-15 år) formulerede sig ofte konkret og relativt kortfattet, og de skulle på forskellig måde ’hjælpes’ i gang med deres beretninger. Omvendt havde de 16-20-årige generelt lettere ved at udtrykke sig abstrakt, og de gav ofte i deres besvarelser ret lange og detaljerede beskrivelser.

Forskellene er ikke overraskende i sig selv; de udtrykker udviklingen hos børn, der over tid bevæger sig fra at være forholdsvis konkret tænkende til at få en mere refleksiv bevidsthed. I en interviewbaseret undersøgelse som denne er der imidlertid metodiske udfordringer forbundet med at lade grupper, der har væsentligt at bidrage med, men på grund af deres alder besidder færre begreber, ’komme til orde’ på egne

præmisser (se fx Andersson, 2000; Tiller, 1991). En af de teknikker, vi benyttede os af, var at lade samtalerne tage afsæt i et 'relationsdiagram'. Tidligt i interviewet tegnede vi således et cirkeldiagram på et stykke papir med barnet eller den unge placeret i centrum. Herefter bad vi vedkommende om at indtegne centrale personer i hendes eller hans liv inden for diagrammets rammer med de vigtigste relationer tættest på midten. Placeringen af de enkelte personer (biologiske forældre, slægtsplejeforældre, søskende, anden familie, venner osv.) blev derefter et afsæt for den videre samtale.

I nogle tilfælde fik barnet eller den unge hurtigt indsat en række personer i diagrammet og fik derved skabt et ret omfattende relationsnetværk eller udvidet stamtræ, som kunne bidrage til at strukturere interviewet. I andre tilfælde fik diagrammet en mere underordnet rolle i samtalen, hvor barnet/den unge blot placerede personerne løbende, efterhånden som de dukkede op i fortællingen. I de fleste tilfælde tjente relationsdiagrammet dog en vigtig funktion. Diagrammet viste sig nemlig at være en god måde at få igangsat en samtale om ofte svære og sårbare emner (svigt fra forældre, død i den nære familie, selve anbringelsen osv.). Samtidig var processen indholdsmæssigt interessant, fordi placeringen af konkrete individer ofte var overraskende og dermed lagde op til uddybninger. Hvorfor var en kusine fx placeret inde ved centrum blandt de allermest betydningsfulde relationer? Og hvorfor fik den biologiske far kun tildelt en marginal position i den yderste periferi af diagrammet? I forhold til de yngste interviewpersoner havde fremgangsmåden yderligere den fordel, at fokus blev fjernet fra den interviewsituation, som nogle kunne opfatte som formel og en smule akavet: Diagrammet fungerede her som en 'isbryder' og tog form af en opgave, der skulle løses i fællesskab.

For nogle af interviewpersonerne var deres *aktuelle situation* medvirkende til at sætte rammen for samtalens forløb. For eksempel interviewede vi en pige, netop som hun efter flere års slægtsanbringelse stod over for at skulle hjemgives til moren, som i mellemtiden var flyttet til udlandet med en ny kæreste. Den nært forstående hjemgivelse dominerede forståeligt nok pigens tanker og overvejelser og kom i nogen grad til at 'overskygge' de øvrige interviewtemaer. Fra et forskningsmæssigt perspektiv bidrager også sådanne interview imidlertid med vigtig viden om de udfordringer og dilemmaer, som anbragte børn og unge står i.

Samtidig er det afgørende, at man som forsker ikke bidrager til at vanskeliggøre situationen yderligere for sine interviewpersoner. Vi har derfor været meget bevidste om, at børnene og de unge på ingen måde skulle presses til at tale om traumatiske emner, de ikke selv ønskede at tage op. Enkelte har enten direkte eller ved deres kropssprog givet udtryk for noget sådant. Vi har i sådanne tilfælde valgt at forlade temaet. I det hele taget har det i interviewene været vigtigt at søge at aflæse den unges reaktioner på relationen til interviewerens og på spørgsmålenes indhold. I almindelighed virkede de unge spontane og svarvillige i interviewene, hvilket vi tog som udtryk for, at interviewsituationen ikke stressede dem for meget. Alle interview er blevet afsluttet i en god atmosfære, hvor børnene og de unge – efter diktafonen er blevet slukket – typisk har sludret om løst og fast med interviewerens. Flere af deltagerne har desuden taget nye eller tidligere diskutererede emner op, efter selve interviewet var overstået.

I afrapporteringen er alle navne på personer og lokaliteter ændret af hensyn til deltagerens anonymitet. Hændelser, som kunne virke afslørende, eller som rummede mulighed for at kompromittere relationen mellem de beskrevne parter, er blevet udeladt.

METODENS MULIGHEDER OG BEGRÆNSNINGER

Som nævnt i kapitel 1 findes der kun begrænset forskningsmæssig viden om slægtsanbringelser i Danmark, hvilket må ses i lyset af, at slægtspleje ikke hidtil har spillet nogen særlig rolle i anbringelseslandskabet. Internationalt har der været større interesse for emnet, både forskningsmæssigt og i praksis. Det er imidlertid kendetegnede for denne forskning, at den overvejende er forankret i kvantitative metoder. Således har det ikke været nogen selvfølge inden for denne forskningstradition at spørge de anbragte børn og unge selv om deres oplevelser med anbringelsen. Forskningen har i høj grad fokuseret på, om man kan identificere bedre effekter af slægtspleje end af andre typer anbringelser. Det er der en del undersøgelser, som mener at kunne konkludere i forhold til specifikke udfaldsmål. Eksempelvis er der udbredt enighed om, at slægtspleje tilbyder bedre betingelser for stabile anbringelsesforløb end de fleste andre anbringelsesformer (Berridge & Cleaver, 1987; Vinnerljung, Sallnäs & Kyhle-Westermark, 2001). Til gengæld rummer den eksisterende forsk-

ningslitteratur kun få studier, som går tæt på slægtsanbringelsens 'indre liv' eller forsøger at indfange de sociale processer, som træder i kraft, når et barn anbringes inden for slægten. Ved at give forrang til de slægtsanbragte børn og unges egne erfaringer med anbringelsen udgør denne undersøgelse et skridt i retning af at få belyst denne dimension.

Den viden, der kan opnås om et bestemt fænomen, afhænger naturligvis af de undersøgelsesspørgsmål, man stiller sig, og de metoder, man vælger at tage i anvendelse. Nærværende undersøgelse giver indblik i en række konkrete anbringelsesforløb, og den åbner mulighed for gennem en kvalitativ analyse at afsøge mønstre, som er genkendelige på tværs af individuelle cases, og som kan sige noget væsentligt om, hvad der kendetegner slægtspleje som anbringelsesform. Samtidig er det klart, at mange spørgsmål vedrørende slægtspleje *ikke* kan besvares på dette grundlag.

For det første må det fremhæves, at en række aktører er involverede i et anbringelsesforløb, og at de slægtsanbragte børn og unge kun udgør én – om end særdeles væsentlig – stemme i dette kor. Eksempelvis ved vi ikke, hvordan slægtsplejeforældrene og de biologiske forældre betragter de anbringelsesforløb, som rapporten omhandler. For det andet bør det nævnes, at en interviewundersøgelse ikke tilbyder viden om 'effekter' af slægtspleje i den forstand, som anvendes inden for den evidensbaserede effektforskning. Gennem de senere år har der været stigende interesse for evidens på det sociale område, også på anbringelsesområdet, og her rettes fokus typisk mod de langsigtede og målbare effekter af indsatserne. Den foreliggende undersøgelse giver et øjebliksbillede af slægtspleje og kan derfor ikke give svar på, hvad virkningerne af indsatsen er på længere sigt. Desuden kan man ud fra et effektforskningsperspektiv argumentere for, at udsagn fra de aktører, som er berørt af interventionen, ikke nødvendigvis fortæller noget om effekter; en anbragt ung kan fx sagtens udtrykke tilfredshed med en 'ineffektiv' foranstaltning, ligesom en indsats i dette lys kan vise sig at have effekt, selvom deltagerne ikke umiddelbart anerkender dens værdi eller relevans.

Kvalitative studier er ikke af denne grund ude af stand til at sige noget relevant om virkningerne af sociale indsatser. Dog beskæftiger de kvalitative studier sig med en anden slags virkninger end den evidensbaserede effektforskning. Anbringelser uden for hjemmet er først og fremmest en stærkt indgribende foranstaltning, og for de berørte parter er det ofte et dramatisk punkt i både barnets og familiens liv. Det er

væsentligt at vide mere om, hvilken rolle slægtsanbringelser spiller i denne komplekse og sårbare situation, og det er ikke mindst vigtigt at komme nærmere en forståelse af, hvad det betyder for børnene og de unge selv, at dette skift af omsorgsmiljø foregår inden for slægtens rækker.

Samtidig er 'brugerperspektivet' decideret underbelyst i den eksisterende forskning. Det er påfaldende, hvordan hovedparten af de temaer, som forskningen om slægtspleje har beskæftiget sig med, har afsæet i, hvad vi bedst kan betegne et systemperspektiv på anbringelsen. Det gælder også Mehlbyes danske pilotstudie fra 2005. Selvom undersøgelsen bygger på interview med både socialrådgivere, slægtsplejefamilier og slægtsanbragte unge, er det de forvaltningsmæssige dilemmaer og problemstillinger, der dominerer billedet. Det fremhæves fx som en svaghed ved anbringelser inden for slægten, at der nemt "etableres alliancer mellem biologiske forældre og slægtsplejeforældre", hvilket gør det vanskeligt for sagsbehandleren at "vurdere barnet og vigtige forhold i familien" (Mehlbye, 2005: 15). Det nævnes også som en problemstilling, at man i nogle tilfælde kan stille sig tvivlende over for slægtsplejefamiliens "nødvendige følelsesmæssige distance", og at det på grund af de tætte relationer mellem parterne er "svært at afbryde plejeanbringelsen hos slægt, selv om det ikke er en optimal løsning for barnet" (ibid.).

Vi afviser ikke relevansen af sådanne overvejelser, men ønsker at fremhæve, at fokus for nærværende undersøgelse ligger et andet sted. Når ønsket om at forstå de slægtsanbragte børn og unges perspektiv på anbringelsen, så kræver det imidlertid, at man tager deres udsagn alvorligt. Det betyder, at det hverdagsliv, de er placeret i, og den position, de taler fra, må være undersøgelsens omdrejningspunkt. Samtidig må eksempelvis de anbringende myndigheders forestillinger om, hvad der er "optimalt", nødvendigvis træde i baggrunden. Implikationerne af en sådan forskydning af undersøgelsesperspektivet bør ikke underkendes. For de slægtsanbragte børn og unge ville argumentet om behovet for en "følelsesmæssig distance" i plejeforholdet formentlig være noget nær uforståeligt. Fra deres synsvinkel er familierelationen og oplevelsen af en følelsesmæssig forbundethed selve *grundlaget* for anbringelsesforholdet. Som vi skal se i de følgende kapitler, så udgør det forhold, at børnene og de unge bor hos medlemmer af familien, et væsentligt fundament for, hvordan de i det hele taget opfatter sig selv og deres hverdagsliv.

ANALYSESTRATEGI

Det beskrevne undersøgelsesperspektiv, hvor vi tager afsæt i børnene og de unges erfaringer med at være slægtsanbragt, afspejles ligeledes i den valgte analysestrategi. Rapporten er således bygget op af en række tematiske diskussioner, hvor vi behandler karakteren af de tilhørsforhold og nære sociale relationer, som de slægtsanbragte børn og unge selv fremhæver. Orienteringen mod det relationelle er på den ene side oplagt; det er trods alt det forhold, at barnet anbringes hos personer, som det allerede har en familiemæssig tilknytning til, der er slægtsplejens særlige karakteristika. Det analytiske valg er dog samtidig både teoretisk og empirisk funderet. Teoretisk er vi navnlig inspireret af Axel Honneths idé om *anerkendelse* som en afgørende vigtig faktor for menneskelig identitetsudvikling og selvrealisering (Honneth, 1992). Ikke mindst Honneths tanker om betydningen af symmetriske relationer inden for 'privatsfæren' er interessant her. Dels kan man diskutere, hvor privatsfæren befinder sig for anbragte børn og unge, der i endnu højere grad end deres jævnaldrende skal forholde sig til og forsøge at forbinde forskellige sociale arenaer. Dels er det empirisk set oplagt, at netop slægtsanbragte børn og unge må stå i en særlig situation i dette relationelle perspektiv, fordi de modsat andre anbragte faktisk bibeholder en grad af kontinuitet til familienetværket. Vores interesse for de slægtsanbragtes tilhørsforhold og nære relationer skal således også ses i lyset af, at en udbredt 'netværksfattigdom' synes at være et presserende problem for anbragte børn og unge i almindelighed (Egelund et al., 2010).

PROFIL AF UNDERSØGELSENS BØRN OG UNGE

Dette kapitel tegner et overordnet portræt af de 15 børn og unge, der indgår i undersøgelsen. Beskrivelsen berører centrale træk ved interviewpersonerne, deres baggrund og nuværende relationer. Dette portræt af undersøgelsens børn og unge er udgangspunktet for analyserne i de følgende kapitler, som stiller skarpt på de særegne træk ved slægtsanbringelserne.

KØN OG ALDER

Der er en ligelig fordeling mellem drenge og piger i undersøgelsesgruppen: Otte drenge og syv piger er blevet interviewet. Deltagerne var mellem 13 og 20 år på interviewtidspunktet. Fire af børnene befandt sig i aldersintervallet 13-14 år, fem børn var 15-17 år gamle, og de sidste seks var 18-20 år (jf. tabel 3.1).

TABEL 3.1

Baggrundsoplysninger for de 15 børn og unge, der indgår i undersøgelsen

	Alder ved interview	Relation til plejeforældre	Nuværende bosituation
Benedicte	13	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Signe	14	Farmor og dennes mand	Stadig i slægtspleje
Tanya	14	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Lars	14	Farmor og dennes mand	Stadig i slægtspleje
Mille	15	Grandtante og dennes mand	Stadig i slægtspleje
Niklas	15	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Susie	16	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Bill	16	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Rune	17	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Casper	18	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Niels	18	Mormor og morfar	Stadig i slægtspleje
Elise	19	Mormor og dennes mand	Stadig i slægtspleje
Rie	19	Storesøster og dennes mand	Egen lejlighed
Christoffer	19	Mormor og morfar	Egen lejlighed
Leif	20	Fætter og dennes kone	Egen lejlighed

ANBRINGELSESFORLØBENE

Otte af interviewpersonerne blev anbragt i pleje som relativt små førskolebørn. Af disse blev de fire anbragt som spædbørn (under ½ år gamle), og de har siden været i samme plejefamilie. Kun et af disse børn har været anbragt et andet sted i en almindelig plejefamilie, før hun som 4-årig kom i pleje i slægten. De resterende syv børn har kun været anbragt i denne ene slægtsplejefamilie (et af børnene havde dog forud for anbringelsen erfaringer fra aflastning). En pige i denne gruppe er – nu 13 år gammel – på vej til at flytte hjem til sin mor. Fire af børnene blev anbragt i slægtspleje i aldersintervallet 10-12 år. Ingen af disse børn har været anbragt andre steder end i deres slægtsplejefamilie. Tre børn er anbragt som teenagere mellem 13 og 16 år gamle. Heller ikke disse børn har været anbragt andre steder end i deres slægtsplejefamilie. To af disse – nu unge voksne – er flyttet hjemmefra til egen bolig.

Der er i dette materiale en overvægt af børn, der er anbragt i en tidlig alder i slægtsplejefamilien, og som har været anbragt der størstedelen af deres barndom. Andelen af børn, anbragt som små, afviger dog ikke meget fra Lindemann & Hestbæks mere repræsentative pilotstudie (2004), der viste, at 45 pct. af slægtsanbragte børn fra 96 danske kommuner var 0-6 år på anbringelsestidspunktet. For de større børn anvendtes i pilotstudiet en lidt anden aldersopdeling end her, idet 44 pct. af de

slægtsplejeanbragte børn var mellem 7 og 14 år, mens 9 pct. var 15 år eller derover på anbringelsestidspunktet.

Det er også karakteristisk, at der er tale om stabile anbringelser. Kun ét barn har som helt lille, før hun kom i slægtsplejefamilien, været anbragt et andet sted. I Lindemann & Hestbæks pilotstudie (ibid.) er andelen af børn, der har været anbragt andre steder end i slægtsplejefamilien, også begrænset (16 pct.). Også af forløbsundersøgelsen af anbragte børn, der omfatter samtlige børn født i 1995, der er eller har været anbragt uden for hjemmet, fremgår det, at de slægtsanbragte børn har været anbragt signifikant færre anbringelsessteder end børn anbragt i almindelig familiepleje (Egelund et al., 2008). Yderligere er der kun et af børnene, der hjemgives, blandt de 15 børn. De andre er forblevet i slægtsplejefamilien, til de har været gamle nok til at flytte hjemmefra; for nogles vedkommende længere tid efter at den unge er fyldt 18 år (myndighedsalderen). De, der endnu ikke er fyldt 18 år, forventer alle at blive i plejefamilien barndommen ud. For én drengs vedkommende har det været på tale hos kommunen, at han kunne hjemgives til sin far, men det er opgivet. Han siger om det:

Interviewer: Hvad er begrundelsen for, at du ikke ville flytte derover [til din far]?

Niklas: Der er ikke rigtig nogen [begrundelse], bare det, at jeg ikke gider fjerne alle mine møbler og sådan.

I: Hvordan tror du, det ville være, hvis du flyttede derover?

Niklas: Min far ville nok ikke være så meget hjemme i hverdage, og jeg skulle nok klare mig selv mere ... så nogle gange skulle jeg nok selv lave aftensmad.

I: Og det er ikke noget, du gør her?

Niklas: Nej, det plejer min farmor at lave til mig.

I: Dejligt! Overvejede du det, eller var det med det samme: ”Nej, det skal jeg ikke?”

Niklas: Ikke rigtigt ... Det ville være det samme, for så ville jeg nok komme over og besøge min farfar og farmor i weekenderne i stedet for. Der ville ikke rigtig være den store forskel, og så, når jeg har boet her så lang tid, så kan jeg lige så godt blive her, for det er sådan ligesom mit barndomshjem, jo.

I: Hvis man taler om hjem – hvor er dit hjem så?

Niklas: Her – jeg har altid boet her.

Det adskiller klart disse slægtsplejeanbragte børn fra andre anbragte børn, at deres anbringelsesforløb er så kontinuertlige og uturbulente. Heller ikke for teenagebørnene er der skift og sammenbrud i anbringelserne, hvilket står i stærk kontrast til andre teenagebørn, der anbringes (Egelund et al., 2010). Det er langt fra alle de slægtsanbragte børn, der som Niklas har et alternativ til anbringelsen hos farforældrene og i princippet kunne flytte hjem til sin far. Men hans ræsonnement dækker måske alligevel noget generelt og særegent ved slægtsplejen. Slægtsplejen er børnenes hjem. Majoriteten af dem har boet der hele eller en stor del af deres barndom, og de forventer at kunne blive der barndommen ud.

SLÆGTSPLEJEHJEMMET

Mens den tidligere gennemførte spørgeskemaundersøgelse viste, at lige knap halvdelen af de slægtsanbragte børn og unge bor hos bedsteforældre (Knudsen, 2009), er slægtspleje i udbredt grad et bedsteforældreanliggende inden for rammerne af denne undersøgelse. 11 af de 15 børn og unge er anbragt hos deres bedsteforældre, heraf er otte anbragt hos morforældre, tre hos farens forældre. I to tilfælde er den ene af plejeforældrene ikke biologisk bedsteforælder til barnet. I et tilfælde er der tale om, at mormoren er død i barnets opvækst, og at morfaren har fået en ny kone, der indgår som plejeforælder sammen med ham. Et andet barn bor hos sin farmor, der i hele plejeforløbet har været gift med en anden end barnets biologiske farfar.

Af de otte børn, der er slægtsplejeanbragt før skolealderen, er alle undtagen et barn i pleje hos *bedsteforældre*. Også alle børn, der blev anbragt, da de var 10-12 år gamle, er placeret hos bedsteforældre.

Der er fire børn, der ikke er i pleje hos bedsteforældre, men henholdsvis hos en storesøster og dennes mand, en morbror og dennes kone, en fætter og dennes kone og en mors moster (grandtante) og dennes mand. De tre børn, der er anbragt hos storesøster, fætter og morbror, er alle børn, der er anbragt i slægtspleje som teenagere. Et enkelt barn har hele barndommen været anbragt hos sin grandtante. I barnets spædbarnsalder boede moren imidlertid en periode i pleje sammen med barnet hos grandtanten, og barnets beretning om relationerne til plejeforældrene ligner på mange måder relationerne til de bedsteforældre, der er slægtsplejeforældre.

FORUDGÅENDE KENDESKAB TIL SLÆGTSPLEJEFORÆLDRENE

Alle de slægtsanbragte børn har ved anbringelsen et forudgående kendskab til de pågældende familiemedlemmer, men dybden og omfanget af kendskabet varierer.

Karakteristisk for dem, der er slægtsplejeanbragte som relativt små, er, at bedsteforældrene har spillet en stor rolle i deres liv også forud for anbringelsen. For enkelte så stor en rolle, at de ikke præcist kan afgøre anbringelsestidspunktet, dvs. hvornår de overgik fra at 'besøge' bedsteforældre ofte til decideret at 'flytte ind' hos dem. Niels, der blev slægtsanbragt som 5-6-årig, siger:

Niels: Altså, jeg kan huske, da jeg boede hos min mor. Der var det ofte, at min mormor var der. Hun hjalp til med at passe mig, og dengang vidste jeg jo ikke rigtigt hvorfor. Der vidste jeg bare, at hun var der. Og så – jeg kan ikke rigtigt huske overgangen, altså selve det med flytningen – boede jeg her, og det var også fint.

Benedicte, der blev anbragt som ca. 4-årig, siger:

Interviewer: Hvor godt kendte du din mormor og morfar?

Benedicte: Min mor – hun var jo næsten hele tiden herude [hos morforældrene], fordi hun ikke havde plads til mig, så jeg blev passet meget tit.

For disse børn har bedsteforældrene været et sikkerhedsnet, og relationen til bedsteforældrene har været præget af nærvær og tillid fra en tidlig alder. Billedet af, at bedsteforældrene fra starten har prøvet så godt, de kunne, at kompensere børnene for deres problematiske opvækstforhold hos forældrene, er gennemgående.

For de børn, der er anbragt som teenagere – hvoraf to har morrens død som væsentligste anbringelsesgrund – er kendskabet til slægtsplejeforældrene noget mindre dybtgående. Interviewene giver det indtryk, når der er tale om store børn og en trods alt begrænset tidshorisont for plejeforholdet, at det er vigtigt at kunne lide hinanden og være i familie, men at den dybe samhørighed, som præger relationen mellem flere af de små børn og deres bedsteforældre, ikke er en nødvendig forudsætning for at binde an med opgaven og for et godt plejeforhold.

ANBRINGELSESÅRSAGER

Forældres *misbrug* er den hyppigste grund til, at børnene i undersøgelsesgruppen anbringes hos slægten. Knudsen (2009) dokumenterer, at misbrug også statistisk er den hyppigste årsag, der kan henføres til forældrenes forhold og dermed til anbringelsen i slægtspleje; for 56 pct. af børnene er misbruget således den eneste eller en medvirkende årsag til anbringelsen. Fem mødre i dette kvalitative materiale har enten igennem mange år eller hele barnets levetid været stofmisbrugere, to har et alvorligt og vedvarende alkoholmisbrug, som den ene er død af. Endnu to mødre har et alkoholmisbrug, der er mindre systematisk og voldsomt, men alligevel skaber vilkår for børnene, præget af vanrøgt. Rune fortæller om sin barndom, før han som ca. 12-årig kom i slægtspleje:

Rune: Vi levede jo i godt og vel 10 centimeters støv sådan set, hele tiden, døgnet rundt. Og jeg har jo aldrig nogensinde fået lov til at tage en kost i hånden, selvom jeg gerne ville, og gøre rent. Det har jeg aldrig nogensinde fået lov til, hverken at vaske op eller noget som helst. Så det eneste, jeg gjorde, var at stjæle mad og sørge for, at vi fik noget mad på bordet, og så var det bare det.

Interviewer: Hvorfor fik du ikke lov til at tage en kost?

Rune: Fordi min mor – hun var simpelthen så rundforvirret, at det kunne hun slet ikke magte. Det eneste, hun kunne magte, det var at blande saftvand op med spiritus.

Der er en klar *overdødelighed* blandt de slægtsanbragte børns forældre. Tre af børnenes mødre er døde; to af kræftsygdomme, en af alkoholskader. Et barn havde en far, der døde af sygdom. Forældres død er en direkte årsag til anbringelsen, men kombineret med at den anden forælder ikke har kunnet tage sig af barnet, enten fordi pågældende ikke fandtes/var tilgængelig eller på grund af dennes egen situation som stofmisbruger og lignende.

Fire børn er anbragt på grund af en *sindslidende* mor. I de tre tilfælde er der tale om alvorlige psykoser, som har resulteret i *vold over for børnene* og voldsom disharmoni i hjemmet. I det sidste tilfælde havde moren en langvarig fødselsdepression kombineret med yderst ringe sociale forhold (både i forhold til uddannelse, arbejde, bolig og økonomi). Signe fortæller om sit liv, fra hun var ca. 4 år, og indtil hendes mor blev indlagt på psykiatrisk hospital, da hun var ca. 10 år:

Signe: ... Da vidste jeg jo ikke bedre, så dengang havde jeg det fint med at bo der. Men hun slog mig jo – ja, jeg havde det jo ikke godt. Jeg fik ikke mad med i skole hver dag, jeg passede ikke mine lektier, og jeg kom for sent, pjækkede og alt muligt. Hvis ikke jeg var kommet hened [hos farforældrene], så tror jeg, at jeg var kommet ud i kriminalitet og sådan noget.

Interviewer: Du siger, hun slog dig?

Signe: Nej, det vil jeg helst ikke ind på – jeg får det dårligt ... Ja, min mor har selv sagt, at det var den måde, hun afreagerede på.

Det fremgår af den kvantitative del af denne undersøgelse (Knudsen, 2009), at børn anbragt i slægtspleje har en mindre graverende baggrund end børn i almindelig familiepleje, både hvad angår forældres og børnenes egne konflikter. Men det skal ikke tolkes som, at børn i slægtspleje ikke i almindelighed kommer fra en tyngende baggrund af misbrug, død, sindslidelse, vanrøgt og vold. Beretningerne fra de slægtsanbragte børn viser med al tydelighed, at de fleste har dårlige odds fra starten. De færre-

ste har endnu selv alvorlige symptomer ved anbringelsen, bortset fra at i hvert fald et af børnene er født med stofafhængighed og abstinenser. Flere af de børn, der anbringes som lidt større, beretter dog om symptomer på deres problematiske opvækst, som de bringer med ind i slægtsplejeforholdet. Det gælder ikke mindst skolekonflikter som i Signes tilfælde ovenfor.

SKOLE, ARBEJDE OG FRITIDSLIV

Næsten alle de interviewede børn og unge er i gang med skole, uddannelse eller arbejde. I overensstemmelse med deres alder går de fleste endnu i skole, enten i folkeskole eller gymnasium. De, der har afsluttet gymnasiet eller aktuelt går i gymnasium, har planer om at uddanne sig yderligere, om end deres uddannelsesplaner ikke for alle er afklarede. To af børnene holder en pause efter gymnasiet, hvor de vil arbejde og tjene penge, før de går i gang med videre uddannelse.

To af de unge står noget i stampe og har svært ved at komme i gang. Den ene, der er ganske klar over, hvad han vil, er ikke i gang med en uddannelse, fordi han endnu ikke har opnået den ønskede uddannelsesplads. Den anden er slet ikke kommet i gang; han har 'ligget brak' nogle år efter en problemfyldt skolegang, og han er lige startet på produktionsskole, som han betragter som en midlertidig foranstaltning.

Flere af børnene og de unge beretter om, at de havde skoleproblemer forud for slægtsplejeanbringelsen. I alle tilfælde ser skoleproblemerne ud til i store træk at være fortid, bl.a. som følge af skoleskift. Det går dog også igen på tværs af interviewene, at slægtsplejeforældrene lægger stor vægt på, at børnene passer deres skole og klarer sig godt. Alt i alt tegner der sig et positivt billede af slægtsplejebørnenes hverdagsforpligtelser. De går enten i skolen eller på arbejde – og de klarer sig fra gennemsnitligt til over middel. Samtidig tilkendegiver de at være glade for det, de laver.

Slægtsplejebørnenes fritid er gennemgående travl. Der er kun oplysninger om fritidsbeskæftigelser i 10 af de 15 interview, og en kort liste over, hvad disse børn og unge laver i fritiden, omfatter: badminton, fodbold, klaverspil, karate, guitar, tegning, bueskydning, violinspil og undervisning i videregående fysik. Herudover har børnene og de unge en række mindre organiserede fritidsinteresser, fx biler, musik, dyr, computerprogrammering mv. To af børnene deltager ikke i en organiseret fritidsbeskæftigelse.

SAMMENFATNING

Profilen af de slægtsanbragte børn og unge, der har deltaget i undersøgelsen, viser:

- At drenge og piger er ligeligt fordelt.
- At der er en overforekomst af børn, der er anbragt som små blandt de slægtsanbragte i denne undersøgelse. Over halvdelen af børnene blev slægtsanbragt som spædbørn eller relativt små førskolebørn. De resterende fordeler sig mellem børn, der blev anbragt som henholdsvis 10-12-årige og som teenagere.
- At mange af de slægtsanbragte børn har lange anbringelsestider; for dem, der blev anbragt som små, gælder det en stor del af barndommen.
- At kun ét barn står over for hjemgivelse. De andre regner med at blive i slægtsplejefamilien barndommen ud.
- At den store majoritet af de slægtsanbragte er i pleje hos bedsteforældre.
- At de tre, der er anbragt hos andre slægtsmedlemmer end bedsteforældrene, alle er anbragt som teenagere.
- At samtlige børn har et dybtgående kendskab til slægtsplejeforældrene forud for anbringelsen. For børn anbragt forud for teenagealderen er dette kendskab dybtgående.
- At misbrug er den hyppigste årsag til anbringelse i slægtsplejen.
- At cirka en fjerdedel af børnene anbringes på grund af forældres sindslidelse (og eventuelle vold mod børnene).
- At en femtedel af børnene er anbragt på grund af en forælders dødsfald.
- At næsten alle de slægtsanbragte børn klarer sig almindeligt eller godt i skole- og uddannelsesliv eller deltager i arbejdsstyrken.
- At næsten alle børnene har omfattende og varierede fritidsinteresser.

FORHOLDET TIL SLÆGTSPLEJEFORÆLDRENE

Det, der skiller slægtspleje fra andre anbringelsesformer, er, at plejeforældrene er i familie med barnet og dermed i almindelighed kender barnet godt forud for anbringelsen. I nærværende kapitel stiller vi skarpt på dette særlige træk ved anbringelsen. Det er børnene og de unges refleksioner over relationen til slægtsplejeforældrene, der er i fokus, herunder hvad slægtskabet og det forudgående kendskab til hinanden betyder for barnets oplevelse af og integration i anbringelsesmiljøet. Kapitlet beskæftiger sig med en række temaer, herunder de slægtsanbragtes forudgående kendskab til plejeforældrene, slægtsplejemødrenes særlige betydning i plejeforløbet, konflikthåndtering inden for plejefamilien samt den særlige form for kontinuitet i de slægtsanbragtes liv, som anbringelsen giver mulighed for.

Som nævnt i kapitel 3 er de fleste af børnene i pleje hos bedsteforældre, og det er disse plejeforhold, der er i fokus i dette kapitel. Relationen til plejeforældrene for de tre teenagebørn, der er anbragt hos andre slægtsmedlemmer end bedsteforældregenerationen, behandles i kapitel 6 om den udvidede familie.

DET LANGE OG INDGÅENDE KENDSKAB

Som det fremgår af forrige kapitel, er slægtspleje for den undersøgte gruppe af børn og unge i høj grad et 'bedsteforældreprojekt'. Ikke mindre end 11 af undersøgelsens 15 deltagere er anbragt hos bedsteforældre, og derudover er et enkelt barn anbragt hos en grandtante i et bedsteforældrelignende forhold. Kun de tre børn, der blev anbragt i teenagealderen, er placeret hos plejeforældre, der ikke befinder sig i bedsteforældre-generationen.

Karakteristisk for de børn og unge, der er anbragt hos bedsteforældre, er, at disse i altovervejende grad har spillet en aktiv rolle og været kendte personer i børnenes dagligdag også før anbringelsen. For nogle få af de slægtsanbragte er der tale om, at de uformelt har boet hos bedsteforældrene før anbringelsen. Det gælder fx Christoffer, hvis mor var udsat for vold fra en samlever. Han blev afleveret til morforældrene, da han var ca. 5 måneder gammel, i, hvad der dengang blev betragtet som en midlertidig pasningsordning, indtil moren 'selv kunne' have ham. Det 'midlertidige' blev til ca. 18 år. Christoffer siger:

Christoffer: ... hun ringede til min morfar, og så sagde hun, at han skulle komme og hente os. Og så endte vi hjemme hos min mormor. Og så endte jeg med at blive der helt, resten af livet næsten.

Det gælder også Mille, som har været i pleje hos sin mors moster og hendes mand, fra hun var spæd. Hun boede i plejefamilien før slægtsplejeanbringelsen, fordi hendes mor boede hos mosteren, da Mille var helt lille. Mille siger:

Mille: Men hun kunne jo ikke have mig, hun var jo narkoman. Og så ville Connie og William [grandtanten og grandonklen] gerne have mig. Så de har skrevet en hel masse til kommunen, for de ville jo ikke have det, fordi det jo var familien. Men så fik de lov til sidst – og, ja – blev ved med at ringe derop og klage og sådan noget. Til sidst fik de så lov.

Der er også et eksempel på, at morforældre har været aktive i en proces op til anbringelsen ud fra en vurdering af, at barnet trængte stærkt til at

komme hjemmefra. Tanya, der selv ønskede at komme hjemmefra som 9-årig på grund af morens sindslidelse og voldelige overgreb, forberedte anbringelsen sammen med mormoren:

Tanya: Jeg havde sådan en taktik for at kunne komme hjem til min mormor. Hver eneste dag listede jeg ind i det lille værelse hjemme hos min mor, og så tog jeg – jeg tog også min hjemmefone med, ikke – og så ringede jeg til min mormor og sagde, at jeg gerne ville hjem hos hende. Og jeg spurgte, hvornår hun ville ringe til kommunen. Men hun sagde, at det ikke kunne være nu, så jeg måtte vente. Jeg gjorde sådan hver dag, indtil jeg kunne [flytte]. Min storebror lagde ikke mærke til mig, men lige pludselig, så sladrede han om mig. Min mor begyndte at skælde mig ud og spurgte mig, hvem jeg ringede til, og så sagde jeg, at det var en af mine venner. Men hun kunne se på mig, at jeg løj, og så begyndte hun at slå mig igen.

Interviewer: Hvordan havde mormor og mor det på det tidspunkt?

Tanya: De snakkede ikke med hinanden i den tid.

I: Din mor ville gerne have, at du skulle blive boende hjemme hos hende – hvad sagde mormor så til det? Kunne hun godt forstå, at du gerne ville flytte?

Tanya: Ja, fordi min mormor kunne godt se, at min mor var syg.

For de fleste børn er det sådan, at de kendte bedsteforældrene godt, fordi de var blevet passet ofte af dem som små, eller fordi bedsteforældrene hyppigt havde været til stede i deres barndomshjem for at forsøge at hjælpe, inden anbringelsen fandt sted. Lars, der blev anbragt hos farforældrene som 6-årig, siger til et spørgsmål om, hvad han syntes om den første tid i anbringelsen:

Lars: Jamen, det havde jeg det egentlig meget fint med, for jeg følte mig meget tryk ved de mennesker [farmoren og farfaren], jeg var hos her.

Signe, som blev anbragt hos farmoren og dennes mand som ca. 10-årig, var allerede fra ca. 4-års-alderen hver anden weekend hos sin farmor, hvor hun også var sammen med sin far. Desuden var farmoren ofte før anbringelsen i morens hjem for at prøve at hjælpe med pasningen af pigen. Signe siger om sin mor, der havde psykiske problemer, at: ”Hun kan bare ikke tage sig af børn.” Dette gav sig blandt andet udtryk i vanskeligheder med at organisere en dagligdag for familien:

Interviewer: Hvem gjorde rent hjemme hos din mor?

Signe: Det gjorde min farmor en gang imellem. Det var jo ikke så tit, der blev gjort rent. Og jeg har jo støvallergi, og derfor er det også så vigtigt, at der bliver gjort rent hver uge på mit værelse.

Casper, der blev anbragt hos mormor og morfar som lille, siger:

Casper: Jeg så ikke rigtigt min mor så meget, da jeg var lille, på grund af, at hun svigtede mig rimeligt meget, da jeg var lille. Jeg så næsten min mormor som en, der var min mor. Så det er sådan set det.

I: På hvilken måde så du hende mere som en mor?

Casper: Jamen, det ved jeg ikke. Det var jo hende, der var tættest på mig. Ja, det var vel bare det.

Citaterne siger i forskellige variationer det samme, nemlig at børnene var knyttet til, trygge ved og blev hjulpet af bedsteforældrene allerede *inden* anbringelsen. Hjælpen gik også til deres mødre (og i sjældnere tilfælde fædre), og udsagnene tyder på, at bedsteforældrene – ud over gerne at ville hjælpe deres eget barn (forælderen) – var helt klare over, at der var brug for andre voksne end forældrene, for at børnene kunne få nogenlunde anstændige opvækstvilkår. Der er i børnenes tidlige liv ofte lagt mange kræfter fra bedsteforældres side i at støtte praktisk i organisering af hverdagen – med madlavning, rengøring mv. – og mentalt ved hyppigt at have børnene på weekend og ferie, passe dem i trængte situationer mv. Børnenes formuleringer tyder på en solidaritet med både forældrenes og

børnenes situation, men viser også, at bedsteforældrene har prioriteret børnebørnenes situation, når begge parter ikke fuldt ud har kunnet tilgodeses.

Børnenes beretninger peger på, at de fra ganske små har været 'multitilknyttede'. Ud over tilknytningen til forældrene har børnene haft så meget samvær med bedsteforældrene, at det har gjort det enklere for dem at håndtere flytningen i forbindelse med anbringelsen. Niels' udsagn kunne være dækkende for flere af de slægtsanbragtes oplevelser i forbindelse med anbringelsen: "... jeg kan ikke rigtig huske overgangen – altså selve det med flytningen, og så boede jeg her, og det var også fint."

SLÆGTSPLEJE – PRIMÆRT ET KVINDEPROJEKT

Det er overvejende mødre, der beder om at få børnene i slægtspleje, fordi de midlertidigt eller permanent ikke formår at tage vare på børnene, og det er primært bedstemødre og mest mormødre, der trækker et stort læs under børnenes anbringelse. Christoffer siger om sin anbringelse hos morforældrene:

Interviewer: Hvad mener du, der skal til for at have en god barndom?

Christoffer: Masser af støtte, masser af opbakning, familie tæt på, som er der for en og støtter op omkring det, man gerne vil.

I: Føler du, at der har været det for dig?

Christoffer: Ja, det synes jeg. Min mormor har givet mig alt det. Selvom jeg er lidt sur på hende en gang imellem, så ved jeg godt, at hun har givet meget, og hun har også været som en mor for mig, eller hvad man kan kalde det. Men hun er bare mormor i mine øjne.

Han fortæller yderligere om at flytte hjemmefra, at mormoren også har hjulpet ham med at blive etableret i en lille lejlighed: "Hun har givet mig mange ting og støttet mig med penge og sådan noget."

Susie siger om sin relation til sin mormor:

Susie: ... hvis jeg kommer og fortæller lidt om, hvad der er sket til en fest, så siger hun et eller andet, fx: ”Nej, det er da for meget!” Så siger jeg: ”Altså mormor, gider du lige – vi er i en ny tid her, ikke.” Men der griner hun også bare lidt af det.

Interviewer: Det kan jeg da huske med min egen mormor ...

Susie: Det synes jeg også, de fleste gør. Ens mormor er bare ens mormor, som man snakker godt med – og så er det jo også lidt sjovt at høre om deres tid.

Niklas, der ikke har kontakt med sin mor, men megen kontakt med faren, siger om bedsteforældrene:

Niklas: Min farmor er ligesom en mor. Og min farfar, han er ligesom en halvfar – en papfar nok. Min farfar er nok blevet sådan lidt ældre og er ikke til så megen spas og sjov, og min far er ham, jeg laver de sjove ting med.

Interviewer: Er der noget, farmor og farfar kunne gøre anderledes?

Niklas: Det tror jeg ikke. De er bare, som de er, og det er nok mig, der skulle leve mig ind i, hvordan de er. For efter så mange år vil man nok ikke lige kunne ændre sig. Men ellers har jeg ikke nogen problemer med dem, og de er jo flinke og sådan.

Kvinderne er dem, der står i centrum af beretningerne, og som også bærer hovedparten af de praktiske byrder. Det er dem, der gør en lejlighed i stand for at hjælpe en datter i misbrugsbehandling; som kommer og gør rent og laver maden, mens børnene er små og stadig hjemme hos forældrene (typisk mødrene); som hjælper de unge med at flytte hjemmefra og etablere sig; og som mest holder de sociale kontakter ved lige. Måske afspejler plejemødrenes rolle bedsteforældregenerationens almene kønsroller med moren som den mest omsorgsydende og praktiske i hverdagsgøremål og faren som den mere udadvendte og den, der har forskellige aktiviteter sammen med børnene.

Plejemødrenes centrale position betyder ikke, at plejefædre ikke spiller nogen rolle for de slægtsanbragte. Ofte er det dem, der gør ting uden for huset sammen med børnene og de unge, fx går til sport, tager på ture og lignende. Christoffer siger:

Christoffer: Han [morfare] har altid været den, der går ud og spiller fodbold med mig. Jeg er højrebenet i fodbold, men han har øvet mit venstre ben så meget. Han sagde: ”Det bliver vigtigt, når du bliver gammel. Når du bliver 15-16 år, så vil du få udbytte af det venstre ben. Du vil få brug for det, og du vil blive en af de bedste på et hold, fordi du kan sparke med begge ben.” Og nu sparker jeg bedre med venstre, end jeg gør med højre.

Vi byggede huler, så film, tog ud i skoven og fodrede ænder ... Han ville godt gå ned til vandet. Han elskede jo havet. Sten, vand, natur, det var det, han godt kunne lide.

Andre udsagn ligner Christoffers. Bedstefædre taler måske ikke så meget og er i mindre grad end bedstemødre de slægtsanbragte børn og unges fortrolige. Men bedstefædre skaber ikke desto mindre aktiviteter eller fælles hobbyer (fx biler), som børnene nyder og husker. Trods dette er hovedindtrykket fra interviewene, at bedstemødre står i forgrunden for børnenes forankring i slægtsplejefamilien.

Det, der går igen i disse udsagn – ud over børnene og de unges understregning af deres tilknytning til navnlig bedstemødre – er en accept af, at ”ens mormor er bare ens mormor”, eller at ”de er bare, som de er.” Bedsteforældre virker så selvfølgelig for børnene, at de ikke behøver nogen videre karakteristik. Men flere af de interviewede giver derudover eksplicit udtryk for, at de værdsætter de kræfter, bedsteforældre har brugt for at tage sig af deres opvækst. Der er også en indsigt i og en accept af, som Niklas formulerer klart, at der er grænser for, hvor meget man kan lave om på mennesker i bedsteforældres alder, så man må som barn forsøge at indleve sig i og godtage deres situation og verdensbillede. Endelig går det igen i beskrivelserne, at interviewpersonerne er på det rene med, at de havde brug for at blive anbragt hos bedsteforældre, og at det ikke ville have gået dem godt derhjemme:

Interviewer: Hvad tror du, der var sket, hvis du ikke var flyttet fra din mor?

Bill: Det ville slet ikke være så godt. Jeg tror bare, at min mor ville have slået mig rigtigt meget mere ... og så ved jeg ikke, om kommunen ville have holdt øje med det. Det havde bare været frygteligt.

Sammenfattende udtrykker børnene og de unge anerkendelse af – og til tider direkte taknemlighed over – den indsats, som bedsteforældrene har lagt for dagen, og over de kræfter, som særligt bedstemødrene har brugt på at skabe et barndomshjem for dem.

REGLER OG HÅNDBTERINGEN AF KONFLIKTER

I langt de fleste af plejefamilierne er der regler for børnene og de unges adfærd. Der er regler for hjemkomsttider, fester og andre aktiviteter, fx bordskik og forbrug af varmt vand. Først og fremmest stilles der krav til børnene og de unge om at passe skolen – dette ser ud til at være den vigtigste regel fra slægtsplejeforældrenes side.

Navnlig nogle af drengene slår sig lidt i tøjret og synes, der er for mange regler og for meget kontrol:

Christoffer: Det sagde jeg også til hende en dag: ”Du skal lade være med at forstyrre mig til mine fester, hvor du ringer kl. fucking 10 om aftenen; du skal eddermame ikke ringe til mig der. Jeg lægger røret på med det samme.” Så har hun prøvet at ringe til politiet for at eftersøge mig. Og så har onkel og min mor hende i røret. Så siger min mor: ”Han er bare til fest.” Og så siger min onkel: ”Han er til fest – lad ham dog more sig!” Men så kan hun ligge vågen hele natten over det.

Christoffer tilføjer dog sely, at hans mormor nok er nervøs for hans gøren og laden, fordi hans mor ”kom så langt ud.” Et par af drengene nævner også, at der er ting, de ikke siger til bedsteforældrene, især når det handler om sex. Niklas siger, at bedsteforældrene ville blive ”chokerede”, fordi sex i deres verden først kan komme på tale, når man er 18 år. Beg-

ge drenge har imidlertid andre familiemedlemmer (en far og en onkel), som er fortrolige og følger med i, hvad de foretager sig i henseender, de ikke ønsker at tale med bedsteforældrene om.

I almindelighed har børnene imidlertid ikke ophævelser over, at der er regler hos slægtsplejeforældrene. Susie siger:

Susie: Jamen, der er ikke så mange regler ude hos min mor. Det er mere reglerne herhjemme fra [hos mormoren og morfaren], der gælder. Så det er mere min mormor og morfar, der kommer med regler, så dem lytter jeg nok mest til.

Interviewer: Din mor sætter ikke nogen regler?

Susie: Nej, ikke rigtigt. Det er hun ikke i stand til. Så når jeg er derude i en weekend, så er der heller ikke nogen regler sådan set. Der laver jeg mine egne, som jeg har herhjemme fra. Så sådan er det.

I: Hvordan har du det da med de regler, din mormor og morfar opstiller?

Susie: Dem har jeg ikke noget med. Det synes jeg er helt o.k., jeg skal jo også lære nogle ting.

I: Så du er i virkeligheden glad for, at der er nogen, der ...?

Susie: Altså, da jeg var mindre, var jeg meget imod, at der skulle være regler. Men nu kan jeg da godt se, at det bare var for at passe på mig. Så det har jeg det helt fint med.

I: Overskrider du hjemkomsttider?

Susie: Nej, det gør jeg ikke. Hvis de siger, at jeg skal være hjemme til en bestemt tid, så er jeg hjemme til den tid. Jeg respekterer dem.

Susies udsagn er karakteristisk for flere af børnene, nemlig at regler var få eller fraværende, da de var hjemme hos forældrene, og at de godtager, at

der gælder visse regler, fordi de godt kan se, at regler betyder, at bedste-forældrene vil ”passe på” dem. I de få tilfælde, hvor regler i slægtsplejefamilien er få, kan man næsten få det indtryk, at barnet savner det:

Interviewer: Har du andre regler herhjemme, end dine venner har hos deres forældre?

Niels: Altså, dengang man begyndte at gå i byen – de har aldrig haft noget om, hvornår jeg skulle være hjemme. Det er der andre, der har haft. Jeg har altid været meget overladt til mig selv generelt og med, hvad jeg bruger min tid til. Det har altid været sådan: Det ville jeg, det måtte jeg gerne, uden at der var sat grænser. Så jeg skulle selv styre det, og det har jeg også haft det fint med, og det, synes jeg, er en god måde at være på ... Det er bare det at skulle klare ting selv. Det har meget været overladt til mig selv ... skoleting og sådan – der har jeg været overladt til mig selv.

Der er af og til konflikter mellem børn og slægtsplejeforældre, som også nogle af citaterne ovenfor bevidner. I nogle af slægtsplejerektionerne er der ret mange konflikter i teenagealderen. Susie kommer igen med et karakteristisk udsagn:

Interviewer: Hvis du skændes med mormor og morfar, hvad skændes I så om?

Susie: Det er nok mest oprydning og sådan noget. De er også sådan lidt [firkantede med], at jeg skal have min uddannelse. Så de håber da også, at jeg kan gennemføre det her. Så hvis jeg snakker om at prøve noget andet, så bliver de lidt sure, og så skændes vi lidt om det. Men jeg kan jo godt forstå dem, fordi jeg jo også har en onkel, der er narkoman, så de har haft to børn [onklen og moren], der begge er gået den vej. Så selvfølgelig er de totalt firkantede omkring min uddannelse, så jeg kan få mig et liv. Men sådan er det jo med alle familier – de diskuterer og skændes.

Flere ting ved Susies udsagn er værd at bide mærke i. For det første peger hun på, at emnet for skænderierne er relativt trivielle, fx uenigheder om oprydning. Det betragtes som noget almindeligt, man gør i alle familier, dvs. som noget ikke særligt dramatisk. For det andet er Susie klar over, at en væsentlig baggrund for slægtsplejeforældrenes regelsætning er, at de selv har haft børn, det ikke gik godt for. Rune nævner tilsvarende, at drivkraften i bedsteforældrenes regelsætning er deres uro for, at det kan gå ham som hans mor (der er død af sit alkoholmisbrug):

Rune: De har meget svært ved at give mig frihed. Jeg kan ikke rigtig få lov til at tage nogen steder hen, uden at jeg skal ringe hjem hver halve time og fortælle, hvor jeg er. Og det er jo forståeligt nok, fordi de jo også er bange for, at der skal ske mig et eller andet. Det ville jo være forfærdeligt at miste en til, så det kan jeg godt mærke på dem. Så det hjælper jeg dem rigtig meget med.

På samme måde som Susie karakteriserer Niklas stridens kerne i skænderierne med farforældrene som ”sådan nogle latterlige teenageagtige ting” og forklarer deres rolle i skænderierne med, at: ”De er jo født i 40’erne – der skal ikke så meget til, så ved de ikke rigtigt, hvad der sker.” De tror, siger Niklas, at når han går til fødselsdagsfest, er det stadig med ’boller, kage og balloner’. Her begrundes slægtsplejeforældrenes grænsesætning for børnenes gøren og laden med, at farforældrene er vokset op i en anden tid.

Det er gennemgående i de fleste interview, at børnene betragter deres slægtsplejeførelde som ’strengere’ end kammeraters forældre på grund af, at de er vokset op med andre (og i børnenes øjne forældede) normer for hjemkomsttider, påklædning, alkohol, sex og opførsel i det hele taget. Det er også typisk, at børnene opfatter de konflikter, der kan komme ud af husordenen, som trivielle og noget, der hører familielivet til.

For nogle af de slægtsanbragte ser det ud til, at reguleringen måske er så stram, at de begrænses i almindelige udfoldelser for deres aldersgruppe. Det opponerer et mindretal højlødt mod, men grundlæggende anerkender de bedsteforældrenes regulering og deres forudsætninger for at gøre, hvad de gør. Det fører ikke til sprængfarlige konflikter mellem børn og slægtsplejeførelde – fx nævner ingen af de slægtsanbragte

muligheden for, at uenighederne har ført eller kunne føre til, at anbringelsen ophørte. Niklas henfører entydigt dette til familieskabet. Han udtrykker det på den måde, at man i en slægtspleje ”ligner hinanden”, ”man lytter mere til familie”, ”man kan bedre snakke sammen om tingene”, ”man holder mere sammen”, og ”man retter sig mere efter familiens regler”. Det er alle sammen udtryksformer, som signalerer samhørighed, gensidig respekt, ens værdier og lydhørhed over for hinanden. At dette ikke forhindrer konflikter, er åbenlyst, men det ligger som en understrøm i børnene og de unges beretninger, at familietilhørsforholdet i et vist omfang også handler om at underlægge sig gældende normer.

KONTINUITET I LIVET – FÆLLES ERFARING OG REFLEKSION

Omkring de slægtsanbragte børn og unge er for de flestes vedkommende plejeforældre, der har kendt dem, fra de blev født, og på godt og ondt kendt detaljer i forhold til deres baggrund og deres relation til forældrene. Også for dem, der er anbragt som teenagere og ikke hos bedsteforældregenerationen, gælder det, at deres slægtsplejeforældre har kendskab til dem og deres historie. Det indgående kendskab til barnets liv og baggrunden for dets eventuelle traumer har en række fordele for barnet. Det er muligt at erindre sammen og fundere over, hvorfor det gik, som det gjorde; der er ingen hemmeligheder eller skammeligheder, som barnet er alene med, for slægtsplejeforældrene har også fået syn for sagn. Det er desuden i nogen grad muligt at sørge sammen over tragedierne i familien, men det ser ud, som om slægtsplejeforældrene i denne henseende prøver at skåne børnene for deres egen sorg, som mere er noget, børnene har iagttaget, uden at der er talt så meget om det. Endelig skaber slægtsplejeforældrenes egen relation til børnenes biologiske forældre det baggrundstæppe, som gør, at børnene fleksibelt og i de doser, de kan klare, løbende udvikler deres eget kontaktmønster med forældrene (jf. kapitel 5).

Gennem slægtsplejen får børnene af og til fyldt huller ud i deres egen erindring. Bill har på den måde fået tegnet et billede af sin far, som han ikke selv husker så godt fra sine yngre år:

Bill: De [mormoren og morfaren] har sagt alle mulige dårlige ting om ham – om alle de ting, han har gjort ... Jeg kan godt fo-

restille mig, at det er sket, og jeg er glad for, at jeg kender sandheden. Det er også rart at vide det.

Interviewer: Fordi sandheden er, at ... ?

Bill: Min far har slået min mor, og min far har været ond mange gange ... Lige nu er han rigtig rar og sådan noget. Ja, han vil godt have, at jeg skal klare mig rigtigt godt i fremtiden og alle de gode ting. Han giver mig også gaver. (...) Jo, faktisk har han altid været sød mod mig, jeg har ikke set noget dårligt ved ham ... Jeg har hørt mange dårlige ting, men han har ikke behandlet mig dårligt. Jo, der var et tidspunkt i min barndom, hvor jeg så, at han havde givet min mor sådan et blå mærke meget hårdt. Der var en fortid, hvor vi gik ned i bilen og sov og sådan noget.

I: Hvem gjorde det?

Bill: Mig og min mor og min lillesøster. Vi var meget mindre. Jeg tror, vi var 8-9 år; det husker jeg meget lidt af.

Vi tager ikke stilling til, om det i Bills forløb er til gavn for ham at få disse uflatterende og alvorlige informationer om sin far. Blot kan vi konstatere, at han får informationerne og prøver at føje dem sammen med sine egne modsætningsfulde oplevelser med faren til et mere nuanceret eller helhedsorienteret billede. Skal man tage hans udsagn for pålydende, er han ”glad for at kende sandheden”, og det virker i interviewet, som om han ikke uden videre overtager familiens bedømmelse af faren, men vurderer dens sandhedsværdi i lyset af sine egne erfaringer.

Rune svarer her på spørgsmålet om, hvorvidt han taler med morforældrene om fortiden og morens død:

Rune: Ja, det gør vi, men ikke ret meget, for vi gider jo ikke bruge tid på det. For hvis vi bliver ved med at snakke om det, så kommer vi altså ikke videre. Døden, den er en del af livet, vi skal alle sammen dø. Godt nok var det her en tragisk måde at falde til jorden på, men man bliver bare nødt til at respektere det, når man så endelig er kommet det skridt videre.

Interviewer: Hvis du nu boede hos nogle fremmede ...?

Rune: Jamen, så kan man jo ikke snakke om det [livet, døden og sorgen], for de ved jo ikke, hvad der er foregået i fortiden. Og det er en af de ting, jeg er meget positiv over for ved at bo her – fordi de [morforældrene] VED jo, hvad der er sket. De har jo fulgt med, lige siden jeg blev født og til nu, så de ved det jo. Hvis jeg snakker om en episode, hvor jeg fx siger: ”Jeg kan huske dengang, hun bare drak to flasker rødvin ud i hinanden, og så lige pludselig dejsede hun bare om.” Så vil de sige: ”Ja, Rune, det er lige præcis det, for det gjorde hun også dengang, før du kom til verden.” Så det er sådan nogle ting, hvor man kan sige, at så gjorde hun det, og hvordan gjorde hun det, og sådan har det altid været på den måde, som jeg også har oplevet det. Hvis du sidder hos en plejefamilie, [og de spørger], hvornår gjorde hun det og hvorfor – jamen, det kan jeg ikke bruge til noget. Det er bedst at være hos familie, fordi vi ved, hvordan vi reagerer.

Selvom Rune flere gange i samtalen gentager, at han prøver ikke at snakke så meget om fortiden, for så ”kommer han ikke videre”, har han gavn af, at bedsteforældrene de gange, der er brug for at mindes og tale om konkrete hændelser, kender detaljerne i hans og morens liv. Bedsteforældrene genkender – og kan dermed også bekræfte ham i – hvad han siger og føler.

Susie tager en anden vinkel på kontinuiteten op, når hun siger:

Susie: ... Hvis man kommer hos sin mormor og morfar, så kender man jo det hele i forvejen, og man har det lidt bedre, vil jeg tro. Jeg tror ikke, jeg ville have det så godt, hvis jeg kom ud til nogen, jeg ikke kendte. Jeg tror ikke, jeg ville føle mig hjemme, som jeg gør hos min familie, lige meget hvor jeg blev flyttet hen ... Og jeg synes, det er synd for dem [der er anbragt hos fremmede] ... at de ikke kommer i deres egen familie, for så er de i forvejen en familie.

Flere af børnene bruger også af og til bedsteforældrene til at forstå og forklare, hvad der gik galt i deres forældres liv. Det gælder fx Niels:

Interviewer: Snakker I nogensinde om de ting, der er sket, og hvorfor din mor er der, hvor hun er?

Niels: Jaah, nogle gange har vi talt om det. Jeg har aldrig rigtigt vidst, hvorfor det startede, men mest sådan senere hen. Hun har også et andet barn, der også er blevet sat i pleje, og der har vi tit snakket om, at det kunne være grunden til, at hun er røget tilbage [i misbrug] nu. Hun er så ked af det på grund af, at det barn også er blevet taget fra hende. Og hun har aldrig kunnet følge med i min opvækst, så på den måde kunne det være sorg [der er grunden til], at hun ryger tilbage igen. Der er ikke rigtigt noget at se frem til, eller hvad man skal sige.

I: Hvordan reagerer du på det?

Niels: Jamen, jeg bliver selvfølgelig ked af det, men det er mest på hendes vegne og også på vegne af det andet barn, som hedder Gustav – det er synd for ham. Nu har jeg jo vænnet mig til det, men han er jo altid vokset op uden sin rigtige mor i en plejefamilie, der bor vildt langt væk.

Trangen til at forstå, at sket er sket, og føle, hvad det gjorde ved dem, er stærk også hos de (drenge), der siger, at man ikke skal tale for meget om vanskelighederne og tabene – sandsynligvis fordi det er for smertefuldt. På den ene eller anden måde forsøger børnene at få denne trang imødekommet, også når bedsteforældrene måske ikke helt forstår, hvad det betyder for dem. Rune taler om savnet af sin mor:

Interviewer: Savner du din mor?

Rune: Ja, det gør jeg. Jeg savner hende fx, når jeg har fødselsdag, og nu er det jo snart jul og nytårsaften ... Jamen, så tænker jeg selvfølgelig over, hvorfor hun ikke kunne have bedt om hjælp og have taget imod den hjælp, der blev serveret, så vi alle kunne have været her i dag. Men det valgte hun så bare at lade være med.

I: Snakker du med dine bedsteforældre om det?

Rune: Ja, en gang imellem, men problemet er, at de simpelthen er så gamle, at de ikke forstår at tale om det.

I: Hvordan – forklar lige det?

Rune: Jamen, hvis jeg siger til dem, at jeg har det dårligt med, at hun er død, så siger de: ”Ja, men det har vi også.” Og så begynder vi selvfølgelig at fælde en tåre. Det er klart nok, men det er ikke noget, der hjælper. Hvis det nu var sådan en som dig på din alder, du ville have kunnet forstå det, og så havde vi sat os ned og snakket om det. Men de sidder bare og siger sådan og sådan og sådan, og dengang vi var unge blablabla – de forstår det ikke. De forstår ikke alvoren, hvis man kan sige det sådan, og hvad der egentlig er sket. Jeg tror bare, at de prøver på at glemme det ... Sorg og ensomhed, det er virkelig en dårlig cocktail.

I: Hvad synes du skulle være anderledes?

Rune: Jeg har nogle billeder af min mor, hvor vi alle sammen er sammen, og de billeder tager jeg frem, når jeg savner hende. Der var engang, hvor jeg sagde til mine bedsteforældre ...: ”Jeg savner min mor, og det synes jeg lige, vi skal snakke om.” Så tog jeg billedbogen frem, og så fyldte jeg bordet med billeder hele vejen rundt, og så sagde jeg: ”Det der billede, det har jeg nogle minder om. Kan I huske dengang – og sådan og sådan – og det savner jeg.” Så bruger jeg et billede, hvor vi har oplevet nogle ting både positivt og negativt, og så spørger jeg: ”Kan I huske det?” Så arbejder vi det på den måde, og så lige pludselig, så ender det med, at vi har fået snakket sammen om det – så er vi alle glade igen.

Vi tolker Runes udsagn sådan, at han ikke betvivler bedsteforældrenes sorg, men at han ikke synes, det er nemt at få hjælp til sin egen sorg. Bedsteforældrene ”forstår ikke alvoren”, dvs. størrelsen af hans tab af moren. Ganske imponerende finder han så andre måder til at nærme sig sit eget savn sammen med bedsteforældrene, hvilket viser sig også at være til gavn eller ”bearbejdning” for dem. ”Billedbogen” giver mulighed for dels at konkretisere fælles oplevelser med moren, dels at fremhæve

nogle af de positive ting, som er savnets grundlag. Det er måske den vigtigste form for kontinuitet, slægtsplejen her giver mulighed for, nemlig at der også findes fælles positive erindringer og dermed grund til at sørge, som morens selvdestruktive liv ellers nemt ville skygge for.

Det er de færreste slægtsplejeforældre i materialet, der som i Runes tilfælde kommer til at sætte deres egen sorg i forgrunden – og dermed barnets i baggrunden. Mere typisk er det, at bedsteforældrene søger at nedtone deres egne følelser i forbindelse med deres barns og barnebarns forløb. Niels svarer på spørgsmålet om, hvordan hans morforældres forhold til moren er:

Niels: De har et godt forhold til hinanden, og de snakker tit sammen, så der er ikke noget der. Selvfølgelig – min mor har været i det misbrug. Når det er sådan, så er min mormor selvfølgelig ked af det og skuffet over hende og prøver at hjælpe hende så meget ud af det [som muligt], men stadig er det så godt et forhold, som det nu kan være. Også til min morfar – altså, han har også prøvet at hjælpe – men han står mere i baggrunden. Han viser det ikke lige så åbenlyst, men man kan godt se, at det går ham på, synes jeg.

Interviewer: Så du kan godt fornemme de ting, der ikke bliver sagt?

Niels: Ja, nogle gange kan man godt. Og efter, hvad min mormor siger, så er han altså stadig ked af det. Han siger det bare ikke.

Uanset hvordan slægtsplejeforældrene håndterer de svære følelser, som de selv har, så rummer slægtsplejen en mulighed for børnene og de unge for at få genkendt deres egne følelser, herunder den komplicerede blanding af det, der gør ondt, og det, der føles godt, i relationen til forældrene.

SLÆGTSPLEJEFORÆLDRE – ET SIKKERHEDSNET UNDER FORÆLDRENE?

Slægtsplejeforældrene har deres eget forhold til den forælder, som ikke kunne klare at have barnet hos sig. Det er ikke nødvendigvis sådan, at forældrene går og kommer i slægtsplejefamilien. I flere tilfælde sker det kun per invitation. I de fleste tilfælde har relationen bedsteforældre-forældre dog i børnenes øjne mest en positiv glans.

Det er vigtigt at erindre, at børnene ikke udtaler sig om slægtsplejeforældrenes relation til alle, der kunne have betydning for børnene. Det ser fx ud, som om familien til den anden side (farens familie, hvis barnet er hos morforældrene, og morens familie, hvis barnet er anbragt i farens familie) ofte er mere eller mindre skrevet ud af historien. I nogle tilfælde fremgår det af interviewene, at slægtsplejeforældrene i et eller andet omfang ser og kan tale med den forælder, der ikke hører til deres egen familie, men indtrykket er, at det ikke er det sædvanlige, og at relationen til den anden forælder, hvis den eksisterer, er tynd. At slægtsplejeforældrene i almindelighed opretholder en (støttende) relation til den af plejebarnets biologiske forældre, der er deres eget barn, er således ikke ensbetydende med, at de værner om alle tidligere relationer af betydning for barnet, eller at barnet forskånes for relationstab.

Christoffer hører til dem, der sætter pris på det gode forhold mellem mormoren og moren:

Christoffer: De har det meget godt sammen. De ringer sammen hver dag og ses og tager i biografen en gang imellem. Vi er meget glade for at gå i biografen i min familie.

Bill svarer på denne måde: ”De har det godt. Min mormor prøver at hjælpe min mor hele tiden.” Casper siger om sin morfars og mors forhold: ”Det, tror jeg, er meget godt – det er fint nok. Der er sgu ikke noget der, tror jeg.” Og han tilføjer senere på spørgsmålet om, hvorvidt det gode forhold har hjulpet ham: ”Ja, det tror jeg 100 pct. Hvis de ikke havde kunnet snakke sammen, så ved jeg ikke hvad.” Også Benedicte svarer næsten enslydende med de andre på, hvordan hendes morforældres og mors forhold er: ”De har et meget tæt forhold, fordi de snakker hele tiden med hende, og hun er også rigtigt tit på besøg – så de kører godt sammen.” Morforældrenes relation til Benedictes far beskriver hun

også som ”o.k.”; ”de kører rimeligt godt sammen.” Også Mille, der bor hos sin grandtante og grandonkel, siger om grandtantens forhold til hendes mor, at: ”... de snakker fint, altså, der er slet ikke noget.”

Ud over at have kontakt, at snakke sammen, at ses osv. med den forælder til barnet, der er deres eget barn, fremgår det allerede af mange citater i dette kapitel, at slægtsplejeforældrene har påtaget sig og påtager sig ganske mange praktiske, støttende opgaver for forælderen: Laver mad, maler og sætter forældrens lejlighed i stand, står til rådighed ved kriser, og nogle slægtsplejeforældre har periodisk haft eller har forælderen boende, når det er mest galt fat. Rune siger om dette aspekt af slægtsplejeforholdet:

Rune: Min mor havde en tendens til altid at ringe til dem [morforældrene] og sige, at nu var det nu – og så stod de hver gang uden for døren præcis et par timer efter og sagde: ”Hvad kan vi gøre for dig?” Og de fik altid smækket døren i i hovedet på dem igen. Men altså, de har aldrig nogensinde svigtet min mor eller nogen som helst anden. De har altid været der, når der var brug for dem, men det har ødelagt dem den dag i dag. Jeg kan godt mærke på dem, at det har virkeligt taget hårdt på dem.

Det er et i forskningen upåagtet træk ved slægtsplejeforhold hos bedsteforældre, at disse slægtsplejeforældre typisk holder en løbende kontakt til barnets forældre, og at dette til stadighed forsyner barnet med viden om, hvordan det går for forældrene. Det ser ud, som om dette både giver barnet tryghed og aflaster det fra selv at skulle holde kontakt i situationer, hvor det ikke har lyst eller kan magte det. Sandsynligvis på grund af den nogenlunde gode relation, som slægtsplejeforældrene i dette materiale har bevaret til forælderen, er det kun få børn, der hæfter sig ved, at de har været i klemme mellem deres mor/far og bedsteforældrene – og da kun i begrænset omfang. Loyalitetskonflikter er ikke det store tema i disse interview. Når en loyalitetskonflikt nævnes, kan den endog have ’modsat fortegn’, som når Susies mormor prøver at appellere til, at hun besøger moren hyppigere, end hun har lyst til på grund af morens misbrug.

I modsætning til forvaltningerne, som af og til lægger bedsteforældrene til last, at det er gået skidt for deres eget barn (Egelund, 1997), erkender slægtsplejebørnene, at deres forældres negative udvikling har

fundet sted til trods for, at deres bedste- og slægtsplejeforældre – så godt de kunne – har prøvet at gribe hjælpende ind. I deres øjne tjener det overvejende slægtsplejeforældrene til ære, at de hele tiden har brugt og stadigt bruger kræfter på at holde forældrenes skude i vandet. Børnene oplever, at slægtsplejeforældrene søger at tage vare på både dem og deres forældre. De erkender også som Rune, at det kan slide hårdt på slægtsplejeforældrene. Netop dette aspekt, at slægtsplejeforældrene aktivt søger at hjælpe forældrene med større eller mindre held – at de ”aldrig nogensinde svigter” forældrene – er enestående for denne anbringelsesform blandt andre anbringelsesformer. Der er naturligvis mange plejeforældre, der bevidst arbejder på at udvikle et inkluderende miljø over for og hjælpe barnets forældre (Höjer, 2001), men direkte udgøre deres netværk og nærmeste støtte ligger uden for andre anbringelsesformers mandat og forpligtelse. For slægtsplejeforældre er det en selvpålagt og i almindelighed upåagtet forpligtelse, der følger af biologiske ’skæbnefællesskaber’ og bånd og deltagelse i hverandres kronologi. Det er klart, at der er konfliktpotentialer i slægtsplejeforældrenes og de biologiske forældres indbyrdes relation, som imidlertid i børnenes øjne ikke slår ud i åbne konflikter i dette materiale. Ud fra børnenes beretninger ser det ud, som om vanskelighederne i denne relation volder slægtsplejeforældrene sorg og overanstrengelse. Vi ved desuden ikke ud fra børnenes udsagn, hvordan de biologiske forældre ville vurdere kvaliteten af relationen til slægtsplejeforældrene. Dels ser børnene relationen mere fra slægtsplejeforældrenes end forældrenes synspunkt; de udtaler sig simpelthen ikke meget om, hvordan de tror, at deres forældre har det med slægtsplejeforældrene eller plejeforholdet. Dels indebærer et forældreperspektiv på slægtsplejearrangementet sandsynligvis andre følelser end et slægtsplejeforældreperspektiv (Höjer, 2009).

AFRUNDING

Slægtsplejeforældrenes lange og dybtgående kendskab til barnet, som i de fleste tilfælde går tilbage til barnets fødsel, tillægges stor betydning af børnene. For alle de interviewede, som har været anbragt hos bedsteforældre, gælder, at de på anbringelsestidspunktet havde en tilknytning til bedsteforældrene, der også på mange måder var til stede og aktive før anbringelsen. For flere gælder det endvidere, at overgangen mellem hjem

og anbringelse skete glidende, så det næsten ikke bemærkedes som en overgang for børnene. Børnene fremhæver også, at slægtsplejeførelserne i flere tilfælde udfoldede mange bestræbelser på at få dem i pleje, eventuelt imod forvaltningens målsætninger.

Bedstemøderne ser ud til at have spillet den største rolle for børnene. Selvom bedsteførelserne (slægtsplejeførelserne) også omtales i glade vendinger af børnene, ser der ud til at være en arbejdsdeling, så slægtsplejemøderne dominerer i børnenes bevidsthed, når det drejer sig om organisering af og omsorg i hverdagen og samtaler med og støtte til barnet. De mandlige familiemedlemmer beskrives i højere grad som dem, der foretager sig aktiviteter med børnene (fodbold, udflugter i naturen mv.), hvilket dog også tillægges megen værdi af de slægtsanbragte børn og unge. For slægtsplejemødernes vedkommende er det typiske udsagn fra børnenes side, at ”mormor er bare mormor.” I dette ligger der en selvfølgelighed, som ikke kræver, at bedstemøderne karakteriseres yderligere, og der ligger hos flere af børnene en eksplicit accept af de mange kræfter, bedstemøderne (og bedsteførelserne) har lagt i deres barndom.

Slægtsplejeførelserne har som andre familier med teenagebørn konflikter om oprydning, hjemkomsttider mv. Børnene opfatter overvejende regelsætningen i slægtsplejeførelserne som relativt ’streng’ i forhold til i kammeraters hjem, især oplever børnene, at der er strengere regler om at passe skolen. Trods visse uoverensstemmelser om dette er hovedindtrykket, at børnene godtager og underligger sig slægtsplejeførelsernes regler, dels begrundet i plejeførelsernes alder og anderledes normer i deres opvækst, dels fordi de opfatter reglerne som et udtryk for, at plejeførelserne ’passer på dem’, dels fordi de forstår slægtsplejeførelsernes frygt for, at de skal slå ind på samme vej som deres førelser (med fx misbrug). Typisk opfatter børnene de konflikter, der forekommer, som trivielle og godartede, og de tillægger dem ikke nogen faretruende karakter, men regner blot med, at det må de finde ud af sammen med plejeførelserne.

Slægtsplejeførelserne opfylder generelt et udtalt behov for kontinuitet i barndommen. Kontinuiteten indbefatter en detaljeret viden om barnets opvækst og traumer, som betyder, at børnene føler sig genkendte og deres oplevelser anerkendte. For de fleste af børnene er det sådan, at de har betydelige forbehold over for at fortælle omverdenen om de mest afvigende forhold i deres barndom. Her bliver slægtsplejeførelserne vigtige som ’vidner’ og personer, man i nogle situationer kan både sørge og erindre de gode oplevelser sammen med.

FORHOLDET TIL DE BIOLOGISKE FORÆLDRE

Dette kapitel fokuserer på de slægtsplejeanbragte børns relation til deres biologiske forældre.

Hovedparten af vores interviewpersoner har kontakt med mindst en af forældrene. Det gælder også, selvom de blev anbragt som små og har været anbragt i mange år. Denne kontakt er ikke nogen selvfølge. Af anden forskning fremgår det, at små børn, der anbringes, ikke så sjældent lider et egentligt forældretab (Egelund et al., 2004).

For de slægtsanbragte børn og unge, som er blevet interviewet til denne undersøgelse, har forældrerelationen mange nuancer: fra god og givende over ambivalent/blandet til ikke ønskværdig eller helt afvist. 8 af de 15 børn og unge har efter deres egen opfattelse en eller anden fra god til acceptabel relation til mindst en af forældrene. Tre har slet ikke nogen kontakt med forældre, og fire har en så yderlig eller for dem ubehagelig kontakt med forældrene, at den enten næsten ikke eksisterer, eller de ville ønske, at den ikke eksisterede. Kapitlet stiller skarpt på, hvad slægtsanbringelsen betyder i forhold til disse forskellige forældrerelationer, og hvordan anbringelsen stiller børnene og de unge i deres forsøg på at lære at leve med forældrenes svigt.

EN TYND KONTAKT

For nogle af de slægtsanbragte er kontakten med den ene forælder enten ikke-eksisterende eller svag. Det gælder blandt andet de fire børn, hvis anden forælder er død; de har alle reelt ingen eller en yderst tynd kontakt til den tilbageværende forælder. Elise, der efter sin mors død har boet hos sin morbror og hans kone, siger om faren:

Elise: Altså, min far og jeg har ikke det bedste forhold ... Min mor og far var gennem et langt skilsmisseforløb ..., og der var lange kampe om forældremyndigheden ... min far er ret speciel – ja, jeg ved ikke, hvordan jeg skal forklare det – meget humør-svingende og sådan og til tider meget ubehagelig at være sammen med faktisk ... Han har altid været sød over for mig – altså, hvad jeg kan huske – så han har ikke været voldelig over for mig eller noget ... han har altid været venlig over for mig, selvom han er ret temperamentsfuld.

Efter min mors død begyndte han at tage kontakt til mig igen og ville pludselig gerne være med til at arrangere min konfirmation og betale for alt muligt og – ja – komme ind i billedet der ... Han vil meget gerne have kontakt til mig, og vi e-mailer sammen [faren bor i Norge], og jeg kan næsten ikke skrive ofte nok, så han vil mig gerne, men ...

Jeg tror, det er, fordi jeg ikke kan fortælle ham hele sandheden om alt, jeg kan ikke rigtigt fortælle ham om mine følelser. Han er ikke en far – han er en bekendt, der gerne vil se mig af en eller anden grund.

Rune, hvis mor også er død, siger om sin far:

Rune: Min far bor ude i Valby, og han er alkoholiker. Jeg tror, at han er oppe i 50'erne. Det er 5 ½ år siden, jeg sidst har haft kontakt til ham. Han ringer sådan en gang imellem, når jeg har fødselsdag og til jul osv. og ønsker mig [til lykke] og sender penge og gaver og sådan noget. Men ellers så snakker jeg ikke med ham mere, for han tævede min mor, og han tævede mig og sådan

nogle ting, så jeg synes ikke, at der er noget behov for, at jeg skulle ødelægge mit liv på det.

Lars siger om den ikke-eksisterende kontakt til sin mor:

Interviewer: Snakker du med din mor i dag?

Lars: Næh!

I: Hvornår så du hende sidst?

Lars: Det ved jeg ikke. Det har været lige inden, min far døde. Det er 5 år siden eller sådan noget.

I: Har du slet ikke nogen kontakt med hende?

Lars: Nej ... Jamen, jeg synes egentlig, at det er meget fint altså, for hun viser ikke nogen interesse for os, fordi hun sender ikke nogen breve. Og vi har sendt noget til hende, og det har hun heller ikke vist interesse for. Så jeg synes egentlig, at det kan være lige meget, fordi – altså – hun er ligeglad med os, så er det jo lidt dumt, at vi viser interesse og sender alt muligt til hende, når hun ikke selv gør noget for det.

Der er også børn, der i større eller mindre grad ønsker, at kontakten til forældre blev udtyndet eller helt ophørte. Signe, der bor hos sin farmor og dennes mand, siger om sit forhold til moren:

Signe: Jeg tror, det [forholdet til moren] kommer til at ændre sig i den retning, at jeg slet ikke ser hende.

Interviewer: Hvorfor siger du det?

Signe: Fordi jeg ikke gider se hende. Jeg har ikke noget specielt godt forhold til hende, og det tror jeg heller ikke kommer til at ændre sig.

I: Hvad skulle der til for, at det kunne ændre sig?

Signe: Hun skulle flytte fra Ballerup, hun skulle deltage noget mere i mit liv, komme til skole/hjem-samtaler, og så skulle hun slå op med sin kæreste.

I: Hvorfor skulle hun flytte fra Ballerup?

Signe: Fordi jeg får det dårligt, når jeg er i Ballerup, så bare at flytte væk fra Ballerup ville være o.k.

I: Fordi du får det dårligt?

Signe: Ja, og sådan vil jeg jo ikke have det ... Jeg får flashbacks om min mor – hun slog mig og sådan noget – det er ikke rart at komme der, så tænker man: ”Åh, slår hun mig nu i weekenden, hvis jeg siger et eller andet forkert?” ... Jeg har det dårligt og vil hjem [til slægtsplejehjemmet]. Og så de andre weekender – der har jeg det godt.

I: Hvad siger farmor til at holde kontakt med din mor?

Signe: Hun siger, at jeg skal tænke mig grundigt om, før jeg vælger.

I: Hvad siger hun til, at du synes, det er svært at være der?

Signe: Der hjælper hun mig og siger: ”Jamen, det er jo bare en weekend!” Jamen, alligevel ...

Signe har en far, som hun ser og har en fælles hobby sammen med, men han har en psykisk lidelse, der derudover gør relationen til ham skrøbelig. Tanja, hvis mor er sindslidende og tidligere har slået børnene hyppigt, har aktuelt ingen kontakt til sin far, men hun ville i modsætning til Signe ønske, at den var stærkere og bedre:

Interviewer: Har du stadig kontakt med din far?

Tanja: Neej ... Nej, ikke mere.

I: Hvorfor ikke?

Tanja: Det ved jeg ikke. Måske har jeg ikke tid. Og min far – det føles bare ligesom, at han er ligeglad med mig. Han passer mere på min storebror – altså snakker mere med ham ... altså, da jeg var ovre at besøge ham, så følte jeg mig udenfor [er ved at græde].

Næsten alle børnene har før anbringelsen levet med kun en af forældrene (som regel moren), og flere havde allerede før anbringelsen begrænset eller ingen kontakt med den forælder, som de ikke boede sammen med. Nogle få af dem får efter flere til mange år dog kontakt med denne forælder igen under anbringelsen. At mange af dem så at sige starter ud med én forælder, gør dem sårbare over for egentligt 'forældretab', når denne forælder dør eller periodisk fx er langt ude i et massivt misbrug. Det er tydeligt i dette materiale, at de børn, hvis ene forælder er død, i særlig grad er udsat for forældretab. Tre af børnene har slet ikke eller næsten ikke kontakt med den anden forælder; den fjerde, Elise, har som beskrevet ovenfor en e-mail-kontakt med en 'bekendt', som er hendes betegnelse for faren. Disse børns familierelationer er alene til slægtsplejeforældrene og det udvidede voksennetværk af familiemedlemmer, der ofte følger med slægtsanbringelsen (jf. kapitel 6).

Det er således ikke usædvanligt i gruppen af slægtsanbragte børn og unge at miste forældre, enten i bogstavelig forstand eller gennem oplevelsen af en afvisning fra forældrenes side. De slægtsanbragte drager forskellige konsekvenser af disse oplevelser, som dog under alle omstændigheder skaber sorg, vrede eller andre følelser, og som kræver energi at håndtere. I dette lys er det nærliggende at tro, at flere af disse børn og unge kunne have gavn af hjælp til at bearbejde eventuelle traumatiske oplevelser, som knytter sig til forældrene, ud over den hjælp, som ydes af plejeforældrene.

Det nævnes i international forskning, at noget af det sværeste i rollen som slægtsplejeforældre kan være at beskytte barnet mod forskellige typer af overgreb fra forælderens side (Grogan-Kaylor, 2000; Havik, 2007; Holtan, 2002; Terling-Watt, 2001). Inden for rammerne af denne undersøgelse ser det ud til, at slægtsplejeforældrene på fleksibel vis forsøger at tage børnenes ønsker om kontakt med forældrene alvorligt. Alligevel er der en tendens til – når børnene selv anser relationen til for-

ældrene for vanskelig eller skræmmende – at slægtsplejeforældrene prøver at få børnene til at opretholde kontakten alligevel. Signes farmor siger fx, at ”det er jo bare en weekend”; underforstået, at det må man kunne holde ud. Signe har ud over en yderst kompliceret relation til moren, præget af tidligere vold, en endnu mere kompliceret relation til morens kæreste, som hun finder grænseoverskridende i form af hans forsøg på at omfavne og kysse hende. Hun har brug for støtte, som hun ikke får fra sin mor, til at fastholde de grænser, hun selv sætter. Og hun behøver accept af, at hun i en periode ikke kommer i morens hjem, i hvert fald ikke når kæresten er til stede. Samtidig er det en indlysende svær vurdering for farmoren (og for den sags skyld for en hvilken som helst plejeforælder), om hun skal bidrage til en udtynding af forholdet til den biologiske mor. Dels kan det være vanskeligt at afgøre, hvad barnet har godt af og kan tåle, så hensynet til barnet er ikke altid entydigt eller let at håndtere. Dels skal plejeforældrene håndtere deres egen relation til forælderen, og accept af neddrogning eller ophør af kontakten mellem barn og forælder kan indebære et betydeligt konfliktpotential. I værste fald kan ønsket om konfliktminimering komme på kollisionskurs med barnets behov.

Susie har et dilemma, der ligner Signes, idet hun ikke vil besøge sin mor, når moren er stofpåvirket. Mormoren snakker i dette tilfælde med hende, om hun alligevel ikke blot kan spise aftensmad med moren og derefter gå hjem. Måske kan kendskabet og nærheden til forældrene i slægtsplejen betyde, at det bliver vanskeligere for slægtsplejeforældrene at holde opmærksomheden på og at støtte børnene i at undgå grænseoverskridende kontakt med forældrene. Man kan også sige det på den måde, at det sandsynligvis er et felt, hvor mulighed for støtte til slægtsplejeforældrene er vigtig at etablere.

EN AMBIVALENT KONTAKT

Der er gode grunde til, at de slægtsanbragte børn og unge er blevet sat i pleje (jf. kapitel 3). For de fleste drejer det sig om en eller anden form for vanrøgt som følge af ikke mindst misbrug eller overgreb fra forældrenes side. For nogle børns vedkommende har denne tilstand varet en del år af deres barndom, og hvis de ikke er anbragt som helt små, har de minder hjemmefra, som de enten beretter om eller fortæller, at de har lyst til at

glemme. Yderligere lever en del af børnene under anbringelsen fortsat med en forælder (eller begge), hvis livsførelse ikke har ændret sig, således at de til stadighed mindes om de svigt og tab, de har lidt. Ries familie er lidt atypisk i den forstand, at hendes mor ikke havde markante problemer med misbrug eller udstødelse fra arbejdsmarkedet. Hun har efter Ries opfattelse: ”Simpelthen bare ikke kunnet finde ud af at være mor og finde ud af, hvad det kræver af rammer og regler osv.” Rie har i en vis forstand skullet være ’mor’ for sine to mindre søstre, der begge havde betydelige problemer, ikke mindst i skolen. Rie fortæller, at ”i 8. klasse fik jeg lidt af en depression, hvor det bare blev for meget. Der gik jeg ligesom i oprør mod det hele og lukkede mig selv inde og ville heller ikke i skole.” Hun blev derefter anbragt hos sin halvstoresøster [farens datter] og dennes mand. Om kontakten til moren derefter siger hun:

Rie: Lige da jeg flyttede, der havde jeg sådan en rigtig sur periode. Der gad jeg slet ikke se hende overhovedet. Hvis jeg kunne undgå at være sammen med hende, så ville jeg helst det. Og jeg styrede det jo fuldstændigt selv, fordi jeg var så gammel, som jeg var, så der var slet ikke noget der. Jeg tror, at første gang jeg så hende, efter jeg flyttede, var der måske gået to en halv måned eller noget i den stil, og det havde jeg det rigtig godt med.

Interviewer: Og hvordan gik det så?

Rie: Jamen, det var rigtigt svært at finde en måde at være sammen med hende på ... og altså, det var sådan en hel weekend ad gangen ..., men jeg var ved at brække mig til sidst, og jeg skulle bare hjem, fordi det blev sådan for meget i starten. Jeg vidste ikke, hvordan jeg skulle tage hjem til hende og være sammen med hende. Jeg kunne holde ud at være sammen med hende en fredag aften, og så ville det være fint at tage hjem lørdag formiddag igen, og det kunne jeg bare ikke finde ud af at kontrollere eller styre i starten. Så de første gange, jeg var hjemme hos hende, der havde jeg hver gang været for meget sammen med hende, så jeg skulle bare have en pause igen. Sådan var det faktisk ret tit, at der gik store mellemrum mellem, at jeg sås med hende. Men det var jo også lidt ærgerligt, for så havde jeg en periode, hvor jeg savnede hende helt vildt meget. Altså, det var virkelig meget op

og ned. Men stille og roligt fandt jeg ud af en god måde at se hende på. Og det var, at vi aftalte at gå i biografen lørdag aften, og jeg tog med hjem og sove og spise morgenmad, og så var jeg ude ad døren igen.

Ries beretning er et typisk udtryk for, at ”det går op og ned” i ønskerne til relationen til forælderen. De slægtsanbragte savner forældrene og vil gerne være sammen med dem, men de får også signaler – grænsende til fysisk ubehag – om, at de ikke vil og ikke har godt af at blive inddraget i de gamle mønstre, som var dem, de ikke kunne tåle forud for anbringelsen. Det bliver ”for meget”, der er brug for en pause igen mv. I grunden er samtlige børn forbavsende klare over, hvor deres grænser går over for forældrene. De formulerer ikke altid grænserne sprogligt præcist, men udtrykker dem alligevel klart med ’føleord’ som at blive bange, føle det mærkeligt eller – som hos Rie – at være ved at brække sig. Dette er bemærkelsesværdigt, for det vidner om, at man i høj grad kan tage de større anbragte børn med på råd om, hvilken forældrerelation der vil være god for dem lige nu.

Ries beretning er også typisk i en anden henseende, nemlig at børnene skal prøve sig frem for at finde den måde og det leje for kontakten, som passer dem selv bedst. Det er svært at dosere denne kontakt ’egoistisk’ (i ordets bedste forstand), blandt andet fordi børnene også tager hensyn til forældrene og deres ønsker. Børnene og de unge får hjælp til dette fra slægtsplejeforældrene, hvilket de ofte giver udtryk for i interviewene, men i bund og grund er det en krævende og ensom opgave for børnene at føle efter, hvad de har lyst til og kan tåle, og at gennemtrumfe denne tingenes tilstand. Det er til syvende og sidst kun dem med deres særegne historie sammen med forældrene, der (på deres krop) kan føle, hvad der er godt og ikke godt for dem i relationen. Det er også vigtigt at bemærke, at det ikke er en endegyldig proces. Forholdet til forældrene svinger og ændrer sig, blandt andet under hensyn til hvordan forældrene har det, så processen er fortløbende og kræver noget af den enkelte gennem hele barndommen.

EN GOD FORÆLDREKONTAKT

For nogle af børnene er relationen til forældrene til stor glæde og helt uproblematisk. Christoffer, der har været anbragt hos mormoren og morfaren, fra han var helt lille, siger om sin mor:

Christoffer: ... hun [har] ikke drukket, siden jeg blev konfirmeret. Der var jeg 13 år, og nu er jeg 19, så det er rimeligt mange år. Lige siden har jeg måske haft en bedre mor, end jeg nogensinde har kunnet få. Jeg har i hvert fald fået hende tilbage.

Interviewer: Hvor tit ser du hende i dag?

Christoffer: Det er rimeligt ofte. Jeg ser hende nok hver tredje eller hver anden dag. Og så har jeg fået en søster, der hedder Luna, på 5 år. Det er sammen med Erik, som er den nye kæreste, og som jeg også har megen tilknytning til. Og så har jeg fået en lillebror, som er 5-7 uger nu.

Christoffer beskriver Erik – den nye kæreste – som ”en slags far” for ham, og som en person, han har det fint med. Han kontrasterer Erik mod sin egen far, som han kun kender lidt til, og som ”ikke er en person, han har brug for i sit liv.”

Niklas har et tæt og godt forhold til sin far, som var meget ung, da Niklas blev født. Han har boet hos sin farfar og farmor næsten hele sit liv, men ser nu hyppigt sin far:

Niklas: Ham er jeg ovre at besøge hver weekend – også i hverdagene – og vi hygger os og ser film og sådan ovre ved ham ... Han bor ikke særligt langt væk, lidt længere oppe, en kilometer eller sådan noget væk.

Interviewer: Er det sådan, at du kan tage forbi, når du har lyst?

Niklas: Han siger, at det er lige så meget mit hus, så jeg kan bare komme, når jeg vil, hvis jeg ikke vil være herhjemme eller sådan. (...) Det er altid godt, hvis man lige er lidt træt af farmor og farfar og hellere vil hjem til sin far.

Faren er også Niklas' fortrolige omkring ting, som han mener måske vil chokere farforældrene, fx forholdet til piger og sex. I det hele taget giver Niklas udtryk for, at han snakker med faren om en række personlige ting, som han mener, at faren på grund af sin alder bedre forstår. Niklas er stærkt knyttet til både farforældrene og faren, og der er opstået en slags 'arbejdsdeling' mellem parterne, så Niklas henter den daglige omsorg og kærlighed hos bedsteforældrene og det sjove og 'mand-til-mand'-samtale-relationen hos sin far.

De børn, der som Christoffer og Niklas har en god og givende forældrerelation, underkender ikke, at slægtsplejehjemmet hos bedsteforældrene er deres 'hjem'. Det er der, de altid har boet, og det er bedsteforældrene, de takker for deres opvækst. Christoffers mor er holdt op med at drikke, og Niklas' far er blevet ældre og mere moden, hvilket nu kommer børnene til gode. Man kan sige, at disse børn gennem slægtspleje-jeanbringelsen har opnået to sæt reference-voksne: Både slægtsplejeforældrene og den biologiske forælder, som de ikke kunne vokse op hos.

AT LÆRE AT LEVE MED FORÆLDRENES SVIGT

Der er ikke tvivl om, at de slægtsanbragte børn og unge har mange konflikter knyttet til relationen til forældrene, og at de bruger kræfter på at håndtere konflikterne. Dette gælder også, selvom det ikke slår mærkbart igennem på de sociale roller, de skal varetage gennem barndom og ungdom, hvor de klarer sig overvejende godt i skole, uddannelse og arbejdsliv. Flere af børnene synes fx, at det er for sårbart at fortælle venner om, hvorfor de bor hos deres bedsteforældre. Niels siger:

Niels: Ja, det ved de alle sammen [at han bor hos morforældrene], men det er de færreste, der kender den rigtige grund til det, så det har jeg skjult ...

Interviewer: Men som du selv siger, kan det jo være svært nogle gange ...

Niels: Ja, jeg synes mest, det er svært, når de så endelig spørger, hvorfor det er. Så plejer jeg bare at sige: "Ah – det er en lang historie. Det gider jeg ikke lige."

Andre sørger over en barndom, som de synes, de har tabt, eller over det, forældrene ikke har magtet eller magter. Benedicte siger om sin barndom:

Benedicte: ... Hvis man kigger tilbage – hvis man har haft det dårligt – så vil man bare få det endnu mere dårligt. Så tænker man: ”Nej, hvor havde jeg det egentlig dårligt,” og så begynder man bare at tænke på, hvordan det var dengang, og man bliver ked af det, når man hele tiden går og tænker på det [begynder at græde].

Interviewer: Hvordan var det, du havde det så dårligt i fortiden?

Benedicte: Jeg var nedtrykt, og jeg kan jo sige, at jeg næsten ikke har haft en barndom, fordi barndommen bare blev taget væk fra mig.

I: Hvordan taget væk?

Benedicte: Jeg har aldrig haft muligheden for at lege sammen med min far, da jeg var lille, eller med min mor – jeg skulle altid underholde mig selv ...

Mille siger om sit forhold til sin mor, der har haft og stadig har et stofmisbrug:

Mille: Jeg har ikke rigtig lyst til at tage hen og besøge hende, for jeg kan ikke lide, hvis hun er påvirket. Så har jeg bare ikke lyst, i hvert fald ikke lige nu ... Fordi jeg kan da ikke lide, at hun sidder og falder i søvn eller er mærkelig. Det kan jeg ikke lide.

Interviewer: Det kan jeg jo sagtens forstå, men det gør hun ikke, når hun er her?

Mille: Nej, de fleste gange er hun jo ikke påvirket, men der har været nogle gange, hvor hun sidder og falder halvt i søvn og vrøvler. Og så siger vi: ”Charlotte, nu kører vi dig altså hjem, fordi du sidder og sover.” Og så bliver hun lidt ked af det, men

kan jo godt forstå det. Og så skriver hun bagefter og siger undskyld, og jeg ved ikke hvad ...

I: Det må være hårdt.

Mille: Jo, jo, det har det også været. Men nu er det ikke særligt hårdt, fordi nu tænker jeg bare, at det jo er min mor, og jeg må jo prøve at leve med det.

Der er også børn som Niklas, der helt afviser, at en forælder har en plads i deres liv:

Niklas: Hun [moren] lavede ikke noget, og hun brugte bare den undskyldning, at hun havde mig, selvom hun ikke passede mig. Hun var ikke særlig god ved mig som lille.

Interviewer: Du siger, at hun ikke var særlig god ved dig som lille – hvad har du fået at vide om det?

Niklas: Hun gjorde mig ikke ren, og hun gav mig ikke altid mad og sådan ... Jeg kan ikke huske det, så jeg er lidt ligeglad, men jeg tænker bare, at så skal man ikke få noget barn i den alder.

I: Man skal ikke få noget barn i den alder?

Niklas: Ja, hvis man ikke har ansvar nok til at passe det.

I: Snakker du med hende i dag?

Niklas: Nej, jeg har ikke snakket med hende ... siden jeg var 9 måneder, hvor jeg nok ikke kunne snakke. Jeg kan ikke huske hendes navn, og jeg ved heller ikke, hvor hun bor.

Endelig er der børn som Lars, der synes, det er svært at tilgive forældrene det, de enten gjorde eller ikke gjorde:

Lars: ... det har ligesom været et helvede det hele, så det kan ikke tilgives ... Altså, ens egen mor skal være der for en, hvis man

har brug for det, og det synes jeg ikke, hun har været på nogen måde. Så det kan jeg ikke se nogen grund til at tilgive hende for.

Det går igennem mange af interviewene, at det ikke er nogen enkel opgave for børnene at ”lære at leve med” at være blevet forladt eller stærkt forsømt, at have været udsat for vold, at have mentalt fraværende eller ”mærkelige” forældre eller forældre, der er døde fra dem. Trods børnenes styrke til at klare dagligdagens roller, er der en vis skrøbelighed – og i nogle få tilfælde en ensomhed – over deres beretninger, som de hver for sig prøver at håndtere på den bedste måde, de kan. Det kan fx være ved at lade være med at snakke om forældrene eller at afvise dem, holde dem på afstand og søge at glemme dem. Denne iagttagelse af de slægtsanbragtes reaktioner på overgreb, tab og sorg stemmer overens med resultaterne i en engelsk undersøgelse, der betoner den energi, børnene bruger på at forlige sig med deres opvækst (Downie et al., 2010).

At klare sig eller klare sig godt er altså ikke ensbetydende med at være ’usårlig’ eller ikke at have en grundlæggende sarthed med sig gennem livet. Emmy Werner, der er ophavskvinde til begrebet ’resilience’, dokumenterer, at børn, der har været op imod selv overvældende dårlige odds, livet igennem kan opleve ’vendepunkter’, der sætter gode spiraler i gang og bidrager til, at de alligevel klarer sig (Werner & Smith, 2001). Det sker dog formentlig sjældent uden omkostninger; Werner fandt blandt andet i sin undersøgelsesgruppe psykosomatiske lidelser og en tilbageholdenhed i forhold til at knytte sig forpligtende til andre senere i ungdom og voksenalder.

AFRUNDING

Det er en kendt sag, at mange anbragte børn lider et egentligt tab af forældre, søskende og andre slægtninge under anbringelsen (Egelund et al., 2004, 2008). Per definition mister man ikke på samme måde sin familie – eller i hvert fald ikke hele familien – ved en slægtsplejeanbringelse. Desuden har slægtspleje i den internationale forskning ry for at understøtte relationen til forældrene (Egelund & Hestbæk, 2003; Egelund et al., 2009; Vinnerljung, 1993). I Knudsens (2009) danske kvantitative undersøgelse af slægtspleje nuanceres dette billede, idet der *ikke er flere* slægtsplejeanbragte børn, der har kontakt med forældrene, men de, der har det,

har *hyppigere* kontakt. Resultaterne fra nærværende interviewundersøgelse synes at bekræfte Knudsens (ibid.) resultater: Der er slægtsplejeanbragte børn, der som andre anbragte børn lider et egentligt forældretab (eller allerede har tabt en forælder forud for anbringelsen). Men samtidigt bærer kontaktmønstrene til forældrene præg af, at børnene i højere grad end i andre anbringelsesformer kan 'komme og gå' hos forældrene og vice versa.

At adgangen til forældrene er mere åben, er imidlertid ikke ensbetydende med, at relationen dermed bliver uproblematisk. Vi ser tværtimod et bredt spektrum af relationer og ikke-relationer mellem de slægtsanbragte børn og unge og deres forældre.

Nogle af de slægtsanbragte oplever, at kontakten til forældrene er meget tynd eller helt ikke-eksisterende. Én måde at håndtere denne situation på er, som visse af børnene gør, at tage den fraværende kontakt til efterretning eller at forklare sig selv, at forældrene alligevel ikke er værd at bruge energi på. Andre er kede af relationens ringe omfang og kvalitet. Ingen er dog upåvirkede af ikke-relationerne; de bruger alle kræfter på at placere dem i deres liv.

Mange relationer har elementer af ambivalens. Børnene er knyttet til forældrene, savner dem og vil gerne være sammen med dem, men så bliver det alligevel "for meget", hvilket vi tolker som, at de mønstre i relationen, som børnene trængte til at komme på afstand af, bliver for dominerende i samværet. Der er også eksempler på, at børnene er så ængstelige over eller kede af relationen, at de ønsker den helt væk eller i hvert fald delvist væk under visse betingelser, fx når en mor er stofpåvirket.

Endelig er der de energigivende og glædelige relationer, som nogle af børnene erfarer, når de fx "får en mor tilbage" fra misbrug eller en far som nabo efter et omflakkende liv. Sådanne relationer skaber grundlaget for, at barnet i realiteten får to reference-familier, som supplerer hinanden, og som børnene udvikler aktive strategier for at bruge til noget forskelligt.

Mange (skilsmisse)børn i dag lever i serielle familier med skiftende medlemmer, i hvilke roller skal forhandles og genforhandles. Det er ikke enestående for anbragte børn, og det kan være en svær og risikabel proces for alle børn. Det specielle ved anbragte børn er, at det er et grundvilkår at skulle håndtere skift og ændrede roller, og at dette vilkår skal håndteres i forhold til forældre, som for manges vedkommende har

betydelige problemer og ringe overskud. For alle de interviewede børn og unge ser det ud til, at de hen over barndommen må gennemgå en proces, hvor de skal finde ud af, hvordan de ønsker samværet med forældre, hvad de kan tåle og ikke tåle i samværet, og hvordan de skal sætte deres ønsker igennem – som eventuelt er på kollisionskurs med forældrenes interesser. Det er en vanskelig proces for en del af børnene. For de fleste ser den ud til at lykkes lidt efter lidt, men i enkelte tilfælde er processen ikke tilfredsstillende for barnet, der stiller op til mere, end det tilsyneladende har kræfter til og godt af.

Mehlbye (2005) påpeger, at børn i slægtspleje har en særlig risiko for at komme i klemme i de svære processer med forældrene, fordi slægtsplejeforældrene mere end andre plejeforældre har vanskeligt ved at sætte grænser for de biologiske forældre. Det er langt fra det gennemgående billede i vores materiale, at slægtsplejeanbragte børn kommer mere i klemme end andre anbragte børn i relationen til deres forældre. For stort set alle anbragte børn udgør forholdet til forældrene vanskelige og foranderlige processer, som de løbende skal finde ud af at håndtere. Samlet set er det heller ikke vores indtryk, at slægtsplejeforældrene ikke formår at værne børnene mod grænseoverskridende kontakter til forældrene.

I få tilfælde har vi imidlertid set tilløb til, at slægtsplejeforældre – når kontakten til forældrene er særlig problematisk – kan lægge et mildt pres på børnene, fx ved at reducere deres ængstelse til, at der 'kun' er tale om, at de skal stå en weekend eller et aftensmåltid igennem med forældrene. Det er næppe hensigtsmæssigt, at børnenes uro og modvilje på denne måde søges neddæmpet. De få tilfælde, vi har fået kendskab til, vedrører dog plejeforhold, hvor reguleringen af relationen til forældrene over lang tid har været særdeles vanskelig, og hvor betydningen af barnets kontakt til forældrene er svær at vurdere. Det er i denne sammenhæng, vi peger på væsentligheden af, at kyndig rådgivning er tilgængelig for slægtsplejeforældre, der som andre plejeforældre kan have vanskeligt ved at vurdere de bedste kontaktmønstre for deres plejebarn.

Endelig skal det bemærkes, at selvom de fleste af interviewpersonerne har fundet en acceptabel samværsform med de forældre, der både er vigtige og vanskelige for dem, er det en krævende opgave for dem, og processen forløber sjældent gnidningsfrit. Enten slås børnene og de unge med at usynliggøre en del af deres opvækst – nemlig forældrenes afvigelse og overgreb – over for omverdenen, eller de skubber de værste ting fra sig, er utilgivende, prøver at resignere eller sørger. Vi siger ikke,

at disse reaktioner er forkerte eller for den sags skyld 'usunde'. Pointen er, at det koster kræfter at lære at leve med forældrenes svigt, og at det medfører, at børnene og de unge bærer på en vis skrøbelighed. Det er værd at være opmærksom på dette under og efter anbringelsen, også selvom børnene og de unge udfylder deres sociale roller tilfredsstillende.

FORHOLDET TIL DET UDVIDEDE FAMILIENETVÆRK

Dette kapitel handler om betydningen af de relationer til andre familie-medlemmer end bedsteforældre, som de slægtsanbragte børn og unge knytter under anbringelsesforløbet. Vi påpegede tidligere, at slægtspleje i udstrakt grad er et 'bedsteforældreprojekt' inden for rammerne af denne undersøgelse, hvor 11 af de 15 interviewede børn og unge er anbragt hos bedsteforældre. Tendensen er den samme, om end knap så markant, når vi ser på den kvantitative undersøgelse af slægtspleje (Knudsen, 2009): Her var knap halvdelen (48 pct.) af børnene anbragt hos bedsteforældre.

Interviewmaterialet peger imidlertid på, at også andre personer inden for slægten kan komme til at spille en meget væsentlig rolle for anbringelsen.

Indledningsvist ser vi på de anbringelsesforløb, hvor slægtsplejeforældrene *ikke* er bedsteforældre, og undersøger, hvordan børnene og de unge betragter sådanne slægtninge og deres indbyrdes relation. Derefter undersøger vi betydningen af det bredere familienetværk i børnene og de unges fortællinger. Fokus rettes særligt mod de tilfælde, hvor anbringelsen ser ud til at have givet anledning til udviklingen af nye relationer inden for det udvidede familienetværk.

RELATIONER TIL SLÆTSPLEJEFORÆLDRE, SOM IKKE ER BEDSTEFORÆLDRE

Fire af interviewpersonerne er ikke anbragt hos bedsteforældre, men hos henholdsvis en storesøster, en morbror, en fætter og en grandtante. Vi stiller skarpt på to af disse anbringelser, henholdsvis Leif, der har været anbragt hos sin fætter, og Elise, der stadig bor hos sin morbror og dennes familie.

"HAN ER SÅDAN EN KOLOSSAL FIGUR I MIT LIV"

Leif, der sammen med sin søster anbringes hos en fætter og dennes kone, da moren dør af en kræftsygdom, forklarer om baggrunden for anbringelsen:

Leif: Der var tre mennesker, der kunne tage hånd om os. Vi havde min kusine, og vi havde min moster, og så havde vi min fætter, og fordi jeg gerne ville afslutte 9. klasse i Skanderborg, hvor vi kom fra, så valgte jeg [fætter] Kim. Det var jo udelukkende på grund af, at jeg gerne ville afslutte 9. klasse, og det var tæt på.

Det lå ikke umiddelbart i kortene, at Leif og hans søster skulle anbringes hos fætteren; Leif siger selv, at det var den relativt korte afstand til skolen og kammeraterne, som blev afgørende for beslutningen. I bakspejlet kan han dog godt se, at fætteren på et relativt tidligt tidspunkt har gjort sig visse overvejelser i den retning:

Leif: Kim har været meget fremadtænkende, altså han har regnet det hele ud. Da min mor blev syg, begyndte vi at få kontakt til ham, og så begyndte han at tilbyde, at vi kunne komme til Silkeborg og overnatte i en weekend. (...) Jeg tror, at han dybt inde godt kunne se, hvor det bar hen, så han ville måske også prøve at forberede os på det og give os nogle muligheder.

Overgangen til kernefamilielivet i slægtsplejen bliver ikke uproblematisk. Familien har allerede to mindre børn, og Leif og søsteren møder her forventningen om at tage aktivt del i hverdagen – med alt hvad det indebærer af pligter, praktiske opgaver og sociale aktiviteter. Omvæltningen

er stor for søskendeparret, der gennem opvæksten har været vant til i stor udstrækning at klare sig selv. Leif uddyber:

Leif: Det var ekstremt svært, for jeg har aldrig nogensinde været et familiemenneske. Jeg er ekstremt dårlig til at indgå i sådan et familiefællesskab. Altså, jeg er god til et fællesskab med venner, men med familie, så kokser den helt for mig. Jeg kan ikke finde ud af det, og det kunne jeg heller ikke dengang [vi blev anbragt]. (...) Vi var jo også teenagere, så der var jo en masse lort og en masse småting, som man skulle håndtere, og en masse pis, man fik fyret af.

Selvom det opleves som vanskeligt at skulle indgå i en anden familie med flere krav og en helt uvant organisering af hverdagslivet, fremhæver Leif værdien af familiefællesskabet og det tilhørsforhold, som følger med:

Leif: Alligevel var det fedt at føle, at man var del af noget – en familie. Vi tog på udflugter og ”skal vi ikke gøre et eller andet”: Tage i zoologisk have og gå rundt med børnene, som selvfølgelig bare var vilde med os. Så det var selvfølgelig svært, men det var hyggeligt nok at prøve at være i sådan en familie.

Forholdet til slægtsplejefamilien udvikler sig i forløbet. Ikke ulig mange andre teenagere når Leif ganske vist at blive ”røvtræt” af at bo hos familien, inden han flytter ud, men relationen til især fætteren har ændret sig. Leif gør status nu, hvor han gennem 1 års tid har boet i egen lejlighed:

Leif: [Min fætter og jeg] har det godt i dag, og jeg vil faktisk sige, at det er blevet bedre, efter at vi er flyttet. Uden at det var dårligt dengang, men det er blevet bedre, jeg kan snakke mere med ham om ting, der går mig nært. Det er jo lidt åndssvagt, det burde man sgu da måske have kunnet, da man boede med dem, men det er blevet nemmere, efter jeg er flyttet.

Fætteren og konen har ikke fået en decideret forældrerolle for Leif og hans søster – det har der aldrig været tale om, understreger Leif, hvilket formentlig også skal ses i lyset af tidspunktet for anbringelsen, hvor søskendeparret allerede er store børn. Alligevel refererer Leif løbende til

”familien” og betragter åbenlyst fætteren og dennes familie som sit umiddelbare bagland. Familiens betydning kommer særligt til udtryk i beskrivelsen af forholdet til fætteren. Med sin velstrukturerede hverdag og logiske tilgang til livet er han på mange måder Leifs udtrykte modbillede: ”Jeg fatter ikke, vi kan være i familie,” som han siger. Ikke desto mindre placerer Leif fætteren i indercirklen blandt de relationer, som er særligt væsentlige for ham, hvilket forklares med, at ”han er sådan en kolossal figur i mit liv.” Leif beskriver den indforståethed, de har opnået sammen:

Leif: Han er en svær person at komme ind på [livet af], men han har også nogle øjeblikke, hvor man ... Hvis han ved, at jeg har det svært: Han tør ikke helt komme ind til kernen, men så kan han sige nogle ting, hvor man godt forstår, hvor det er, han vil hen med det, men uden at han bliver for følelsesladet, for det kan han ikke lide. For eksempel, hver gang mine venner har det dårligt, så siger jeg altid, at ”man kan ikke altid være Superman.” Det siger han nemlig hver gang, og det, synes jeg egentlig, er en meget fin, stille og rolig måde at sige tingene på: Bare slap af, det skal nok gå. Så vi har et godt forhold, og han er også meget bekymret for mig og min situation.

Udsagnet om, at fætteren er blevet en ”kolossal figur” i drengens liv, handler til dels om, at Kim har været til stede på de mest vanskelige tidspunkter i forløbet under og efter morens død. Det henviser også til, at fætteren har været i stand til at lytte til Leif og har kunnet håndtere hans sorg på sin egen stilfærdige facon. Fætterens afstandtagen fra det følelsesladede har ikke forhindret ham i at være deltagende på en måde, som Leif værdsætter, og drengen har endda taget en af Kims afvæbnende formuleringer til sig og benytter den, når hans egne venner har brug for et venskabeligt råd.

Derudover giver Leif også udtryk for stor anerkendelse i forhold til det, som fætteren og hans familie har ydet. Det gælder på det praktiske plan, hvor fætteren har fungeret som en stærk advokat for plejebørnene i forhold til forvaltningen, som efter Leifs opfattelse ikke har været videre imødekommende: ”Han har kæmpet med det lort i 3-4 år, jeg fatter ikke, hvordan han har kunnet overkomme det.” Og det gælder i forhold til livet i kernefamilien, som på mange måder er blevet vendt på hovedet af

slægtsplejeforholdet med ikke ubetydelige konsekvenser for fætterten og dennes familie:

Leif: Det soveværelse, de havde, det gav de til os, og så satte de en væg op, så vi fik hvert vores værelse. De måtte yde ekstremt meget. De gav ekstremt meget af sig selv og gik meget på kompromis med sig selv, for at vi kunne flytte ind, og der var mange hensyn. Så det var et stort offer for dem, og det var selvfølgelig noget, som man ikke indser, når man bor derovre. Det er først noget, jeg har kunnet blive sådan oprigtig taknemlig for, efter jeg tog af sted.

Den taknemlighed, som Leif beskriver i forhold til plejefamiliens 'offer', er formentlig tæt knyttet til slægtspleje som anbringelsesform. Det er således beskrevet i forskningen, hvordan børn, der er anbragt i almindelige plejefamilier, ofte kan sidde tilbage med en tvivl om plejeforældrenes oprigtige engagement i dem, og nogle beskriver en følelse af at være uønskede eller ikke fuldgyldige medlemmer af familien. Det udmønter sig blandt andet i, at plejebørnene leder efter tegn i plejeforældrenes adfærd – fx omkring opdragelse, gavegivning osv. – der kan bekræfte dem i mistanken om deres 'forkerthed' eller manglende tilhørsforhold (jf. Nielsen, 2005; Warming, 2005). Forskellen mellem denne type erfaringer og det, Leif oplever, synes at være det moralske imperativ, som knytter sig til slægtsanbringelsen. Leif er stærkt bevidst om, at fætterens familie med sine åbne døre har gjort noget enestående, og at de har gjort det specifikt for ham og søsteren som familiemedlemmer. Det er den slægtskabsforbindelse, som findes mellem dem, der gør familiens handling til en selvopofrende gestus i drengens øjne, og som forsikrer ham om relationens betydning.

"DET ER LIGESOM AT TRÆDE NED I EN GAMMEL STØVLE"

Elise anbringes ligeledes som teenager og på samme baggrund som Leif, da hun som 13-årig mister sin mor og efterfølgende flytter ind hos morbroderen Ole og dennes kone, Anita. Elise oplever overgangsfasen som særdeles vanskelig, og navnlig forholdet til plejemoderen slår gnister, hvilket i en periode vanskeliggør situationen for dem begge:

Elise: Det var rigtig svært i starten, for Anita og jeg skulle pisse territorier af for at sige det pænt, så der gik faktisk ret lang tid, hvor det var rigtig hårdt mellem os, og jeg ved, at Anita også har været til psykolog omkring det. Det er noget, jeg først har fået at vide senere, men det har været så svært for hende ligesom at blive invaderet. (...) Jeg følte jo, at jeg var i vejen, og at det var besværligt, at jeg var kommet. Og der er blevet sagt ting som, at så kunne jeg finde et andet sted at bo, og de havde heller ikke ønsket mig. Det er bare hårdt at få at vide, når man lige har mistet sin mor.

Elise peger ligesom Leif på, hvor vanskeligt det kan være at finde sig til rette under den første fase af anbringelsen, og det er efter alt at dømme en generel erfaring, uanset anbringelsesform (se fx Egelund et al., 2010). Som tiden går, lykkes det dog for Elise og plejemoderen at løse op for de alvorligste konflikter, og Elise begynder efterhånden at føle sig som en integreret del af familien. På interviewtidspunktet, hvor Elise er 19 år og stadig bor hjemme, beskriver hun Ole og Anita som ”mine forældre” og siger videre:

Elise: Det er de, fordi jeg er deres datter, altså fordi vi er blevet så tætte, og jeg kan sige alt til dem, og jeg tror, vi er tættere end mange af mine veninder er med deres forældre.

Det er ikke kun plejeforældrene, der har haft betydning for Elises oplevelse af at være del af familien. Navnlig parrets to voksne børn spiller en væsentlig rolle for hendes tilhørsforhold, og det samme gør en række andre familierelationer:

Elise: [Ole og Anita] har to voksne børn, Maren og Anders, og de er vores familie. Vi er så tætte på hinanden, og Maren og Anders er som søskende for mig nu. Maren specielt har været rigtig god, hende ringer jeg stadig til, hvis der er noget. (...) Så er der min anden morbror Åge og hans kone Edith og deres to børn, Julie og Henning, og deres familier. Dem er vi knap så tæt på, men jeg ved, at min kusine i hvert fald gerne vil have noget mere [med mig at gøre], og jeg er ret tæt på hendes søn, som er min fætter – han er et par år yngre end mig, men vi har altid, lige fra

vi var helt små, haft det rigtig, rigtig godt sammen, og det er ligesom at træde ned i en gammel støvle, når vi ses, så det er rigtig fedt.

Da Elise under interviewet bliver bedt om at indsætte familie og venner i et relationsdiagram – placeret efter personernes væsentlighed i hendes liv – består kernen af plejeforældrene og deres to voksne børn. Den centrale placering af de to 'søskende' (som biologisk set er Elises fætter og kusine) forklarer hun med, at "jeg kan tale med dem om alt, og de vil altid være der for mig uanset hvad". I forlængelse heraf anbringer hun faren – som af og til dukker op, men udgør en stærkt ustabil faktor i hendes liv – i en af de yderste cirkler.

Tættere på centrum finder vi eksempelvis nogle af morens venner (og deres børn), som hun fremhæver som personer, der stadig spiller en meget væsentlig rolle i hendes liv, og hvor hun ved, at "jeg altid er velkommen (...), hvis jeg har et problem eller har brug for et sted at være". Det gælder blandt andre morens venner Grete og Mads, som Elise beskriver således:

Grete og Mads, de må også ligge herinde [tæt på midten i diagrammet]. De er blevet lidt som en splejsning mellem bedsteforældre og onkel og tante. Det er min mors veninde og hendes mand, men de [moren og venneparret] har også kendt hinanden altid.

Det er bemærkelsesværdigt, at Elises plejefamilie har fået så vigtig en placering i hendes liv, at dens medlemmer figurerer som Elises egentlige kernefamilie. Den markante værditilskrivning er måske særlig interessant i lyset af, at Elise først anbringes som teenager, dvs. på et tidspunkt, hvor hun efter gængs anbringelsespraksis i Danmark faktisk er 'for gammel' til familiepleje (kun ca. en tredjedel af børn, der er anbragt, når de er 12-17 år, anbringes i familiepleje, jf. Danmarks Statistik, 2007).

Samtidig er der et andet træk ved Elises beretning, som er værd at notere, da det fremhæver noget mere generelt i undersøgelsesmateriale. Det er således karakteristisk for udsagnene fra de slægtsanbragte børn og unge, at familien ikke beskrives som noget, der bare *er*, men i højere grad som et *særligt kendetegn ved en bestemt type relationer*. Den biologiske far er i Elises øjne ikke en 'far', da hans handlinger (eller mangel på samme)

ikke berettiger ham til denne titel. Morens venner, derimod, indskrives i kredsen af familiemedlemmer i kraft af deres åbne og inkluderende væremåde. Familieskabet er med andre ord ikke en given størrelse, men noget, som kontinuerligt opbygges, og som man gør sig fortjent til gennem sine handlinger.

RELATIONER TIL ØVRIGE FAMILIEMEDLEMMER

Ovenfor så vi, hvordan Elise under anbringelsesforløbet finder en ny plads inden for rammerne af den storfamilie, hun hele tiden har været del af, men ikke tidligere har betragtet som sine nære slægtninge og da slet ikke som sin kernefamilie. Et stort set upåagtet træk ved slægtspleje synes at være, at anbringelsen ikke kun bygger på eksisterende relationer, men også i sig selv kan bidrage til at skabe nye familiemæssige tilhørsforhold. Dette er måske mindre overraskende, når vi taler om relationer inden for den snævre kreds, som udgør plejebarnets nye kernefamilie. I Elises tilfælde er det blandt andet fætteren og kusinen, der omdefineres og bliver til 'søskende' i kraft af de tætte bånd, som opstår under anbringelsen. Men noget tilsvarende gør sig i flere tilfælde gældende for slægtsplejebørnenes relationer til andre familiemedlemmer, som ikke direkte er del af plejearrangementet, men som på forskellig vis bliver betydningsfulde for anbringelsesforløbet. To tydelige eksempler finder vi i beretningerne fra Christoffer og Niklas.

"HAN HAR VÆRET MERE EN FAR END EN ONKEL, NÆRMEST"

Christoffer har hele livet været anbragt hos sin mormor og morfar. Forældrene bliver skilt på et tidligt tidspunkt, han kender knap sin far, og moren vælger, allerede da Christoffer er spæd, at overdrage drengen til mormoren, da hun ikke selv kan tage vare på ham, blandt andet på grund af sit alkoholmisbrug. I udgangspunktet er aftalen, at Christoffer skal tilbage til moren, men det sker aldrig, heller ikke da morfaren dør. Christoffer peger på, at han altid har haft en (slags) far i sin onkel, som for alvor bliver en væsentlig figur i Christoffers liv, da han bliver teenager:

Christoffer: Jeg har haft en god onkel, der har støttet meget op om mig. Han har været en vigtig person i mit liv. (...) Inden for de sidste 6 år, der har jeg jo været teenager, og der har han været

der meget for mig og støttet op om mine valg. Hvis jeg har været anholdt af politiet eller andet, så har han været der og støttet op og forklaret mormor, at sådan er ungdommen nu, og det kan hun ikke lave om på. (...) Han har været sådan en far for mig, mere en far end en onkel, nærmest.

Christoffer reflekterer videre over forholdet til onklen og beskriver ham dels i praktiske vendinger som en ”backup-løsning” for mormoren, ”når hun ikke selv kan styre det”, det vil sige, når kommunikationen mellem generationerne går i hårdknude, fx omkring fester og kærester. Onklens rolle har dog mange andre facetter end mæglerens. Christoffers fortælling viser, at onklen (og dennes kæreste) tilbyder ham en base, der sætter helt andre rammer end dem, mormoren repræsenterer. Relationen til onklen bliver gennem teenageårene et stadigt vigtigere omdrejningspunkt i Christoffers tilværelse, hvilket fortsat er tilfældet på undersøgelsestidspunktet, hvor han er blevet 19 år og for nylig er flyttet i egen lejlighed:

Christoffer: Min onkel er bøsse og har en kæreste, der hedder Niels, som jeg *også* har meget tilknytning til. (...) Min onkel er sådan mest til at fortælle mig om verden. Han giver mig mange rejser til udlandet. Vi har været i Rom og Italien og Spanien og Barcelona. Niels er mere til sjov og ballade og fis og tju-hej og swimmingpool, og det er min onkel ikke. Hvis vi tager i Tivoli, så sidder han hellere og læser en god avis en hel lang sommerdag. Han er mere til kultur og sådan noget, så jeg bruger dem på hver sin måde.

Det har ikke ligget i kortene ved anbringelsen, at onklen skulle få nogen særlig rolle i Christoffers liv, men relationen udvikles i en periode, hvor han får behov for en anden form for vigtig voksenkontakt end den, som mormoren tilbyder, og hvor onklen stiller sig til rådighed. Det er muligt, at lignende relationer kan opstå i forbindelse med en almindelig familieplejeanbringelse, men det ser ikke desto mindre ud til, at slægtspleje rummer nogle særlige muligheder. Forbindelsen mellem onklen og Christoffer får først for alvor tyngde i teenageårene, da han har været anbragt i en årrække; men det fremgår omvendt tydeligt af Christoffers beretning, at slægtskabet mellem de to ses som fundamentet for relationen.

"HAN HAR VÆRET SOM EN STOREBROR FOR MIG"

En parallel historie fortælles af Niklas på 15 år, der har været anbragt hos sin farmor og farfar, siden han var få år gammel. Moren har han slet ingen kontakt til, mens forholdet til faren er blevet fastholdt gennem hele anbringelsesforløbet, uden at faren dog har overtaget det primære forældreansvar for drengen. Niklas er tilfreds med arrangementet, hvor han har mulighed for at være sammen med faren, men samtidig har bedsteforældrenes hjem som sin primære base. Alligevel beretter Niklas om den generationskløft, der findes mellem ham og bedsteforældrene, og som indimellem gør det svært at være teenager i slægtspleje.

På linje med Christoffers situation optræder der imidlertid en onkel i familienetværket, som har fået en central placering i Niklas' tilværelse. Forholdet til onklen, Martin, synes også i dette tilfælde at *lægge sig i forlængelse* af de øvrige nære familiekontakter, drengen har; onklen formår at tilbyde Niklas noget, som hverken faren eller bedsteforældrene rigtig har været i stand til. Niklas siger, at onklen, der kun er omkring 10 år ældre end sin nevø, allerede tidligt under anbringelsen blev "ligesom en storebror". Han forklarer med afsæt i deres fælles interesse for computere:

Niklas: Da jeg flyttede herhjem [til farmor og farfar], var han [Martin] 14, og han var lige der, hvor computerspil var helt nyt, og det var han helt vild med, så når min farmor og farfar ikke lige var hjemme, skulle han hente mig fra børnehaven eller dagpleje og passe mig, og så kiggede jeg altid på, hvad han lavede på computeren. På den måde har han sådan set lært mig alt det der, og så har jeg så af mig selv lært resten.

Selvom de to drenge – nevø og onkel – således ikke på noget tidspunkt har boet sammen, udvikler deres forhold sig til noget, der ifølge Niklas ligner broderskab, og det fortsætter, også da onklen bliver voksen og stifter familie:

Niklas: Nu har han fået en lille søn – jeg er blevet fætter – så han har ikke lige haft så meget tid til det, vi plejer at lave, men det skal vi nok snart. Det har været sådan, at hvis hans kone ikke lige var hjemme, var på kursus eller sådan noget, så gik vi ud i byen sammen, og så købte han et nyt Playstation-spil, og så kunne

vi sidde hele natten og spille det sammen. Og gå på McDonald's og overnatte hos ham.

Interviewer: Vil du ikke lige placere Martin i [relations]diagrammet (jf. kapitel 2) og fortælle, hvorfor han skal være der?

Niklas: Jeg har sat ham i den inderste [cirkel], for selvom jeg nok ikke snakker så meget med ham lige nu, fordi han har lidt travlt, så synes jeg altid, han har været som en storebror for mig og hjulpet mig, når jeg har haft problemer. Ham er jeg meget glad for.

Umiddelbart kan Niklas' familiemæssige situation forekomme skrøbelig: Moren har været helt fraværende gennem drengens opvækst og er nu fraflyttet landet, faren har aldrig kunnet magte forældreskabet fuldt ud, og Niklas har ingen søskende at støtte sig op ad. I praksis er anbringelsen imidlertid et eksempel på styrken i et udvidet familienetværk, hvor bedsteforældrene har været i stand til at skabe et velfungerende hjem for Niklas, hvilket samtidig åbner døren for, at faren kan spille en aktiv og væsentlig rolle i Niklas' liv på de præmisser, han kan tilbyde. Samtidig har anbringelsen hos bedsteforældrene gjort det muligt for den unge onkel at træde i karakter som den storebror, Niklas i udgangspunktet ikke har haft, men tydeligvis sætter pris på.

"DET ER JO MIN FAMILIE!"

At være i familie spiller tydeligvis en stor rolle for de slægtsanbragte børn og unge. En samlende metafor for dette er 'familiefesten', som mange af de interviewede selv introducerer. I familiefesten deltager børnene på lige fod med andre familiemedlemmer. Susie beskriver forskellen mellem at være slægtsplejeanbragt og (hendes forestillinger om) at være anbragt i en almindelig plejefamilie på følgende måde:

Susie: Sådan noget med at tage til deres familiefester. Jeg ville nok ikke føle mig så velkommen, jeg ville nok føle, at hvorfor skal jeg med til denne familiefest? Det er jo ikke min familie, når jeg har min familie selv. Det, ville jeg synes, var mærkeligt. Og

herhjemme [hos bedsteforældrene] der kender jeg jo dem alle sammen. Det er jo min familie, så det er meget bedre, synes jeg. (...) Jeg tror, at det ville være et stort pres at være hos sin egen familie og hos den familie, man egentlig ikke er i familie med. Jeg tror, det ville være svært at indrette sig efter alle reglerne, og det ville være mærkeligt at skulle til sin mormors fødselsdag og så til en kunstig mormors fødselsdag bagefter.

Niels anvender også familiefestmetaforen og finder, at en almindelig plejefamilie ville være ”falsk-agtig”:

Niels: Det [slægtsplejeforholdet] skaber mere en følelse af, at man stadig bor i en rigtig familie, og at det ikke bliver så fjernt fra alle de andre – det er mere normalt – jeg synes altså, at det er godt. Jeg forestiller mig, at det er bedre end at blive anbragt i en helt anden familie. Selvfølgelig kun, hvis bedsteforældrene ikke er sådan helt gamle eller i 80’erne. Hvis de er i stand til at tage sig af et barn, så synes jeg, at det er en god måde.

Interviewer: Kan du uddybe det? Hvad er det gode?

Niels: Ja, man er så tæt på familien stadigvæk. For eksempel i mit tilfælde på mostre og onkler. Og jeg bor hos mine bedsteforældre og kommer til de rigtige familiesammenkomster på den måde. Det, synes jeg, er godt.

En granskning af interviewmaterialet demonstrerer, at slægten ikke blot har betydning for børnene som en mulighed for et rigere netværk. Omtalen af slægten har også nogle mere eksistentielle konnotationer, herunder at slægten er ”ikke-falsk”, ”ikke-kunstig” og ”normal”, at den er ”tæt på”, og at ”alle er kendte”, at slægten ”altid byder én velkommen”, og at slægten er ”rigtig”, og at man der bliver ”del af det rigtige samvær”. Det er kvaliteter som disse, der af de slægtsanbragte børn og unge sammenfattes i formuleringen om, at ”det er jo min familie.” Slægtsbånd opfattes som en selvfølgelig og autentisk relation, der ikke differentierer børnene fra andre. Slægten inkluderer, yder fællesskab, accepterer og sætter pris på barnet. Dette billede af slægt er ikke alment dækkende, og som kapitlet har vist, er det heller ikke statisk. Slægten *er* ikke billedet, men børnene

tilskriver generelt slægten disse egenskaber, som også spiller tilbage på børnenes identitetsdannelse i den nye rolle, som de skal til at forhandle med omgivelserne i forbindelse med anbringelsen.

AFRUNDING

Det mest bemærkelsesværdige ved de anbringelsesberetninger, som er blevet præsenteret i dette kapitel, vedrører den måde, hvorpå personer fra det bredere netværk af slægtninge inkorporeres af børnene og de unge som en central del af deres familie. Denne proces genfindes på tværs af interviewmaterialet i forskellige afskygninger. Vi har således set, hvordan fætre kan blive til 'fædre', fastre kan blive til 'mødre', onkler kan blive til 'storebrødre', og kusiner kan blive til 'søstre'. Til en vis grad kendes denne proces også fra andre børns liv, hvor fx en ny stedfamilie kan blive 'familie' gennem den nærhed, barnet oplever til den. For de anbragte børns vedkommende sker omklassificeringen af familiemedlemmers status imidlertid i forhold til slægtsmedlemmer, der hele tiden har været der, men qua anbringelsen påtager sig nye roller i et samspil med barnet. Omkategoriseringerne udtrykker åbenlyse værditilskrivninger fra de anbragte børn og unges side; indlemmelsen af principielt mere perifere slægtninge i – eller *som* – kernen i familienetværket er en klar markering af personernes betydningsfuldhed. Betegnelser som far, mor, bror og søster anvendes ikke i flæng i en dansk sammenhæng, bestemt heller ikke blandt anbragte børn og unge.

Værditilskrivningerne siger noget interessant om familiebegrebets fleksibilitet. Det viser sig gennem børnene og de unges fortællinger, at familierelationer ikke udelukkende er noget, man har, men også noget, som skabes over tid. Opfattelsen af, hvad der udgør centrale familiemæssige forbindelser, afhænger i høj grad af aktørernes konkrete handlinger, og de fælles erfaringer bidrager til at skabe relationernes betydning. Det er fx derfor, at fætteren Kim kan blive en "kolossal figur" på et relativt sent tidspunkt i drengen Leifs opvækst. Denne konklusion indebærer ikke, at familien som begreb blot er en konstruktion, eller at der ingen 'egentlig' forskel er mellem slægtspleje og andre typer anbringelser. Tværtimod understreger næsten samtlige de interviewede børn og unge, at betydningen af de familierelationer, de har tilegnet sig i anbringelsesprocessen, hænger tæt sammen med deres status som slægtninge. Sagen

er snarere, at 'kernefamilien' – eller det, der opfattes som den enkeltes nære og særligt meningsgivende familieskab – ikke er en given og endegyldig størrelse, men må ses som et resultat af de aktive valg, som de involverede parter foretager.

I et anbringelsesperspektiv er dette værd at bide mærke i, for det betyder, at slægten kan ses som en form for 'bruttoliste' over barnets potentielle familierelationer. Det er ikke altid videre forudsigeligt, hvem der i praksis kommer til at spille en væsentlig rolle for det anbragte barn under de nye konstellationer, som opstår ved anbringelsen. Det er heller ikke sikkert, at det lykkes at skabe et bæredygtigt familienetværk omkring barnet eller den unge, som anbringes i slægtspleje. På baggrund af det relativt begrænsede datamateriale, som denne undersøgelse bygger på, må man dog konstatere, at hovedparten af børnene og de unge i anbringelsesprocessen har redefineret, hvem de betragter som deres nærmeste familie – og i nogle tilfælde endda, hvem deres forældre og søskende er.

KONTAKTEN TIL FORVALTNINGSSYSTEMET

Dette kapitel drejer sig om, hvordan de slægtsanbragte børn vurderer forholdet til 'systemet', herunder den direkte kontakt med sagsbehandleren.

Kontakten til sagsbehandleren og det øvrige forvaltningssystem er ikke det, som fylder mest i de slægtsanbragte børns og unges beretninger. Det er der for så vidt intet overraskende i. Det fremgår også af andre undersøgelser, at anbragte børn og unge sjældent er særligt optagede af eller har specifikke forventninger til det arbejde, som foregår hos de anbringende myndigheder (Egelund et al., 2010; Steenstrup, 2002). Når vi alligevel vælger at behandle emnet her, skyldes det, at slægtsanbringelser traditionelt har været betragtet med en vis skepsis fra forvaltningssystemets side (jf. kapitel 1), hvilket gør det interessant at se på de slægtsanbragtes erfaringer med denne kontaktflade. Det gælder såvel optakten til som samarbejdet under anbringelsen. Samtidig bør det understreges, at udsagnene ikke fortæller noget om sagsbehandlingens samlede kvalitet. Men udsagnene demonstrerer, i hvor høj grad forvaltningens arbejde opleves som vedkommende og nyttigt af de slægtsanbragte børn og unge.

I det følgende diskuterer vi kontakten til forvaltningssystemet først i forhold til optakten til anbringelsen, herunder hvordan flere af børnene og de unge oplever, at familien har skullet kæmpe for at få lov til at etablere en slægtsplejeordning. Dernæst behandler vi de slægtsan-

bragtes syn på betydningen af de tilbagevendende tilsynsmøder, og afslutningsvis fremhæver vi, hvilke kvaliteter en god kontakt til sagsbehandlerne ifølge børnene og de unge skal have.

INGEN LIGE VEJ TIL EN SLÆGTSANBRINGELSE

Nedenfor fortæller tre børn om slægtsplejeforældrenes bestræbelser over for forvaltningen i forhold til at få lov til at have barnet boende i pleje. Den nu 18-årige Niels bliver anbragt hos sin mormor og morfar, da han er 6 år gammel. Niels' biologiske forældre har begge et narkotikamisbrug. Fra Niels er spæd, bliver han passet af sin mormor. Hun kommer ofte hjem til Niels og hans forældre for at hjælpe til med de huslige gøremål.

Interviewer: Hvordan kom du til at bo hos dine bedsteforældre?

Niels: Det er noget med, at de [bedsteforældrene] kæmpede ret meget for at få lov til at have mig. De ville ikke have, at jeg skulle i pleje et andet sted.

I: Hvem kæmpede de imod?

Niels: Det var vel kommunen – det var sådan, det var. Det har jeg hørt.

Et andet eksempel er Susie. Susies forældre havde begge et stofmisbrug og kunne derfor ikke tage sig af hende. Efter gentagne forsøg måtte bedsteforældrene opgive ønsket om at have Susie boende, idet forvaltningen ikke ville give sin tilladelse. I stedet blev Susie anbragt i ordinær familiepleje. Hun fortæller sådan om tiden op til anbringelsen:

Susie: Min mor, jeg selv og mormor og morfar ville gerne have, at jeg skulle bo hos min mormor og morfar, men det ville kommunen ikke have. Min mormor og morfar havde prøvet at søge om det, men det kunne ikke lade sig gøre, og så blev jeg nødt til at flytte langt væk til nogle ukendte mennesker.

Interviewer: Hvad skete der så?

Susie: Så skulle jeg bo hos en familie, jeg ikke kendte, selvom jeg ikke var glad for det.

I: Hvorfor var du ikke glad for det?

Susie: Altså, jeg var bare ikke glad for at bo der. Jeg græd hele tiden. Faktisk tror jeg slet ikke, at de var i stand til at have et barn. Jeg kan også huske, at jeg brændte mig på noget kogende vand, og så sagde hende plejedamen, at jeg bare skulle holde op med at tude, ellers fik jeg stuearrest, og hun tog ikke engang min hånd under koldt vand.

På et tidspunkt skal plejefamilien flytte, og omstændigheder gør, at Susie ikke længere kan bo der. I denne omgang fik hun af uvisse årsager lov til at bo hos sin mormor og morfar. Hun fortæller sådan om bedsteforældrene:

Interviewer: Hvordan er det at bo hos din mormor og morfar?

Susie: Vi har et rigtig godt sammenhold og hjælper hinanden. På en måde er det ligesom at være hos sin far og mor. Jeg føler mig hjemme.

I: Hvordan hjælper de dig?

Susie: Min mormor har den holdning, at man skal have en uddannelse. Mine bedsteforældre lærer mig jo også, at jeg ikke skal gå samme vej som min mor, så jeg ikke ender som en, der er på bistand og ikke har noget liv. Mine bedsteforældre er meget opmærksomme på min uddannelse.

Endelig er der Mille. Milles mor er stofmisbruger før, under og efter graviditeten og har svært ved at tage sig af sin nyfødte datter. Milles grandtante vil gerne hjælpe og lader dem begge bo i sit hus. Efter en periode kommer Milles mor på afvænningskur, men falder tilbage i misbruget og flytter fra grandtanten. Milles mor og grandtanten ønsker, at Mille skal blive boende hos grandtanten. Det bliver starten på et længerevarende

forløb, hvor grandtanten og hendes mand kæmper for at få lov til at beholde Mille:

Interviewer: Hvordan kom du til at bo hos din grandtante?

Mille: Min mor er narkoman og kunne ikke have mig, så min grandtante og hendes mand skrev frem og tilbage med kommunen, for de ville ikke have det, fordi det jo var familien. Men så fik de lov til sidst, men de blev også ved og ved og ringede og klagede og sådan noget, og til sidst fik de lov.

I dag, mange år senere, har børnene et negativt syn på forvaltningen:

Interviewer: Hvordan har du ellers haft det med sagsbehandlingen?

Niels: Det var vildt overfladisk, også fordi der var perioder, hvor de glemte det, og så var de her ikke i 2 eller 3 år. Men det er også fint nok, for de var ret kedelige, de møder. Det var altid de samme spørgsmål, og de spurgte med de samme rutiner. Der skete aldrig noget nyt. Det var meget overfladisk.

I: Får du besøg af sagsbehandleren?

Mille: De der fra kommunen? ... Ja, dem bryder jeg mig ikke om, nej, det gør jeg ikke. Jeg ved ikke rigtig hvorfor, men jeg kan ikke lide dem. De har så mange spørgsmål, men nu er det også 8 år siden, at de var her. Men vi siger også hele tiden til dem, at jeg ikke kan lide det, så det ved de godt, og så har det bare været fint nok.

I: Hvorfor kan du ikke lide det?

Mille: Fordi jeg har det fint her, og det ved de godt.

I: Hvordan har du det med sagsbehandlerne?

Susie: Jeg har aftalt med dem, at de ikke skal blande sig. Jeg vil gerne ordne tingene selv sammen med min familie.

I: Hvorfor må de ikke blande sig?

Susie: Jeg er ret uvenner med dem for tiden. [Stemmen bliver hård og kontant]. De overholder ikke rigtig tavshedspligten og sådan. Alt det, jeg siger, fortæller de videre til min mor, og det skal de bare ikke gøre – i hvert fald ikke uden at sige det til mig først. Det bliver jeg rigtig sur over.

Det kan ikke afvises, at gnidningerne omkring anbringelsesprocessen kan være medvirkende til, at der er skabt afstand mellem børnene og forvaltningen. Under alle omstændigheder lægger disse børn og unge afstand til sagsbehandleren og føler ikke, at vedkommende er på deres side. De ser sagsbehandleren som en fjende mere end som en hjælpende hånd og opfatter i øvrigt kontakten som sporadisk og kedsommelig.

TILSYNSBESØG SOM BILLEDE PÅ DEN TYNDE KONTAKT

En overvejende del af de slægtsanbragte børn og unge beretter om et halvårligt tilsynsmøde, men værdien af mødet er efter deres opfattelse begrænset. Flertallet synes ikke, at sagsbehandleren gør sit arbejde ordentligt. Sagsbehandlerne skal efter deres mening på orlov, passe børn eller holde ferie hvert andet øjeblik, og de synes, at de skifter sagsbehandler alt for mange gange. Kontakten med sagsbehandleren er mager og præget af, at børnene oplever, at de ikke kan komme i kontakt med deres sagsbehandler, som virker fjern og utilgængelig (Buchanan, 1993).

Interviewer: Hvordan har du det med sagsbehandleren?

Niklas: Jeg kender hende ikke, og hun har ikke prøvet at lære mig at kende, men hun er flink nok.

I: Hvordan har møderne med hende været?

Niklas: Det er ikke noget særligt. Hun sætter sig bare ned og drikker noget kaffe, og så snakker hun lige 2 minutter med mig – jeg har ikke kunnet bruge det til noget. Det virker, som om det bare skal overstås.

I: Hvordan oplever du sagsbehandlerne?

Rune: I 5 år talte hun om, at der var for meget papirarbejde, og nu skal vi lige drikke noget kaffe, men så har jeg mødt en rigtig god lærer, og han har taget mig under sin vinge.

I: Hvordan er din kontakt til sagsbehandlerne?

Niels: Der var nogle perioder, hvor de slet ikke kom, og så lige pludselig ringede de. Det var ret overfladisk, og der skete aldrig noget nyt.

I: Kan du fortælle mig lidt om din sagsbehandler?

Signe: Nej, fordi jeg har haft så mange, og så skulle de have orlov, og så var de syge, og nogle af dem har jeg ikke engang nået at møde, inden de har valgt, at de ikke ville have mig.

Pengeproblemer er et andet aspekt, der gør sig gældende i børnenes holdning til sagsbehandleren:

Interviewer: Du siger, at du og dine bedsteforældre ikke gider kommunen mere, hvorfor ikke det?

Susie: Det er på grund af nogle pengesager. Min mormor og morfar skal have penge til det hele, og vi har ikke fået en dyt i snart 4 år. Jeg har søgt penge til nogle fritidsinteresser, men jeg får ingenting. Jeg ved ikke så meget om det, men vi har i hvert fald ikke fået nogen.

Følelsen af sagsbehandlerens involvering og personlige interesse udebliver ifølge flere af børnene. De har ikke rigtig noget forhold til forvaltningen hverken i positiv eller negativ forstand. Generelt giver fortællin-

gerne et billede af sagsbehandleren som en, der kommer, drikker kaffe, sludrer lidt og går igen. Resultatet bliver en form for ligegyldighed over for sagsbehandlerens arbejde.

TILLID OG FORTROLIGHED SOM OMDREJNINGSPUNKT FOR DEN GODE KONTAKT

4 ud af 15 børn beskriver, at de generelt har gode erfaringer med deres sagsbehandler. De har oplevet sagsbehandleren som en hjælp og støtte. I ét tilfælde bliver sagsbehandleren fremhævet som særlig nyttig, fordi vedkommende kan levere en praktikplads:

Christoffer: Man får ikke rigtig noget igennem. Men jeg havde engang en, som skaffede mig en praktikplads. Hun var godt nok den bedste, men hun fik også alt igennem.

I tre andre tilfælde er der tale om en kontinuerlig og tæt opfølgning af alle parters trivsel. Man får det indtryk, at alle tre piger har kunnet drage nytte af deres samtaler med sagsbehandleren:

Rie: Min socialrådgiver, som også er min mors socialrådgiver, var der en gang imellem, og det har været rigtig dejligt. Der fik man hver måned en opdatering om, hvordan tingene gik, og så kom det jo også frem, hvad de [slægtsplejefamilien] havde oplevet. Hvis de havde oplevet noget anderledes end mig eller en anden version af, hvordan jeg lige havde haft det.

Elise: Hun kom en gang hvert halve år og så lige, om det hele var, som det skulle. Det har været hyggeligt at kunne sidde og tale om sig selv. Hun har også været med på sidelinjen omkring min far og fulgt det. Hun synes, det var dejligt at komme her og også snakke med Søren og Karin [slægtsplejefamilien].

Benedicte: Hun er o.k., for hende kan jeg godt dele mine problemer med, og hun er sød, og jeg kan stole på hende. Hun kommer altid med gode svar, hvis jeg er i tvivl om noget, og hun siger det aldrig videre.

Det er karakteristisk for Rie, Elise og Benedicte, at de føler sig godt tilpas i sagsbehandlerens selskab. Udsagnene demonstrerer, at de unge gerne vil have kontakt med de professionelle voksne, men det skal være på deres egne præmisser. Det vil blandt andet sige, at samtalen drejer sig om noget for de unge nærværende og betydningsfuldt, at de bliver taget alvorligt, at de bliver behandlet som personer og ikke en rolle, at betroelser behandles fortroligt, og at samtalepartneren giver noget af sig selv (deler ud af egne erfaringer og råd m.m.). Dertil kommer, at sagsbehandleren kan få tiltrængte foranstaltninger igennem, at hun konkret kan levere hjælp. Og endelig, at sagsbehandleren er en kendt person, med hvem man har et samtaleforløb, og at opmærksomheden rettes ikke blot mod barnet, men også barnets omgivelser. Sammenfattende er disse kvaliteter i kontakten med 'det offentlige' i tråd med udsagn fra andre anbragte unge (Egelund et al., 2010).

AFRUNDING

De slægtsanbragte børn og unge har meget blandede oplevelser af kontakten til socialforvaltning og sagsbehandler. En del oplever, at 'systemet' ikke er på deres side, og de peger på flere forhold ved kontakten, der bekræfter dette billede:

- Børnene og de unge føler ikke, at de kender sagsbehandleren, eller at sagsbehandleren kender dem.
- Børnene og de unge føler ikke, at sagsbehandleren overholder tavshedspligten.
- Der er stor udskiftning af sagsbehandlere.
- Der er konflikter omkring økonomi.
- Børnene og de unge føler, at sagsbehandleren er imod slægtsplejeanbringelsen som sådan.

Andre oplever kontakten som overvejende positiv, og de peger på flere centrale punkter som væsentlige for deres succesoplevelse:

- Børnene og de unge får mulighed for at tale om sig selv, og de føler sig anerkendt og forstået.
- Der er kontinuitet i mødet mellem sagsbehandleren og børnene.

- Samtalerne opleves som fortrolige, og tavshedspligten overholdes.
- Børnene og de unge oplever, at de får gode personlige råd og vejledning.
- Sagsbehandleren yder en faktuel og tiltrængt bistand.
- Sagsbehandleren får inddraget hele familien på en positiv måde.

Børnene og de unges opfattelse af forvaltningssystemet svinger fra primært positive til decideret negative vurderinger, i det mest ekstreme tilfælde til forsøg på at holde sagsbehandleren helt på afstand og klare sagerne selv. Samtidig ser det ikke ud til at være store krav, som de slægtsanbragte børn og unge stiller for at bedømme en kontakt som positiv og brugbar. Interesse for den enkelte, jævnlig tilstedeværelse, relevant indhold i samtalen og sagsbehandlerens troværdighed og evne til at mobilisere nødvendige ressourcer til barnet og plejefamilien ser ud til at være grundlaget for en velfungerende kontakt. Omvendt ser sagsbehandlerskift og lange intervaller mellem besøg ud til at være ødelæggende for en positiv vurdering af forvaltningen, hvilket stemmer overens med udsagn fra andre anbragte børn og unge.

AFSLUTTENDE DISKUSSION: SLÆGTSPLEJE MELLEM HJEM OG ANBRINGELSE

I dette afsluttende kapitel samler vi op på resultaterne fra de foregående kapitler og diskuterer slægtspleje samlet og i mere direkte tilknytning til de teoretiske perspektiver, som har inspireret undersøgelsen. Det gælder først og fremmest diskussionen af, hvad 'hjem' betyder for anbragte børn og unge, og hvordan slægtspleje placerer sig i spændingsfeltet mellem at være et hjem og et anbringelsessted. Dette afføder samtidig overvejelser om familien som begreb, og på hvilken måde slægtspleje adskiller sig fra andre anbringelsesformer. Af denne diskussion udspringer en række afsluttende refleksioner over den særlige livssituation, som de slægtsanbragte børn og unge placeres i, hvilket vi diskuterer gennem begreberne identitet, anerkendelse og normalitet.

FOKUS PÅ TILHØRSFORHOLD OG DE NÆRE RELATIONER

Det overordnede interessefelt for denne undersøgelse har været, hvordan slægtsanbragte børn og unge oplever deres hverdagsliv, herunder hvad en anbringelse inden for slægtens rækker betyder for opfattelsen af hjemlighed, tilhørsforhold og relationer inden for de nære omgivelser. Denne interesse er på ingen måde tilfældig. Opmærksomheden omkring de slægtsanbragte børn og unges tilhørsforhold og de relationer, de etablerer

under anbringelsen, har således både teoretiske og empiriske bevæggrunde, hvilket vi uddyber i det følgende.

TEORETISKE BEGREBER: IDENTITET OG ANERKENDELSE

Teoretisk er vi optaget af anbragte børns udviklingsmuligheder, herunder særligt hvilke betingelser en anbringelse uden for hjemmet stiller for personlig og social identitetsdannelse. Et overordnet teoretisk udgangspunkt er begrebet 'identitet', som vi med inspiration fra den symbolske interaktionisme forstår som en social proces, hvor samhandling og kommunikation med andre til stadighed påvirker og udformer selvet (Mead, 2005). Identitet er ikke en uforanderlig størrelse, men påvirkes hele tiden af, at mennesker kan tage andres perspektiv og reflektere over, hvordan de selv opfattes ud fra andres og kulturens målestok. Processen afspejles i det lille barns socialisering, i hvilket det gennem 'leg' og 'spil' overtager de primære og nære personers ('den andens') roller (fx i farmor-og-børn-lege). Børnene leger 'den anden' og dennes forventninger til dem selv (og andre) og til den kontekst, forventningerne findes i, hvilket også lidt efter lidt lærer dem bredere kulturelle og sociale forventninger til diverse roller ('den generaliserede anden'). 'Jeg'et' og 'mig'et' er andre analytiske begreber til at forstå den dobbeltproces, at individet (jeg'et) både agerer og reagerer (relativt spontant) i samspil med andre, mens det (mig'et) samtidig vurderer sin sociale fremtræden i lyset af andres forventninger.

Anbringelse uden for hjemmet skaber særlige betingelser for de sociale rammer, barnets identitetsudvikling foregår under. Karakteren af – og graden af – den interaktion, barnet oplever med andre, har betydning for de forventninger, der internaliseres fra andre og fra den sociale orden. Man må fx formode, at forventningsstrukturen for anbragte børn alt andet lige er mere fragmenteret end for andre børn. Forventningerne kommer mange steder fra (familie, anbringelsessted, forvaltning mv.) og kan være så inkonsistente, at der kan opstå strid mellem dem. Vi ved desuden, at nogle anbragte børn har sparsom interaktion med voksne, som derfor vil have vanskeligt ved at formidle både deres egne og gængse kulturelle forventninger til barnet (Egelund & Jakobsen, 2009; Egelund et al., 2010). Også synet på anbragte børn er vigtig i identitetsøjemed. Om det fx så er 'normalforventninger', barnet internaliserer, eller en forventning om et afvigende liv, kan være afgørende for, om barnet lærer at se sig selv som normal eller ikke-normal (jf. Espersen,

2010). Blandt anbringelsesformerne indtager slægtsplejen den særposition, at den bygger videre på det miljø, barnet har sit udspring i, hvilket kan give en anden basis for identitetsudviklingen end andre anbringelsesformer.

En anden væsentlig teoretisk inspirationskilde er Axel Honneths socialfilosofiske anerkendelsesteori. Honneth (1992) opstiller en model for, hvilke forudsætninger der skal være til stede for at muliggøre menneskelig selvrealisering. Grundlæggende er Honneths model en moralsk teori om 'det gode liv'. *Anerkendelse* er det centrale begreb, fordi udviklingen af identitet ifølge modellen afhænger af, at mennesker bliver anerkendt i forskellige sociale fællesskaber (Willig, 2003: 12). Honneth opererer med tre typer anerkendelse, som udløses inden for væsensforskellige 'anerkendelsessfærer': Privatsfæren (venner, familie – anerkendelse gennem kærlighed), den retslige sfære (retsfællesskabet – anerkendelse via universel ligebehandling og tro på menneskers moralske tilregnelighed) og den solidariske sfære (kulturelle, politiske og arbejdsmæssige fællesskaber – anerkendelse via menneskets evners værdi for konkrete fællesskaber). Individet har behov for anerkendelse på alle tre arenaer for i fuld udstrækning at kunne udvikle sin identitet. De selvforhold, der i bedste fald opnås i de tre anerkendelsessfærer, betegner Honneth som henholdsvis, "selvtillid", "selvagtelse" og "selvværd" (Honneth, 2003). Det er dog særligt den første sfære, der er væsentlig i denne sammenhæng. Honneth peger på, at det inden for privatsfæren er kærlighed, der er nøgleordet. Det er anerkendelse i form af andres udtryk for varme følelser og hengivenhed, der danner grundlaget for den enkeltes (her barnets) fundamentale selvtillid. Samtidig har privatsfæren 'særstatus' i Honneths teori, fordi erfaringen af at være elsket overhovedet er udgangspunktet for at indgå ligeværdigt i andre sociale relationer:

"Kærligheden figurerer hos Honneth som en anerkendelsessfære, fordi kærlighedsforholdet mellem subjekter erfares i et gensidigt affektivt behov, dvs., at subjektet i intersubjektiv, reciprok erfaring erhverver sig erkendelsen af at være i et gensidigt afhængighedsforhold af emotionel støtte. (...) Kærlighedsforholdet mellem mor, far og barn, mellem ægtefæller og mellem venner udgør de symmetriske relationer, hvor subjektet kan etablere en fortrolighed med sine ressourcer, indstillinger og værdier og se dem modtaget og anerkendt" (Willig, 2003: 15).

Modsætningen til anerkendelse er 'krænkelser', der medfører 'psykisk beskadigelse' og 'usynlighed' (Honneth, 2003). En krænkelse er ikke kun, hvad man umiddelbart vil associere til inden for de enkelte anerkendelsesfærem, fx direkte overgreb mod børn i privatsfæren. En krænkelse er fx også at undlade at smile til et spædbarn, da smilet signalerer invitation til fællesskab og imødekommenhed af barnets udtryk. Tilsvarende kan det være en krænkelse at mistro bestemte befolkningsgruppers moralske tilregnelighed eller evne til at bidrage til positive fællesskaber. Krænkelser er i Honneths tænkning en form for moralsk vold, der beskadiger andre menneskers muligheder for at opnå positive selvforhold på de tre arenaer. 'Det moralske standpunkt' er derfor ifølge Honneth:

”... netværket af de indstillinger, som vi må indtage for at beskytte levende menneskelige væsener mod krænkelser, der vokser ud af de kommunikative forudsætninger for deres selvforhold (...) [M]oralen betegner indbegrebet af de indstillinger, som vi er forpligtet til gensidigt at indtage for i fællesskab at sikre betingelserne for vores personlige identitet” (Ibid.:90).

Det er ikke så ofte, at begrebet kærlighed bringes i spil i forbindelse med undersøgelser af anbragte børn og unge (hvilket måske i sig selv burde give anledning til overvejelser). Ikke desto mindre finder vi Honneths tanke om, at den følelsesmæssige anerkendelse i privatsfæren udgør et fundament for identitetsudvikling, interessant. Hvis tesen tages alvorligt, har den nemlig store implikationer for vores forståelse af anbringelsesområdet. Netop for anbragte børn og unge er det ikke altid indlysende, hvor denne privatsfære befinder sig, og dermed hvor den grundlæggende – og afgørende vigtige – anerkendelse skal komme fra. Honneths anerkendelsesteori danner dermed et brugbart afsæt for dette kapitels mere generelle overvejelser om den særlige situation, som de slægtsanbragte børn og unge befinder sig i.

EMPIRISKE PERSPEKTIVER: NETVÆRK OG OMSORG

Empirisk set er dannelsen af tilhørsforhold og nære relationer under anbringelsen væsentlige temaer af flere årsager. For det første kan man med rimelighed sige, at en udbredt 'netværksfattigdom' er et presserende problem for mange anbragte børn og unge. Det betyder ikke, at anbragte børn og unge i almindelighed mangler bekendtskaber. Men der tegner sig

et mønster fra en række kvalitative undersøgelser af, at de nære og til-lidsbårne relationer til betydningsfulde voksne i udstrakt grad glimrer ved deres fravær (Egelund et al., 2010). Vi tænker fx på tilstedeværelsen af relationer, som gør, at barnet i det hele taget kan føle sig hjemme et sted; og på tilstedeværelsen af personer, som barnet kan føle en grundlæggende tillid til. Det er også velbeskrevet, at en anbringelse i sig selv nemt medfører, at forbindelseslinjerne til forældre, søskende og andre slægtninge svækkes eller helt afbrydes (Egelund et al., 2009; Nielsen, 2005). Tilsvarende betyder det miljøsift, som de fleste anbringelser medfører, at barnet eller den unge skal i gang med at knytte nye venskaber og etablere en ny omgangskreds. Det har åbenlys værdi at spørge, hvordan disse generelle problemstillinger erfarer af børn og unge, som er anbragt i slægtspleje, da denne anbringelsesform i udgangspunktet kan formodes at imødekomme nogle af disse notoriske brud og diskontinuiteter.

For det andet er betydningen af de nære relationer et oplagt tema for en undersøgelse af slægtspleje, da vilkårene for omsorg over for disse børn ser ud til at adskille sig fra andre typer af anbringelser, såvel institutioner som traditionel familiepleje. Vi har i anden sammenhæng argumenteret for, at døgninstitutioner ikke skal vurderes ud fra en forventning om, at de kan levere den form for primær omsorg eller 'kærlighedsarbejde' (Lynch, 2007), som almindeligvis forventes af forældre, og som er defineret ved at være personlig, moralsk forpligtende og uafhængig af tid og sted (Egelund & Jakobsen, 2009). Selvom der naturligvis kan findes undtagelser, giver det i udgangspunktet bedre mening at definere institutionsanbringelser som sekundær omsorg, hvor relationen mellem parterne blandt andet er karakteriseret ved et mere moderat følelsesmæssigt engagement (Lynch, 2007). Det betyder ikke nødvendigvis, at omsorgsgiverens opgave i forhold til barnet er mindre omfattende end i kærlighedsarbejdet, men opgaven er kort og godt *en anden*: Forpligtelsen og ansvarligheden under den sekundære omsorg er bundet af konteksten og har et mere midlertidigt perspektiv.

Der findes stadig relativt begrænset viden om, hvordan børn og unge erfarer at være anbragt i traditionel familiepleje, men de studier, som findes, viser et sammensat billede. Nogle børn oplever stor samhørighed med plejefamiliens medlemmer og giver fx udtryk for, at de ville ønske, at plejefamilien var deres 'rigtige familie' (Warming, 2005: 50). Samtidig nages mange plejebørn af en tvivl med hensyn til, hvor dybfølt plejefamiliens engagement er, og der findes en del beskrivelser af, hvor-

dan plejebørn oplever at færdes i familiens periferi – og typisk mere eller mindre i skyggen af familiens 'ægte' børn (Warming, 2005; Nielsen, 2005). Med Honneths ord kan man sige, at disse børn føler sig "usynlige" (Honneth, 2003). Af samme grund er det ikke usædvanligt for plejebørn at opleve en grundlæggende usikkerhed omkring deres relationelle og familiemæssige tilhørsforhold.

Også i et omsorgsperspektiv bliver det dermed relevant at stille skarpt på slægtsanbragte børn og unges erfaringer, da slægtspleje må forventes at være den anbringelsesform, som rummer de bedste forudsætninger for udfoldelsen af primær omsorg. Det er selvsagt ikke givet, at man hos barnets slægtninge finder de rette betingelser for det, som Lynch (2007) kalder 'kærlighedsarbejde'. Men der ligger et særligt potentiale i slægten, da det er her, man typisk vil lede efter det brændstof, som den primære omsorg lever af: Den personlige, moralsk forpligtende, uforbeholdne og kontinuerlige relation.

AT HØRE TIL – OG AT VIDE, HVOR 'HJEM' ER

Undersøgelsens interviewmateriale bekræfter på mange måder tesen om, at slægtspleje tilbyder udsatte børn og unge anderledes opvækstbetingelser end andre typer anbringelser. Det vil næppe komme bag på mange, at et barn, der har været anbragt hos sine bedsteforældre det meste af sit liv, og som forud for anbringelsen har haft en tæt tilknytning til plejeforældrene, beskriver slægtsplejehjemmet i entydige vendinger som deres hjem. Flere af børnene har været så små, da anbringelsen fandt sted, at slægtsplejehjemmet har været deres base (næsten) altid, andre er fra barnsben gledet så selvfølgelig ind i slægtsplejefamilien, at de knap erindrere overgangen. For nogle er der tale om en aktiv kamp fra slægtsplejeforældrenes side for at få lov til at stille deres hjem og omsorg til rådighed for barnet. Undersøgelsens børn og unge har oplevet barske begivenheder af forskellig grad og intensitet under deres (tidlige) opvækst, men de deler erfaringen for, at velkendte mennesker har ønsket at tage vare på dem i velkendte rum.

Denne ikke videre overraskende konstatering bliver mere interessant, når vi knytter den til Honneths teori om anerkendelse. Hvis der er et enkelt træk i interviewmaterialet, som vi har bidt særligt mærke i, er det de slægtsanbragte børn og unges selvsikkerhed og 'synlighed' i an-

bringelsen. Dette skal forstås som en *eksistentiel* selvtillid i Honneths forstand. Interviewpersonerne udtrykker generelt med stor klarhed, at de ved, hvor 'de hører til', og hvem de føler sig knyttet stærkest til. Dette kommer måske bedst til udtryk i de slægtsanbragtes refleksioner omkring fremtiden. En enkelt har overvejet muligheden for at flytte hjem til faren (men opgiver det, fordi bedsteforældrenes bolig er hans 'hjem'), og en enkelt pige står netop over for at blive hjemgivet, da hun bliver interviewet. Men der spores blandt børnene og de unge en gennemgående sikkerhed, hvad angår deres naturlige tilhørsforhold i plejefamilien. Også i et lidt længere tidsperspektiv forekommer børnene og de unge på ingen måde at være i tvivl om deres placering inden for slægtsplejefamiliens rammer. Denne forankring er faktisk slet ikke til debat blandt de slægtsanbragte børn og unge. Det virker, som om de har en klar overbevisning om, at slægtsplejehjemmet er deres 'privatsfære', så længe de har brug for den.

Formuleret med Honneths begrebsapparat er der tale om, at vores interviewpersoner med få undtagelser beskriver deres tilhørsforhold i plejefamilien som præget af 'symmetriske relationer'. Hermed forstås vi en privatsfære, som under vellykkede betingelser er med til, at barnet "kan etablere en fortrolighed med sine ressourcer, indstillinger og værdier og se dem modtaget og anerkendt" (Willig, 2003: 15). Denne form for ontologisk sikkerhed – både i forhold til den aktuelle forankring i betydningsfulde relationer og visheden om fremadrettet at have en plads i verden – er forhåbentlig noget, de fleste af os kan nikke genkendende til. Men det er netop *ikke* en selvfølge for anbragte børn og unge. Det er på dette punkt, vi mener at kunne se en af de mest markante forskelle på de slægtsanbragtes livssituation og den, som på et mere generelt plan kendetegner anbragte børn og unge.

Ud fra Honneths tese om den fundamentale betydning for barnet af privatsfærens anerkendelse i form af kærlighed, kunne man forledes til at konkludere, at slægtspleje må være 'løsningen' for alle anbragte børn og unge. Det er ikke vores pointe. Ud over at mange familier sandsynligvis ikke har ressourcer eller andre muligheder for at tage et barn af slægten i pleje, bør i hvert fald to forbehold fremhæves. For det første er det oplagt, at grundlaget for at etablere den omtalte form for eksistentiel sikkerhed også vil være til stede for andre anbragte børn og unge. Det gælder fx de vellykkede familieplejeanbringelser, hvor barnet får en ligeværdig og tillidsbåren plads i den nye familie (se fx Warming 2005: 73ff).

Det gælder også anbringelser på døgninstitutioner, opholdssteder og andre institutionaliserede anbringelsestilbud, hvor potentialet for at etablere identitetsbærende relationer ligeledes er til stede (jf. Emond, 2004; Schwartz, 2007; Stokholm, 2006). Man skal samtidig erindre, at langt de fleste anbragte børn og unge stadig har en familie, også selvom den måske ikke udgør en 'privatsfære' i traditionel forstand. På trods af familiens konkrete vanskeligheder kan vigtigheden for det anbragte barn af den nære familie næppe undervurderes, blandt andet i forhold til at give emotionel støtte og i øvrigt være 'livsvidner' for barnet (jf. kapitel 4).

For det andet bør det fremhæves, at netop fordi de fleste slægtsanbringelser hviler på et følelsesmæssigt fundament og rummer et moralsk engagement, kan konsekvenserne af mindre vellykkede forløb være store. Sammenbrud i anbringelser er generelt set et udbredt fænomen, både i Danmark og andre steder, og selvom det kan dokumenteres, at slægtspleje udgør en af de mest stabile anbringelsesformer overhovedet (Egelund, 2006: 44ff), kan også slægtsanbringelser naturligvis afbrydes uplanlagt. De personlige omkostninger for barnet (og for familien) kan være omfattende, simpelthen fordi 'investeringen' fra begge sider er stor i slægtsanbringelser som følge af det familiemæssige bånd. Der er ingen eksempler på denne type forløb i interviewmaterialet, men problemet er kendt fra praksis, og de særlige risici ved slægtsplejeanbringelsen er også dokumenteret i anden sammenhæng (se Egelund et al., 2010: 324ff).

De nævnte forbehold hindrer ikke, at slægtspleje i lyset af Honneths teori ser ud til at hvile på forudsætninger, der i bedste fald muliggør barnets eksistentielle erfaring for at høre til, for som en selvfølgelig at blive anerkendt som den, hun/han er, og for at kunne videreføre vigtige relationer i fremtiden.

'BLODETS BÅND' – FAMILIEN SOM ESSENS ELLER PROCES?

Familietilørsforhold beskrives i mange sammenhænge som endegyldigt, det vil sige som et spørgsmål om biologi og genetisk arvemasse, der ikke står til at ændre, uanset om man måtte ønske det eller ej. Det givne og urokkelige ved tilørsforholdet underbygges af slagkraftige fremstillinger af familien som et 'skæbnefællesskab', og stærke metaforer som 'fælles rødder' og 'blodets bånd' hjælper med til at understrege slægtskabets ubrydelige karakter. Der er tale om så stærke kulturelle forestillinger, at

familien på mange måder danner model for andre typer af sociale tilhørsforhold, ikke mindst vores tilknytning til staten som medlemmer af et nationalt fællesskab (se Herzfeld, 1992).

I forhold til slægtspleje er det interessant, at disse populære forståelser af familieskabets uafvendelighed har bevæget sig nærmest ufiltreret ind i både anbringelseslitteraturen og den rådende anbringelsespraksis. Begge steder får man indtryk af, at slægtskab kort og godt er noget, der *er*, eller som entydigt findes. Hvis vi ser på de undersøgelser, der er foretaget på området, synes udgangspunktet at være, at slægtsplejens særegenhed som anbringelsesform er, at den bygger på veldefinerede relationer inden for eksisterende familienetværk. Det markante i de fleste undersøgelser, der beskæftiger sig med slægtspleje, er faktisk, at slægtsbegrebet overhovedet ikke diskuteres; det synes at være selvindlysende at referere til, at man på den ene eller anden måde er blodsbeslægtet. Dette fremstår i forskningen som værende i modsætning til andre typer anbringelser, som karakteriseres ved, at der i udgangspunktet skal etableres noget kvalitativt nyt, når anbringelsen iværksættes.

Vores undersøgelsesmateriale synes at nuancere denne enkle definition af slægt. På den ene side *bliver* slægtskabsforbindelsen tillagt stor betydning af de anbragte børn og unge, som betragter den som selve grundlaget for anbringelsen. Interviewpersonerne fremhæver stort set alle, at slægtsrelationen gør arrangementet til noget andet end en traditionel anbringelse. At være anbragt i familien er i deres øjne noget ”normalt”; det er ikke ”kunstigt” eller ”falsk-agtigt”. De forbinder i det hele taget slægtsplejen med en række plusord, som de ikke forestiller sig er til stede i andre anbringelsesformer, fx at man ”ligner hinanden”, ”lytter mere til familie”, ”bedre kan snakke sammen om tingene”, ”holder mere sammen” og ”retter sig mere efter familien”. Det er alle udtryksformer, som signalerer samhørighed, gensidig respekt, fælles værdier – og autenticitet. At dette ikke forhindrer både små og store konflikter, er åbenlyst, men også dette læses af de slægtsanbragte børn og unge som en del af det ’normale’ familieliv.

På den anden side fremgår det af interviewmaterialet, at de relationer og det familieskab, som børnene og de unge er del af, udvikles og forandres *som en del af* anbringelsen. Vi ser eksempler på, at det, der før anbringelsen udgjorde mere formelle slægtskabsrelationer, ændrer karakter under anbringelsesforløbet, og hvordan der i visse tilfælde regulært opstår nye kernefamilier. Dette markeres fx ved, at de slægtsanbragte

børn og unge omkategoriserer fætre, onkler og kusiner, der under anbringelsesforløbet *bliver til* 'fædre', 'brødre' og 'søstre'. Familien er med andre ord ikke en uforanderlig størrelse, men også et resultat af de aktive handlinger, som de berørte aktører foretager, og de fælles erfaringer, som de slægtsanbragte børn og unge gives mulighed for at dele med deres slægtninge.

Der er en lang tradition i både antropologien og sociologien for at betragte slægtskab i dette processuelle perspektiv, hvor tilhørsforhold ikke kun handler om blod og biologi, men også er resultat af strategiske valg. Samtidig betragtes slægtskab inden for denne tradition som en levende proces, hvilket betyder, at tilhørsforhold løbende må bekræftes for at blive ved med at have relevans. Knudsen's historisk-antropologiske studie om Korsika demonstrerer denne pointe i stor og dramatisk skala, når hun diskuterer forekomsten af vendettaer – blodige slægtsfejder (Knudsen, 1989). Det viser sig, at rivaliseringerne mellem slægter i sig selv er med til at definere, hvor enkeltindivider 'hører til' i familiemæssig forstand. Slægtskabsstrukturen er yderst kompliceret i det historiske Korsika, og konflikterne afføder derfor et presserende behov blandt familier og sociale grupperinger for strategisk at vælge side. Dette får konsekvenser for, hvordan slægtskabsrelationerne i det hele taget kan betragtes:

Beslægtethed er et i princippet ubegrænset fænomen: Man kan være "parent" til mennesker, fordi man har giftet sig med nogen, hvis søster er gift med en fætter til vedkommende. Eksistensen af slægtsbåndet afhænger i langt højere grad af, *om man påberåber sig det*, end af, om det kan beregnes inden for et bestemt genealogisk system (Knudsen, 1989: 178).

Det er konflikter i mindre målestok end vendettaer, som vi beskæftiger os med i denne undersøgelse, men alligevel kan der trækkes nogle interessante paralleller. For det første udspringer også anbringelser af familiemæssige kriser, og selve slægtsanbringelsen følges ofte af, at der trækkes nye familiemæssige demarkationslinjer. Flere af vores interviewpersoner fortæller om, hvordan de efter anbringelsen ikke længere har kontakt til den ene del af familien (farens eller morens side). Man kan derfor sige, at barnets familierelationer potentielt både kan svækkes og forstærkes ved

en anbringelse inden for slægten, og det ene behøver ikke udelukke det andet i de konkrete tilfælde.

For det andet kan vi uddrage den mere generelle pointe fra Knudsens analyse, at inklusionskriterierne for slægtskab ikke nødvendigvis er givne eller entydige, men også beror på *påberåbelse*, det vil sige et aktivt tilvalg. Dette ser vi som en væsentlig social mekanisme i forhold til at forstå slægtsplejens særlige karakter som anbringelsesform. På det konkrete plan betyder det, at barnet netop erfarer at være blevet 'valgt til' på et moralsk grundlag. Vi har en formodning om, at denne situation er stærkt medvirkende til de slægtsanbragtes oplevelse af et naturligt tilhørsforhold hos plejefamilien og dermed også for den tidligere omtalte eksistentielle selvtillid.

Mere overordnet medfører et processuelt familieperspektiv, at slægtspleje må tænkes som et mere dynamisk fænomen, end der hidtil har været tradition for. I en moderne dansk sammenhæng giver det muligvis ikke mening at betragte slægtskab som en lige så strategisk størrelse som i 1800-tallets Korsika. Men slægten kan forstås som en slags 'bruttoliste' for det, der i praksis viser sig at blive betragtet som den enkeltes familie. Dette synes at være en af de mest bemærkelsesværdige sociale processer, som kommer til udtryk på tværs af interviewpersonernes individuelle erfaringer. Det implicerer, at slægtsanbringelser ikke blot kan betragtes som en forlængelse eller udvidelse af en allerede eksisterende relation, men at der også udvikles noget nyt i forbindelse med anbringelsen. Slægtsanbringelser kan fx medføre, at aktører inden for familienetværket 'træder i karakter' som betydningsfulde skikkelser for det anbragte barn.

AFRUNDING: IDENTITET OG NORMALITET

Det er værd afslutningsvis at knytte nogle generelle kommentarer til den samlede livssituation, som de slægtsanbragte børn og unge står i. Deres beretninger adskiller sig nemlig så markant fra de erfaringer, vi tidligere har indsamlet fra børn og unge i andre anbringelsesforanstaltninger, at det giver anledning til overvejelser om, hvordan slægtspleje i det hele taget skal betragtes.

Siden anbringelsesreformen i 2006 har slægtspleje som bekendt udgjort en anbringelsesforanstaltning på linje med en række andre tilbud.

Når man anlægger et børneperspektiv på anbringelsen, som vi har gjort i denne rapport, kan man dog indimellem blive i tvivl om, hvorvidt en 'anbringelse' er den mest præcise betegnelse for de forløb, børnene og de unge gennemgår. Det giver muligvis bedre mening at anskue slægtspleje som en *hybrid* mellem hjem og anbringelse.

For anbragte børn og unge har det en særlig betydning at få forbundet de forskellige sociale arenaer, de færdes på (Schwartz, 2007). *Alle* børn og unge benytter ganske vist et utal af sociale arenaer, og alle børn og unge er dermed i et vist omfang multisocialiserede inden for forskellige sfærer. Hvis vi stadig holder fast i Honneths tese om, at en følelsesmæssig anerkendelse i privatsfæren er afgørende for barnets identitetsudvikling, så giver det imidlertid næsten sig selv, at *sammenhæng* mellem arenaerne bliver essentiel for de anbragte børn og unges identitetsudvikling. Det skyldes, at 'privatsfæren' ved anbringelsen fragmenteres og ikke automatisk kan henføres til bestemte personer og rum. Desuden vil de værdier, der bærer barnets forskellige 'privatsfærer' over tid, typisk være omskiftelige eller endog modstridende; det er ikke sandsynligt, at et barn vil finde de samme herskende værdier på et anbringelsessted som i forældrehjemmet. Det er heller ikke sandsynligt, at aktører på de mange arenaer vil have samme forståelse af barnets situation eller forventninger til barnet. Med fragmenteringen af 'privatsfæren' må man også forvente, at der kan ske en fragmentering af identiteten, idet identitet som nævnt ikke er en én gang for alle given personlig kerne, men en social proces, der finder sted i samspil med andre (Mead, 2005). Der er empirisk belæg for, at en sådan fragmentering kan stille anbragte børn i yderst vanskelige identitetsforhandlingsdiskussioner.

Det er i almindelighed en betydelig udfordring for anbringelsesstederne at skabe grundlag for et ufragmenteret børneliv. Det skyldes, at anbringelser typisk opfattes som individuelle foranstaltninger, der har barnet som fokuspunkt. Selvom inddragelse af forældre og andre væsentlige relationer er en målsætning for de fleste anbringelser, er det i praksis vanskeligt at fastholde fokus på de kronologisk foranderlige 'privatsfærer' og de betydelige opgaver, de stiller barnet over for i form af vedvarende identitetsforhandlinger med forskellige aktører. Dermed ikke sagt, at et sammenhængende børneliv er en umulighed inden for de dominerende anbringelsesformer, men erfaringen viser, at det kræver en særdeles målrettet strategi at fastholde og udvikle barnets forankring i bæredygtige

sociale relationer uden for anbringelsesstedets egne rammer (Egelund & Jakobsen, 2009).

Centrale begreber for skabelse af et så vidt muligt ufragmenteret hverdagsliv for anbragte børn og unge er med andre ord *accept af og kontinuitet i* vigtige relationer og tilknytningsforhold. De eksempler på slægtsplejeanbringelser, som er blevet præsenteret i de foregående kapitler, rummer nogle interessante perspektiver i dette lys. For det første ser vi eksempler på, at forholdet mellem barnet og forældrene (hvoraf ofte kun den ene er tilgængelig) ikke blot kan fastholdes i et leje, som er tilfredsstillende for barnet. Forholdet kan i visse tilfælde også gives bedre rammer under anbringelsen. Der opstår her en form for arbejdsdeling, hvor slægtsplejeforældrene sikrer den daglige organisering og omsorg for barnet, mens de biologiske forældre får mulighed for at bidrage med det, de er gode til. Både fastholdelsen og udviklingen af relationen må i et vist omfang tilskrives parternes tilhørsforhold til det samme familiemæssige netværk. Hertil kommer, at slægtsplejen ser ud til at give børnene mulighed for at holde fast i de positive erindringer om og billeder af den familie, de kommer af. Dette grundlag kan være vanskeligt at skabe under andre anbringelsesformer, specielt hvis der er tale om institutionsmiljøer, hvor roden til børnenes udviklingsproblemer i vid udstrækning lokaliseres i forældrenes handlinger eller undladelser (jf. Egelund & Jakobsen, 2009).

Dermed ikke sagt, at slægtsplejen formidler et idylliseret billede af de opvækstforhold, børnene kommer fra. Tværtimod ser det ud, som om slægtsplejeforældre ud fra deres indgående kendskab til barnets opvækst og baggrund formidler et temmelig realistisk billede af, hvad barnet er blevet snydt eller udsat for. Det samme dybtgående kendskab åbner imidlertid også op for fortællinger om og fælles refleksioner over de positive oplevelser, som knytter sig til forældrene og fortiden. I et identitetsperspektiv vil det sige, at barnet gives mulighed for anerkendelse af, at nok var der mange ting, forældrene ikke magtede, men ikke alt, barnet kommer fra, er dårligt. Samtidig følger anerkendelsen af, at der kan være gode grunde til savn, sorg, vrede mv. Barnet bliver genkendt og 'synligt' ved sine gode og dårlige oplevelser og sin ret til at reagere på dem. Omvendt bør det understreges, at familiemæssig kontinuitet ikke vil være efterstræbelseværdig i alle anbringelsessager. I særlige situationer kan et brud på kontinuiteten i barnets relationer være hensigtsmæssigt eller endog selve 'meningen' med anbringelsen, fx når der er tale om

deciderede overgreb fra forældrenes side. Dette er en anden årsag til, at slægtspleje selvsagt ikke er 'løsningen' i alle tilfælde og henseender.

Interviewmaterialet indikerer, at slægtspleje også kan bidrage til at sikre helhed og kontinuitet i barnets liv på et mere generelt plan. Det sammenhængende børneliv handler ikke kun om relationen til forældrene, men fx også om forholdet til andre slægtninge. Mens børnene og de unge har mange nuancer på godt og ondt i deres beretninger om forældre, er fortællingen mere entydigt positiv, når det drejer sig om det udvidede familienetværk. Blandt kvaliteterne ved slægtskabet fremhæves fx det forhold, at man har kendt slægtningene altid, at man er som de andre (og eksplicit *ikke* som anbragte børn), og at man er én blandt gruppen af fætre, kusiner, tanter og onkler. Slægtskabet indeholder en række markører på normalitet, fællesskab og ritualer, som de anbragte børn tillægger betydning. Samtidig åbner placeringen inden for slægten mulighed for, ikke blot at kontakten bibeholdes (Mehlbye, 2005: 15), men at den udvikles, og at der etableres nye roller, relationer og tilhørsforhold. Samtidig kan slægtspleje ofte medføre nye 'demarkationslinjer' ned gennem slægten, hvorved barnets relationer også *svækkes* – fx når en anbringelse inden for morens slægt har som konsekvens, at kontakten til farens familie mere eller mindre ophører.

Et sidste tema, der ligger som en understrøm i interviewmaterialet, er slægtsplejeanbringelsesforholdets *normalitet*. Flere af interviewpersonerne karakteriserer som noget af det første deres slægtsplejeforældre som 'normale', hvilket eksempelvis understreges ved, at de går på arbejde, har en hverdag at passe, sætter regler og grænser for de unge, prioriterer skole og uddannelse højt mv. Desuden opfattes selve det at bo hos familie som normalt og noget, der ikke kræver så mange forklaringer. Af betydning er sandsynligvis også, at kammeraterne finder det normalt at bo hos familie. Det er først, når børnene og de unge når til at skulle fortælle kammerater, *hvorfor* det har været nødvendigt at bo hos familiemedlemmer, at omskrivningerne og en vis hemmeligholdelse kommer ind i billedet. Dette er måske det stærkeste bevis på, hvor *normal* de slægtsanbragte børn og unge betragter anbringelsen. Opholdet i familien kan berettes og gøres officielt, men den *afvigelse* (mishandling, misbrug mv.), som forårsagede opholdet, må i højere grad pakkes væk. Det stemmer overens med udsagn fra andre anbragte børn og unge, der ofte pointerer, at de aldrig har kunnet snakke om deres baggrund (både i familien og

under anbringelsen) sammen med andre end dem, der selv har været anbragt og har tilsvarende erfaringer (Malmborg, 2007; Nielsen, 2005).

Hvis denne tolkning er korrekt, har de slægtsanbragte en mindre byrde at bære end anbragte børn og unge. De behøver ikke på grund af anbringelsens relative normalitet at forsøge at gøre en stor del af deres liv usynligt for andre, selvom forældrenes stigmatiserende afvigelse unddrages andres indsyn. Et par af de slægtsanbragte understreger normaliteten ved spontane udsagn om, at de har kammerater, der stadig besøger bestemoren (slægtsplejemoren) nu, da de selv er flyttet hjemmefra. En sådan situation er nem at forestille sig for unge, der er vokset op hjemme og har haft kammerater løbende ud og ind gennem opvæksten, men langt mere usædvanlig for børn, der fx er vokset op på institution. Det tæller tydeligvis på plussiden for de slægtsanbragte børn og unge, at det er 'normalt' at bo sammen med familiemedlemmer, og de kontrasterer det ofte i deres fortællinger med, hvordan det ville være at bo i en 'fremmed familie', det vil sige en traditionel familiepleje.

Følelsen af at være 'unormal', 'forkert', 'på kant' eller på anden måde stigmatiseret er en central erfaring blandt anbragte børn og unge (se fx Egelund et al., 2010; Warming, 2005). Derfor er det interessant, at vores interviewpersoner, når de taler om andre børn og unge, som er anbragt uden for familien, først og fremmest nævner, at det er 'synd for dem'. Med denne medynd markerer de en grænse mellem anormaliteten i et arrangement uden for familien og normaliteten i deres eget arrangement. Oplevelsen af ikke at være 'normal' og de mange tabuer om afvigelse er formentlig også medvirkende til, at mange anbragte børn og unge kan have en vanskelig identitetsudvikling. Identitet udvikles i samspil med andre; man lærer et stykke hen ad vejen at se sig selv, som de andre ser én under indflydelse af herskende normer og magtforhold. Man må formode, at jo større og vigtigere en del af selvet, der må forblive tavst og usynligt – fordi det er tabuiseret, uigenkendeligt og uacceptabelt for majoriteten – jo sværere bliver det at opnå den anerkendelse, der er forudsætningen for nogenlunde uproblematisk udvekslinger og samhørigheder med andre mennesker.

I dette lys er billedet, som de slægtsanbragte tegner af sig selv gennem deres beretninger, måske et af undersøgelsens vigtigste resultater: De fremtræder i deres egne beskrivelser som almindelige børn og unge med usædvanlige baggrunde. Det antyder, at slægtsplejen har en særlig position i spændingsfeltet mellem anbringelse og hjem. Slægtspleje

kan ses som en hybridform med et vist potentiale for at reducere eller modvirke nogle af anbringelsens hyppigt indbyggede, men uønskede følgesvende: at blive stigmatiseret og uglest, at miste betydningsfuldt netværk og fællesskab, ikke at høre til eller være nogen.

LITTERATUR

- Andersson, G. (2000): Børn i det sociale arbejde – en magtesløs gruppe? I: Meeuwisse, A., Swärd, H. & Sunesson, S.: *Socialt arbejde – en grundbog*, 168-183. København: Hans Reitzels Forlag.
- Berridge, D. & Cleaver, H. (1987): *Foster Home Breakdown*. Oxford: Basil Blackwell.
- Danmarks Statistik (2007): *Bistand til børn og unge 2005*. København: Danmarks Statistik.
- Downie, J.M., Hay, D.A., Horner, B.J., Wichmann, H. & Hislop, A.L. (2010): Children Living with Their Grandparents: Resilience and Wellbeing. *International Journal of Social Welfare*, 19, 8-22.
- Egelund, T. (1997): *Beskyttelse af barndommen. Socialforvaltningens risikovurdering og indgrib*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T. (2006): *Sammenbrud i anbringelser. En forskningsmæssig belysning*. København: Socialforskningsinstituttet, 06:01.
- Egelund, T., Andersen, D., Hestbæk, A-D., Lausten, M., Knudsen, L., Olsen, R.F. & Gerstoft, F. (2008): *Anbragte børns udvikling og vilkår. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 08:23.
- Egelund, T., Christensen, P.S., Jakobsen, T.B., Jensen, T.G. & Olsen, R.F. (2009): *Anbragte børn og unge. En forskningsoversigt*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:24.

- Egelund, T. & Hestbæk, A-D. (2003): *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. København: Socialforskningsinstituttet, 03:04.
- Egelund, T., Hestbæk, A-D. & Andersen, D. (2004): *Små børn anbragt uden for hjemmet. En forløbsundersøgelse af anbragte børn født i 1995*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:17.
- Egelund, T. & Jakobsen, T.B. (red.) (2009): *Omsorg for anbragte børn og unge. Døgninstitutionens hverdag og vilkår*. København: Akademisk Forlag.
- Egelund, T., Jakobsen, T.B., Hammen, I., Olsson, M. & Høst, A. (2010): *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 10:06.
- Emond, R. (2004): Rethinking Our Understanding of the Resident Group in Group Care. *Child & Youth Care Forum*, 33(3): 193-207.
- Grogan-Kaylor, A. (2000): Who Goes into Kinship Care? The Relationship of Child and Family Characteristics to Placement into Foster Care. *Social Work Research*, Vol. 24(3), 132-141.
- Havik, T. (2007): *Slik fosterforeldrene ser det – II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, Unifob Helse, Skriftserien, 1-2007.
- Havik, T. & Backe-Hansen, E. (1998): *Kunnskapsstatus for fosterhjemsarbeidet*. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter.
- Herzfeld, M. (1992): *The Social Production of Indifference. Exploring the Symbolic Roots of Western Bureaucracy*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Hessle, S. & Vinnerljung, B. (1999): *Child Welfare in Sweden – an Overview*. Stockholm: Stockholm University, Department of Social Work, Stockholm Studies of Social Work: 15.
- Holtan, A. (2002): *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Tromsø: Universitetet i Tromsø, Det samfunnsvitenskaplige fakultet.
- Honneth, A. (1992): *Kampf um Anerkennung. Ein Theorieprogramm im Anschluss an Hegel und Mead*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Honneth, A. (2003): Mellem Aristoteles og Kant. En skitse til anerkendelsens moral. I: Axel Honneth: *Behovet for anerkendelse. En tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Höjer, I. (2001): *Fosterfamiljens inre liv*. Göteborg: Göteborg Universitet, Institutionen för socialt arbete.

- Höjer, I. (2009): Birth Parents' Perception of Sharing the Care of Their Child with Foster Parents. *Vulnerable Children and Youth Studies*, 4:2, 161-168.
- Knudsen, A. (1989): *En ø i historien. Korsika. Historisk antropologi 1730-1914*. København: Basilisk.
- Knudsen, L. (2009). *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, 09:26.
- Lindemann, A. & Hestbæk, A-D. (2004): *Slægtsanbringelser i Danmark. En pilotundersøgelse*. København: Socialforskningsinstituttet, 04:21.
- Linderot, S. (2006): *At placera eller inte placera i släktinghem, det är frågan: en studie kring familjehemsplaceringar – lagstiftning, attityder och handläggning inom socialtjänsten*. Lund: Socialhögskolan.
- Lynch, K. (2007): Love Labour as a Distinct and Non-commodifiable Form of Care Labour. *The Sociological Review*, 55: 550-570.
- Malmborg, E. (2007): *De 4 Årstider. Et særligt sted*. København: De 4 Årstider.
- Mead, G.H. (2005): *Sindet, selvet og samfundet*. København: Akademisk Forlag.
- Mehlbye, J. (2005): *Slægtsanbringelse – det bedste for barnet? En pilotundersøgelse*. København: AKF.
- Nielsen, H.E. (2005): *TABUKA. Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*. København: Forlaget Børn og Unge.
- Schwartz, I. (2007): *Børneliv på døgninstitution. Socialpædagogik på tværs af børns livssammenhænge*. Odense: Syddansk Universitet (ph.d.-afhandling).
- Steenstrup, J. (2002): *Familieerfaringer. 3. delrapport i evaluering af den forebyggende indsats over for børn og unge*. København: Socialforskningsinstituttet, Arbejdsrapport, 6:2002.
- Stokholm, A. (2006): *Anbragte børn mellem kammerater og pædagoger. En antropologisk analyse af socialitet og identitetsdannelse på døgninstitution*. Aarhus: Aarhus Universitet (ph.d.-afhandling).
- Terling-Watt, T. (2001): Permanency in Kinship. *Children and Youth Services Review*, Vol. 23(2), 111-126.
- Tiller, P.O. (1991): ”Barneperspektivet”: Om at se og blive sett. Vårt perspektiv på barnet – eller omvendt? *Barn*, 1, 72-75.
- Vinnerljung, B. (1993): Släktningsplaceringar i fosterbarnsvården. *Sociomen*, Forsknings supplement, 3, 3-10.

- Vinnerljung, B., Sallnäs, M. & Westermark, P.K. (2001): *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Socialstyrelsen, CUS.
- Warming, H. (2005): *“Har andre plejebørn det som mig?”* København: Frydenlund.
- Werner, E.E. & Smith, R.S. (2001): *Journeys from Childhood to Midlife. Risk, Resilience, and Recovery*. Cornell: Cornell University Press.
- Willig, R. (red.) (2003): Indledning. I: Axel Honneth: *Behovet for anerkendelse. En tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.

SFI-RAPPORTER SIDEN 2009

SFI-rapporter kan købes eller downloades gratis fra www.sfi.dk. Enkelte rapporter er kun udkommet som netpublikationer, hvilket vil fremgå af listen nedenfor.

- 09:01 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Børn i Grønland. En kortlægning af 0-14-årige børns og familiers trivsel*. 145 s. ISBN 978-87-7487-923-7. Kr. 150,00.
- 09:02 Christensen, E., Kristensen, L.G. & Baviskar, S.: *Kalaallit nunaanni meeqqat. Meeqqat 0-imiit 14-it ilanngullugit ukiullit ilaqutariilu atugarissaarnerannik misissuineq*. 172 s. ISBN: 978-87-7487-924-4. Kr. 150,00.
- 09:03 Deding, M. & Filges, T.: *Danske lønmodtageres arbejdstid. En registeranalyse baseret på lønstatistikken*. 160 s. 978-87-7487-925-1. Kr. 160,00.
- 09:04 Thuesen, F., Schademan, H.K., Jensen, S., Holt, H. & Høst, A.: *A-kasserne og den aktive beskæftigelsespolitik*. 216 s. ISBN: 978-87-7487-928-2. Kr. 220,00.
- 09:05 Larsen, B. & Høgelund, J.: *Handicap og beskæftigelse. Udviklingen mellem 2002 og 2008*. 98 s. ISBN: 978-87-7487-927-5. Kr. 100,00
- 09:06 Ellerbæk, L.S. & Graversen, B.K.: *Evaluering af jobcentrenes ligestillingsindsats*. 80 s. ISBN: 978-87-7487-929-9. Kr. 80,00.

- 09:07 Bengtsson, S. & Røgeskov, M.: *At skabe netværk. En evaluering af 22 socialpsykiatriske projekter i 15M-puljen*. 132 s. ISBN: 978-87-7487-930-5. Kr. 130,00.
- 09:08 Andersen, D. & Järvinen, M.: *Skadesreduktion i praksis. Behandlingsstilbud til opiatmisbrugere i København*. 214 s. ISBN: 978-87-7487-931-2. Kr. 210,00.
- 09:09 Bengtsson, S. & Cayuelas Mateu, N.: *Beskyttet beskæftigelse. En kortlægning*. 118 s. ISBN: 978-87-7487-932-9. Kr. 110,00.
- 09:10 Deding, M. & Gerstoft, F.: *Børnefattigdom i Danmark 2002-2006*. 58 s. ISBN: 978-87-7487-933-6. Kr. 60,00.
- 09:11 Holt, H., Hvid, H., Grosen, S.L. & Lund, H.L.: *It, køn og psykiske arbejdsmiljø i administrativt arbejde*. 180 s. ISBN: 978-87-7487-935-0. Kr. 180,00.
- 09:12 Bengtsson, T.T. & Jakobsen, T.B.: *Institutionsanbringelse af unge i Norden. En komparativ undersøgelse af lovgrundlag, institutionsformer og udviklingstendenser*. 318 s. ISBN: 978-87-7487-936-7. Kr. 300,00.
- 09:13 Heltberg, T.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. De frivillige organisationers perspektiv. Del 1*. 228 s. ISBN: 978-87-7487-940-4. Netpublikation.
- 09:14 Sørensen, M., Skov, D., Ellersgaard, C.H., Larsen, A.G. & Stamer, N.B.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Brugernes og de pårørendes perspektiv. Del 2*. 480 s. ISBN: 978-87-7487-941-1. Netpublikation.
- 09:15 Andersen, D.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Behandlingsstilbud og metoder. Del 3*. 308 s. ISBN: 978-87-7487-942-8. Netpublikation.
- 09:16 Sørensen, M.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Kvalitetsudvikling og kvalitetsstandarder. Del 4*. 216 s. ISBN: 978-87-7487-943-5. Netpublikation.
- 09:17 Andersen, D. & Skov, D.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Visitation og sagsbehandling. Del 5*. 294 s. ISBN: 978-87-7487-944-2. Netpublikation.
- 09:18 Sørensen, M. & Pedersen, K.B.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling. Resultater af behandlingen. Del 6*. 268 s. ISBN: 978-87-7487-945-9. Netpublikation.
- 09:19 Benjaminsen, L., Andersen, D. & Sørensen, M.: *Den sociale stofmisbrugsbehandling i Danmark. Hovedrapport*. 397 s. 978-87-7487-946-6. Kr. 400,00.
- 09:20 Bach, H.B.: *Lediges motivation og forsørgelse. Lediges forsørgelse 2 år efter interview om jobmotivation*. 55 s. ISBN: 978-87-7487-947-3. Kr. 55,00.
- 09:21 Larsen, B., Jonassen, A.B. & Høgelund, J.: *Personer med handicap. Helbred, beskæftigelse og førtidspension 1995-2008*. 111 s. 978-87-7487-948-0. Kr. 110,00.

- 09:22 Jørgensen, M.: *En effektmåling af efterlønsreformen af 1999. Reformens betydning for arbejdsudbuddet*. 194 s. ISBN: 978-87-7487-949-7. Kr. 200,00.
- 09:23 Deding, M. & Olsson, M.: *Hverdagsliv for 11-årige børn med anden etnisk baggrund end dansk. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995*. 105 s. ISBN: 978-87-7487-950-3. Kr. 100,00.
- 09:24 Egelund, T., Christensen, P.S., Jakobsen, T.B., Jensen, T.G. & Olsen, R.F.: *Anbragte børn og unge. En forskningsoversigt*. 255 s. ISBN: 978-87-7487-951-0. Kr. 250,00.
- 09:25 Benjaminsen, L.: *Hjemløshed i Danmark 2009. National kortlægning*. 139 s. ISBN: 978-87-7487-952-7. Kr. 140,00.
- 09:26 Knudsen, L.: *Børn og unge anbragt i slægten. En sammenligning af slægtsanbringelser og anbringelser i traditionel familiepleje*. 169 s. ISBN: 978-87-7487-953-4. Kr. 170,00.
- 09:27 Nielsen, A.A. & Christoffersen, M.N.: *Børnehavens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt*. 101 s. ISBN: 978-87-7487-954-1. Kr. 100,00.
- 09:28 Schmidt, G., Graversen, B.K., Jakobsen, V., Jensen, T.G. & Liversage, A.: *Ændrede familiesammenføringsregler. Hvad har de nye regler betydet for pardannelsesmonstret blandt etniske minoriteter?* 189 s. ISBN: 978-87-7487-955-8. Kr. 190,00.
- 09:29 Bengtsson, S., Heidemann, J., Jensen, T.G., Tange, J. & Wolff, E.S.: *Kortlægning af de særlige dagtilbud til børn efter § 32. En status to år efter kommunalreformen*. 143 s. ISBN: 978-87-7487-957-2. Kr. 140,00.
- 09:30 Schademan, H.K., Holt, H., Jensen, S. & Weatherall, C.D.: *Virk-somheders sociale engagement. Årbog 2009*. 185 s. ISBN: 978-87-7487-958-9. Kr. 190,00.
- 09:31 Bach, H. & Milhøj, A.: *Review af Arbejdsmarkedsstyrelsens survey om rekruttering*. 94 sider. ISBN: 978-87-7487-959-6. Kr. 100.
- 10:01 Henriksen, A.C.: *Coaching af sygedagpengemodtagere. En pilotundersøgelse med eksperimentelt design*. 69 sider. ISBN: 978-87-7487-961-9. Kr. 70,00.
- 10:02 Lausten, M., Mølholt, A.-K., Hansen, H. & Jensen, V.M.: *Introduktion til dialogprojektet. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 1*. 97 sider. ISBN: 978-87-7487-962-6. Kr. 100,00.
- 10:03 Christensen, E.: *Grønlandske børn i Danmark*. 87 sider. ISBN: 978-87-7487-963-3. Kr. 90,00.

- 10:04 Henriksen, A.C.: *Veje til beskæftigelse. En kvalitativ undersøgelse af indsatser over for ikke-arbejdsmarkedsparete kontanthjælpsmodtagere*. 132 sider. ISBN: 978- 87-7487-964-0. Kr. 130,00.
- 10:05 Gensby, U. & Thuesen, F.: *På vej mod job efter en arbejdsskade. En evaluering af arbejdsskadestyrelsens Fastboldelsescenter*. 128 sider. ISBN: 978-87-7487-965-7. Kr. 120,00.
- 10:06 Egelund, T., Jakobsen, T.B., Hammen, I., Olsson, M. & Høst, A.: *Sammenbrud i anbringelser af unge. Erfaringer, forklaringer og årsagerne bag*. 376 sider. ISBN: 978-87-7487-966-4. Kr. 375,00.
- 10:07 Bach H.B. & Henriksen A.C.: *Gravides sygefravær*. 126 sider. ISBN: 978-87-7487-967-1. Kr. 130,00.
- 10:08 Bach H.B.: *Gravid og Fængselsbetjent*. 36 sider. ISBN: 978-87-7487-968-8. Netpublikation.
- 10:09 Madsen, M.B, Holt, H., Jonassen, A.B. & Schademan, H.K.: *Kvinder og mænd i den offentlige sektor. Karrieremønstre, lederønsker og ledermuligheder*. 274 sider. ISBN: 978-87-7487-969-5. Kr. 270,00.
- 10:10 Larsen, M.: *Lønforskelle mellem kvinder og mænd i 2007. Analyser for lønkommissionen*. 86 sider. ISBN: 978-87-7487-970-1. Kr. 90,00.
- 10:11 Thuesen, F.: *Ledelsen og motivation i den offentlige sektor. Et litteraturstudium*. 100 sider. ISBN: 978-87-7487-971-8. Kr. 100,00.
- 10:12 Deding, M. & Holt, H. (red.): *Hvorfor har vi lønforskelle mellem kvinder og mænd? En antologi om ligeløn i Danmark*. 246 sider. ISBN: 978-87-7487-972-5. Kr. 250,00.
- 10:13 Knudsen, L. & Nielsen, V.L.: *Effekten af kommunernes forebyggende foranstaltninger for unge. Forebyggende foranstaltninger i eget miljø sammenlignet med anbringelse uden for hjemmet*. 152 sider. ISBN: 978-87-7487-973-2. Vejledende pris: 150,00 kr.
- 10:15 Christensen, G., Mikkelsen, M.F., Pedersen, K.B. & Amilon, A.: *Boligsociale indsatser og buslejestøtte. Kortlægning og programevaluering af Landsbyggefondens 2006-10-pulje*. 164 sider. ISBN: 978-87-7487-977-0. Vejledende pris 160,00 kr.
- 10:16 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde børn – integration eller isolation? Blinde børns trivsel og vilkår i hjemmet, fritiden og skolen*. 136 sider. ISBN: 978-87-7487-978-7. Vejledende pris 140,00 kr.
- 10:17 Bengtsson, S., Mateu, N.C. & Høst, A.: *Blinde og stærkt svagsynede. Barrierer for samfundsdeltagelse*. 122 sider. ISBN: 978-87-7487-979-4. Vejledende pris: 120,00 kr.

- 10:18 Ellerbæk, L.S. & Thuesen, F.: *Projekt arbejdsplads for højtuddannede. Følgeforskning for Region Midtjylland*. 99 sider. ISBN: 978-87-7487-980-0. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:19 Jakobsen, V. & Ellerbæk, L.S.: *Løn- og arbejdsforhold for kvinder og mænd i køkkefaget*. 71 sider. ISBN: 978-87-7487-981-7. Netpublikation.
- 10:20 Ottesen, M.H., Andersen, D., Nielsen, L.P., Lausten, M. & Stage, S.: *Børn og unge i Danmark. Velfærd og Trivsel 2010*. 155 sider. ISBN: 978-87-7487-982-4. Vejledende pris: 260,00 kr.
- 10:21 Kofod, J.E., Benwell, A.F., Kjær, A.A.: *Hjemvendte soldater. En interviewundersøgelse*. 76 sider. ISBN: 978-87-7487-983-1. Netpublikation.
- 10:22 Lausten, M, Mølholt, A.-K., Hansen, H., Heiner-Schmidt, L. & Aaquist, M.: *Forebyggende foranstaltninger 0-4 år. Dialoggruppe – om forebyggelse som alternativ til anbringelse. Delrapport 2*. 184 sider. ISBN: 978-87-7487-984-8. Vejledende pris: 195,00 kr.
- 10:23 Christensen, E., Lindstrøm, M. & Mølholt, A.-K.: *Efterværn for voldsudsatte kvinder. Krisecentrenes støtte og hjælp til kvinder, som flytter fra centrene*. 95 sider. ISBN: 978-87-7487-985-5. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:24 Jensen, V.M. & Nielsen, L.P.: *Væje til ungdomsuddannelse 1. Statistiske analyser af folkeskolens betydning for unges påbegyndelse og gennemførelse af en ungdomsuddannelse*. 211 sider. ISBN: 978-87-7487-986-2. Netpublikation.
- 10:25 Espersen, L.D.: *Bekymrende identiteter. Pb.-d.-afhandling*. 260 sider. ISBN 978-87-7487-987-9. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:26 Høgelund, J., Tørslev, M.K. & Weibel, K.: *Sygemeldte og førtidspensionister med handicap. Jobcentermedarbejderes perspektiver på jobcentrenes indsats*. 101 sider. ISBN: 978-87-7487-986-6. Vejledende pris: 100,00 kr.
- 10:27 Lyk-Jensen, S.V., Jacobsen, J. & Heidemann, J.: *Soldater – før, under og efter udsendelse. Et litteraturstudie*. 92 sider. ISBN: 978-87-7487-989-3. Netpublikation.
- 10:28 Thuesen, F., Holt, H., Jensen, S. & Brink Thomsen, L.: *Virksomheders sociale engagement*. 172 sider. ISBN: 978-87-7487-990-9. Vejledende pris: 170,00 kr.

- 10:29 Jakobsen, V. & Liversage, A.: *Køn og etnicitet i uddannelsessystemet. Litteraturstudier og registerdata*. 175 sider. ISBN: 978-87-7487-991-6. Vejledende pris: 176,00 kr.
- 10:30 Christoffersen, M.N.: *Børnemishandling i hjemmet*. 120 sider. ISBN: 978-87-7487-992-3. Netpublikation.
- 10:31 Jakobsen, T.B., Hammen, I. & Steen, L.: *Efterværn – støtte til tidligere anbragte unge*. 94 sider. ISBN: 978-87-7487-993-0. Vejledende pris: 90,00 kr.
- 10:32 Korzen, S., Fisker, L. & Oldrup, H.: *Vold mod børn og unge i Danmark. En spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasses-elever*. 127 sider. ISBN: 978-87-7487-994-7. Netpublikation.
- 10:33 Mateu, N.C.: *Hjælpeplanen for spilleafhængige. Kortlægning af telefonsamtaler i Danmark og Norge i perioden 2008-2009*. 50 sider. ISBN: 978-87-7487-995-4. Netpublikation.
- 10:34 Egelund, T., Jakobsen, T.B. & Steen, L.: *"Det er jo min familie!" Beretninger fra børn og unge i slægtspleje*. 126 sider. ISBN 978-87-7487-996-1. Vejledende pris: 120,00 kr.
- 10:35 Christensen, E.: *Alkoholproblemer og partnervold*. 48 sider. ISBN: 978-87-7487-997-8. Vejledende pris: 50,00 kr.

"DET ER JO MIN FAMILIE!"

BERETNINGER FRA BØRN OG UNGE I SLÆGTSPLEJE

Denne rapport stiller skarpt på slægtsanbringelser. Rapporten tager udgangspunkt i interview med 15 børn og unge, som enten er eller tidligere har været anbragt i slægtspleje.

Interviewene viser, at børnene og de unge synes, at en slægtsanbringelse er mindre indgribende end andre anbringelsesformer. De opfatter det som mere 'normalt' at bo hos deres bedsteforældre end hos en fremmed familie. Børnene og de unge mener også, at en slægtsanbringelse sikrer en højere grad af kontinuitet i deres liv, fordi slægtsplejeforældrene typisk kender deres baggrund og kan mindes både gode og dårlige oplevelser sammen med dem.

Interviewene viser desuden, at relationerne inden for slægten ofte undergår dynamiske processer i forbindelse med en slægtsanbringelse, fx beskriver børnene og de unge, hvordan fætre bliver til 'fædre', fastre til 'mødre' og kusiner til 'søstre'.

Rapporten er en del af en større evaluering af anbringelsesreformen fra 2006. Denne undersøgelse er finansieret af Socialministeriet.